

SUB LEGE LIBERTAS

A reintegrációs tisztek szerepe a rendkívüli események bekövetkezésének megelőzésében, megszakításában, valamint azok felszámolásában

SZTODOLA TIBOR

Dialóg Campus

A REINTEGRÁCIÓS TISZTEK SZEREPE
A RENDKÍVÜLI ESEMÉNYEK
BEKÖVETKEZÉSÉNEK MEGELŐZÉSÉBEN,
MEGSZAKÍTÁSÁBAN, VALAMINT AZOK
FELSZÁMOLÁSÁBAN

Vákát oldal

Sztodola Tibor

A REINTEGRÁCIÓS TISZTEK
SZEREPE A RENDKÍVÜLI
ESEMÉNYEKBEKÖVETKEZÉSÉNEK
MEGELŐZÉSÉBEN,
MEGSZAKÍTÁSÁBAN, VALAMINT
AZOK FELSZÁMOLÁSÁBAN

DIALÓG CAMPUS ❖ BUDAPEST, 2020

A mű a KÖFOP-2.1.2-VEKOP-15-2016-00001 azonosító számú,
„A jó kormányzást megalapozó közszolgálat-fejlesztés” elnevezésű
kiemelt projekt keretében jelenik meg.

Szerző
Sztodola Tibor

Lektor
Pallo József

© Szerző, 2020
© Kiadó, 2020

A mű szerzői jogilag védett. Minden jog, így különösen a sokszorosítás, terjesztés és fordítás joga fenntartva. A mű a kiadó írásbeli hozzájárulása nélkül részeiben sem reprodukálható, elektronikus rendszerek felhasználásával nem dolgozható fel, azokban nem tárolható, azokkal nem sokszorosítható és nem terjeszthető.

Tartalom

BEVEZETÉS.....	9
A RENDKÍVÜLI ESEMÉNYEKRŐL ÁLTALÁBAN	11
A rendkívüli esemény fogalmának megjelenése	13
A rendkívüli esemény hatályos fogalma	16
Az esemény súlyosságának megítélése	17
A rendkívüli események kategorizálása	19
A történet- és a cselekményszempontú differenciálás	19
Az elkövetési magatartás módja és formája szerinti differenciálás	20
Az elkövetés helye	22
A rendkívüli események egyéb szempontú csoportosítása ..	23
A rendkívüli események bekövetkezésének okai	25
A BIZTONSÁG ÉS A REINTEGRÁCIÓ KAPCSOLÓDÁSI PONTJAI	31
A büntetés-végrehajtási szervezet biztonsági rendszere	33
A biztonsági rendszerrel kapcsolatos követelmények	35
A biztonsági rendszer elemei	36
A jogszabályi feltételek	36
A személyi feltételek	37
A tárgyi feltételek	41
A biztonsági rendszer feladatai a büntetés-végrehajtási szervezet Biztonsági Szabályzata alapján	42
A közös cél	48

A REINTEGRÁCIÓS TISZTEK INTÉZKEDÉSI JOGA ÉS KÖTELEZETTSÉGE	49
A reintegrációs tisztt mint a személyi állomány tagja	49
Az intézkedés tartalmi meghatározása	50
Az intézkedési kötelezettségre ható alapelvek	51
Az arányosság elve.	51
A kínzás és megalázó, embertelen bánásmód tilalma.	52
Az élet és testi épség védelme	55
Az intézkedésre jogosultság igazolása	55
A tájékoztatási kötelezettség	56
A biztonsági intézkedések alkalmazása a rendkívüli események megelőzésében	56
A rendkívüli események megelőzése, megszakítása, felszámolása a fogvatartott elhelyezésének megváltoztatásával	57
A biztonsági elkülönítés	57
A biztonsági zárkába vagy részlegre helyezés	61
Ajtók zárva tartásának és egyes jogok gyakorlásnak felfüggesztése	64
A rendkívüli események elkövetését megkönnyítő tárgyak, eszközök, anyagok előtalálására alkalmazható biztonsági intézkedések	66
A motozás	67
A biztonsági vizsgálat és a szemle alkalmazása	70
A folyamatos ellenőrzés és figyelemmel kísérés.	72
A biztonsági ellenőrzés	72
Az elektronikus megfigyelési eszköz	73
Az elektronikus távfelügyeleti eszköz.	75
A rendkívüli események megelőzése a fogvatartott fizikai mozgásának korlátozásával	76
A kényszerítő eszközök alkalmazása a rendkívüli események megelőzése, megszakítása és felszámolása során	78
A rendszeresített kényszerítő eszköz helyettesítése	79

A kényszerítő eszköz alkalmazását megelőző intézkedések . . .	80
A kényszerítő eszköz alkalmazását tiltó, valamint korlátozó rendelkezések	81
A kényszerítő eszköz alkalmazását követő jelentési kötelezettség és jogszerűségi vizsgálat	84
A kényszerítő eszközök alkalmazására vonatkozó speciális szabályok	85
A KOCKÁZATELEMZÉS ÉS -KEZELÉS MINT A RENDKÍVÜLI ESEMÉNYEK MEGELŐZÉSÉNEK ALAPVETŐ ESZKÖZEI	
A kockázatelemzés kezdetei a büntetés-végrehajtásban	89
A Kockázatelemzési és Kezelési Rendszer létrejötte	92
A KEK-rendszer működése	93
A kockázatelemzés folyamata	95
A kockázatelemzés különböző esetei	96
A vizsgált kockázati csoportok és a rendkívüli események kapcsolata	97
A fogolyszökés és annak kísérlete	98
Kockázatelemzés alkalmazása a fogolyszökés megelőzésére . .	103
Az öngyilkosság (önkárosítás) veszélye	104
Bármely személy elleni erőszakos cselekmény vagy annak kísérlete (agresszivitás)	106
A pszichoaktív anyagokkal való visszaélés	111
A kockázatelemzés és a biztonsági kockázat megállapítása	112
A KOCKÁZATKEZELÉS SZEREPE A FOGVA TARTÁS BIZTONSÁGÁNAK FENNTARTÁSÁBAN	
ÖSSZEGZÉS	
Felhasznált irodalom	119
Könyvek, forrásgyűjtemények, tudományos-szakmai közlemények	119
Jogszabályok és hivatalos dokumentumok	121
Rövidítések jegyzéke	123

Vákát oldal

Bevezetés

„Nem hiszek a »nagy megoldások« eszméjében. Sokkal inkább abban, hogy az egyes alkotóelemek teszik ki az egészet. Én is a kis részletek kidolgozásától haladok az egész felé, és nem lépek addig felfelé, amíg az apró alkotórészeket nem tökéletesítettem. Számomra ez tűnik hatékonyabbnak”¹ – mondta Ray Kroc.

Az elmúlt évtizedekben a büntetés-végrehajtási tevékenység hatalmas fejlődésen ment keresztül. Ennek ellenére az igazság az, hogy a szervezet munkájának egyik legmeghatározóbb fokmérője még mindig az, hogy megszökött-e fogvatartott, öngyilkos lett-e fogvatartott, és így tovább, azaz a bekövetkezett rendkívüli események számára és súlyosságára kíváncsi mindenki, így a munkánkat is – túlnyomórészt – ez alapján ítélik meg.

A büntetés-végrehajtási feladatok ellátásában számos szakterület vesz részt nap mint nap, de abban a szakma képviselői alapvetően egyetértenek, hogy a két meghatározó szakterület, a reintegrációs és a biztonsági szakterület köré szerveződik. Ezért a monográfiában ezen két szakterület szemszögéből – és azon belül is a reintegrációs tisztek feladatrendszerére fókuszálva – járjuk körbe a rendkívüli események megelőzésének, megszakításának és felszámolásának lehetőségeit.

A dolgozatban egyfelől szeretnénk részletesen bemutatni, hogy hogyan épül fel a büntetés-végrehajtás biztonsági rendszere, amelynek alapvetően az a rendeltetése, hogy biztosítsa azt a biztonságos állapotot, amely szükséges ahhoz, hogy a szervezet hatékonyan és eredményesen elláthassa a számára meghatározott feladatokat. Másfelől részletesen elemezzük a rendkívüli eseményeket mind elméleti, mind gyakorlati szempontból. Végül pedig sorra vesszük azokat a lehetőségeket, amelyek segítségével – véleményünk szerint – a leghatékonyabban megelőzhetők, megszakíthatók, valamint felszámolhatók a rendkívüli események.

¹ Forrás: www.citatum.hu/szerzo/Ray_Kroc (A letöltés dátuma: 2017. 08. 12.)

A tanulmány létrejöttéhez sokaknak szeretnénk köszönetet mondani, ugyanis a segítségük nélkülözhetetlen volt. Így szeretnénk megköszönni az Állampisztai Országos Büntetés-végrehajtási Intézet vezetőjének, Füzesi Viktornak, Schmehlne Hauszchen Évának és kollégáinak, valamint a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága Központi Kivizsgáló és Módszertani Intézet dolgozóinak a segítségét.

Budapest, 2018. június 29.

A szerző

A rendkívüli eseményekről általában

A pontos definícióképzés az egyik legfontosabb feltétele annak, hogy egy szakterületen hatékonyan és eredményesen lehessen a feladatokat végrehajtani. „A fogalomképzés segít minket abban, hogy figyelmen kívül hagyjuk azt, ami lényegtelen [...], ez által csak arra koncentráljunk, ami lényeges.”² Amennyiben sikerül azon tartalmi elemeit meghatározni egy fogalomnak, amelyek kizárólagosan szükségesek, azaz minden oda nem illőt sikerül lefejtetni, akkor egy igazán hatékony, az érintett szakterület szempontjából eredményesen alkalmazható definíciót alkottunk.

A büntetés-végrehajtási biztonsággal kapcsolatos fogalmak kialakulása és fejlődése az 1980-as évek elejétől indult el. Addig a definíciók igen hiányosnak, pontatlannak voltak mondhatók, továbbá az az egységes keret is hiányzott, amelyben a büntetés-végrehajtási biztonságot értelmezni lehetett. Így a biztonság egyes részterületei bizonyos szempontból önálló utat járta be, és sok esetben nem volt meg közöttük az a szükséges koherencia, amelyre igény mutatkozott.

Az első jelentős és egységes szabályozás a *Büntetés-végrehajtási Testület Őrszolgálati Szabályzata* (a továbbiakban: Szabályzat) volt, amelyet az IM Büntetés-végrehajtás³ Országos Parancsnoksága adott ki 1982-ben, amelyről Tari – többek között – az alábbi jellemzőket írta:

- szilárd jogi keretet ad az őrszolgálati munkához;
- kellően differenciált, pontosan meghatározza az őrzés és felügyelet fogalmát, ezzel az őrzés az eddigiekhez képest újabb tartalmat kapott;
- először szerepel benne értelmező rendelkezés.⁴

² Forrás: <https://docplayer.hu/111250595-Fogalmi-modellezes-ontologiak-alkalmazott-modellezo-modszertan-uml.html> 2. slide (A letöltés dátuma: 2017. 08. 08.)

³ Régi megnevezés.

⁴ TARI 1982, 7.

A Szabályzat már meghatározta a biztonsági terület főbb feladatait, számos alapvető fogalmat tartalmazott, de hiányzott az a váz, amely meghatározta a terület helyét és szerepét a büntetés-végrehajtás területén.

Az első publikált tanulmány 1985-ben mutatott rá azokra az összefüggésekre, amelyek a fentebb említett hiányosságok pótlására irányultak. Az első és nagyon fontos meghatározás az úgynevezett *biztonsági rendszer* volt, amely az egész biztonsági tevékenység keretét megteremtette, így lehetővé tette azt, hogy a későbbiek folyamán kimunkálásra kerülhesse-nek a rendszer feltételei, elemei és azok egymáshoz való viszonya. „[A] büntetés-végrehajtási (sic!) biztonsági rendszere rendkívül összetett, sok-tényezős rendszer. Számos ponton csatlakozik a büntetés-végrehajtás más feladataihoz.”⁵

A másik jelentős újdonság a biztonság fogalmának értelmezése, valamint annak a büntetés-végrehajtással kapcsolatos tartalmi és formai meghatározásai. „A biztonság általában veszélyektől, bántódástól mentes, zavartalan állapotot jelent. A dolgoknak, életviszonyoknak olyan rendje, amelyben kellemetlen meglepetésektől nem kell tartani. Egy szervezetnek ahhoz, hogy eredményesen működjön, biztonságra van szüksége. Az esetek többségében azonban ez az állapot magától nem teremődik meg, magának a szervezetnek kell erről gondoskodnia, a biztonsági feladatoknak be kell épülniük a szervezet feladatrendszerébe. A biztonság szervezetenként mást és mást jelent.”⁶

Természetesen a másik nagy és meghatározó szakmai terület, a nevelés – ma reintegráció – szintén hasonló fejlődési pályán indult meg, amit az 1983-ban elkészített büntetés-végrehajtási nevelés fejlesztési koncepciója fémjelzett. „A koncepció foglalkozik a büntetés-végrehajtási nevelés alapfogalmaival, annak érdekében, hogy munkánk során világos, egyértelmű és szakszerű fogalmakat használjunk. Meghatározza a büntetés-végrehajtási pedagógia tárgyát. Elemzi a nevelést, mint folyamatot, e folyamat szakaszait. Ismerteti a nevelés fő tartalmát, azt a tevékenységi rendszert, amely során a nevelés megvalósul. Az egyes nevelési területeken felsorolja a súlyponti feladatokat. Nagy hangsúlyt helyez a nevelési tényezőkre, az egyes szolgálati ágakra, szervezeti egységekre – együttműködésére.”⁷

⁵ FEJES–CSORDÁS 1985, 10.

⁶ FEJES–CSORDÁS 1985, 1.

⁷ BALOGH 1984, 42.

Ezáltal a két terület egyre inkább megtalálta a közös célt, a közös kapcsolódási pontokat, és ezáltal fokozatosan jelölte ki a jövő büntetés-végrehajtásának irányait. „A nevelés eredményességének feltétele az is, hogy az intézetekben az elítéltek ne tudják kivonni magukat a büntetés végrehajtása alól, a munkavégzéshez, a nevelőmunkához szükséges biztonság, törvényes rend és fegyelem uralkodjon. Bár ez a feladat a büntetés-végrehajtás valamennyi szakterületét érinti, mégis az őrszolgálat szerepe a legjelentősebb. Az őrzési feladatok ellátása, a szolgálat szervezése igazodik az intézetek körülményeihez, az elítéltállomány összetételéhez.”⁸

Összességében elmondható, hogy a büntetés-végrehajtási biztonsággal és neveléssel kapcsolatos elméleti gondolkodás, amelynek eredményeként számos nélkülözhetetlen alapelvet, definíciót megalkottak, az 1980-as évek elejétől kezdődött meg igazán.

A rendkívüli esemény fogalmának megjelenése

Mitől rendkívüli egy esemény? Amennyiben általános szempontok szerint kívánjuk meghatározni, akkor azt mondhatjuk, hogy kivételes (jellemző, körülmény), amely a megszokottól, szabályostól vagy az általánostól többé-kevésbé eltér. A maga nemében különös, a többitől elütő, kiváló, nem a szokott rend szerint történő.

Bármelyik értelmezést nézzük a közös elem a rendkívüli jellemzőben, hogy az, az adott területen elfogadott, alkalmazott általános szabályoktól, rendtől eltérő, különös, kivételes. Így van ez a büntetés-végrehajtás rendkívüli eseményeivel kapcsolatosan is.

Mint minden szervezetnek, a büntetés-végrehajtásnak is meg kell teremtenie azokat a körülményeket, amelyek a számára meghatározott feladatok ellátását a lehető leghatékonyabb módon lehetővé teszik. Ezt lehet egy normálállapotnak nevezni. Ugyanakkor meg kell azt említeni, hogy soha nem tudott az emberiség olyan rendszert megalkotni, amely mindenféle veszélyektől, problémáktól mentes lett volna. Miért? A válasz nagyon egyszerű: mert ilyen nem létezik. Ezért a mindennapok normál-, békeállapota mellett, mindig gondolkodni kell azon, hogy hogyan, milyen elvek mentén és milyen eszközökkel lépünk fel a zavaró, veszélyeztető körülményekkel

⁸ A büntetés-végrehajtási nevelés fejlesztési koncepciója (1984). 3.

szemben. Ehhez viszont alapkövetelmény, hogy a lehető legpontosabban meghatározzuk azokat a körülményeket, amelyek veszélyt jelentenek ránk.

A rendkívüli eseményt mint szakkifejezést az 1950-es évektől kezdődően folyamatosan használta a büntetés-végrehajtási szakma. Azt is lehetett nagyjából tudni, hogy milyen események tartoznak ebbe a körbe, így a fogolyszökés, a fogolyzendülés, különböző katasztrófák stb., ugyanakkor ez csak egy összefoglaló definícióként funkcionált, tartalmilag nem volt semmilyen rendező elv abban meghatározva. Még az 1982-ben hatályba lépett Szabályzat sem tartalmazott részletes definíciót. Az első rendkívüli esemény fogalomra 1996-ig kellett várni, amikor a jogalkotó a szabadságvesztés és az előzetes letartóztatás végrehajtásának szabályairól szóló 6/1996. (VII. 12.) IM rendeletben (a továbbiakban: Rendelet1) az alábbi fogalmat alkotta meg.

„A fogvatarás (sic!) biztonságát jelentős mértékben sértő vagy veszélyeztető olyan események, amelyek jogszabályban meghatározott külön intézkedések bevezetését teszik szükségessé, rendkívüli eseménynek minősülnek.”⁹

A definíció megalkotása komoly mérőföldkő volt az egész büntetés-végrehajtási szakma szempontjából, egy évtizedek óta meglévő joghézagot pótolta a jogalkotó, ami nemcsak a biztonsági területen töltött be kiemelkedő szerepet, hanem minden más szakterületnek is segítséget nyújtott. Ugyanakkor a fogalom tartalmazott olyan elemeket is, amelyek tartalma nem volt pontosan ismert, így a rendkívüli esemény fogalmának autentikus értelmezéséhez ezen elemeket is meg kellett tartalommal tölteni. Az első ilyen új eleme a fogalomnak a „fogva tartás biztonsága” volt, amelyet szintén a Rendelet1 szabályozott, így az új elem nem jelentett problémát az értelmezés során.

A megnevezés újnak volt mondható, azonban a tartalma jelentős mértékben hasonlított az úgynevezett *intézet biztonsága* fogalomhoz. Az intézet biztonságának fogalmával először a Szabályzatban találkozhatunk, amely a következőképpen írt róla: „Az intézet biztonsága azt az állapotot, helyzetet jelenti, amelyben az intézetben tartózkodó személyek testi épségét, és az ott található anyagi javak létét, továbbá az intézet belső rendjét és a büntetés-végrehajtási feladatok teljesítését semmi nem veszélyezteti.”¹⁰

⁹ Rendelet1 36. § (2) bekezdés.

¹⁰ Szabályzat 16. §.

Az 1982-es fogalom nem tartalmazta azokat a szituációkat, amelyeket a büntetés-végrehajtási intézeteken (a továbbiakban: bv. intézet) kívül hajtottak végre, így a szállítást, az előállítás, a bv. intézeten kívüli munkáltatást. Ezeket a hiátusokat az új definíció már kiküszöbölte. „A fogvatartás biztonsága olyan állapot fenntartását jelenti, amelynél az intézetben, illetve büntetés-végrehajtási feladat teljesítése miatt az intézet területén kívül tartózkodó személyek élete, testi épsége, szabadsága a büntetés-végrehajtás anyagi javainak sértetlensége, valamint a büntetés-végrehajtási feladatok zavartalan ellátása a jogszabályi rendelkezéseknek megfelelően biztosított.”¹¹

A fogalom kiterjesztette a személyi és területi hatályt is, továbbá teljessé tette a védendő értékeket is, így amit a rendkívüli esemény veszélyeztet, azok a következők:

- azon személyek élete, testi épsége, személyi szabadsága, akik valamilyen büntetés-végrehajtási feladatot látnak el akár a bv. intézetben, akár azon kívül;
- azon személyek élete, testi épsége, személyi szabadsága, akik a bv. intézetben tartózkodnak;
- a büntetés-végrehajtási szervezet anyagi javainak összessége; továbbá
- a büntetés-végrehajtási feladatok végrehajtása.

Itt jegyeznénk meg, hogy a definíció jelenleg is ugyanezen tartalommal található meg a szabadságvesztés, az elzárás, az előzetes letartóztatás és a rendbírság helyébe lépő elzárás végrehajtásának részletes szabályairól szóló 16/2014. (XII. 19.) IM rendeletben (a továbbiakban: Rendelet), ami véleményünk szerint teljes mértékben megfelel a szakmai elvárásoknak. Ugyanakkor a jelenleg hatályos jogszabályok több helyen említik a *bv. intézet rendjének, biztonságának*,¹² valamint a *bv. szerv rendjének, biztonságának*¹³ fogalmát, viszont azok értelmezését nem adja meg sehol a jogalkotó.

¹¹ Rendelet 36. § (1) bekezdés.

¹² Bv. tv. 83. § (4) bekezdés: „A szabadságvesztés végrehajtása során – a szabadságvesztés végrehajtási fokozatára, a bv. intézet rendjére és biztonságára figyelemmel – törekedni kell arra, hogy az elítélt életkörülményei közelítsenek a szabad élet általános körülményehez, és ezáltal a szabadságvesztés káros hatásai enyhíthetők, illetve ellensúlyozhatók legyenek.” Bv. tv. 120. § (1) bekezdés: „Az elítélt véleményét – ellenőrzés mellett az e törvényben meghatározott korlátozás kivételével – olyan formában nyilváníthatja ki, amely nem zavarja a bv. intézet rendjét és biztonságát.”

¹³ Sztv. 17. § (1) bekezdés: „Kényszerítő eszköz fogvatartottal szemben akkor alkalmazható, ha a bv. szerv rendjét, biztonságát sértő vagy veszélyeztető magatartást tanúsít.”

Ez a helyzet sok esetben értelmezési problémákat vethet fel. Tovább bonyolítja a már-már letisztult fogalmi rendszert a büntetés-végrehajtási szervezet ügyeleti tevékenységéről és az események jelentési rendjéről szóló 3/2016. (XII. 7.) BVOP utasítás (a továbbiakban: Utasítás), ami az *esemény*¹⁴ teszi a legáltalánosabb fogalommal, így a rendkívüli eseményeket is magában foglalja. Véleményünk szerint nehéz azt a határt meghúzni, ahol az adott esemény rendkívülivé válik, azaz a fogva tartás biztonságát súlyosan sérti, veszélyezteti, vagy csak a bv. szervek biztonsága és működtetése szempontjából fontos. Összességében elmondható, hogy a fogva tartás biztonsága, valamint a fogva tartás rendje – amit szintén meghatároz a Rendelet – tartalmaz minden olyan védendő értéket, ami szóba jöhet, ezért a bv. intézet (bv. szerv) rendje, biztonsága meghatározások csak zavart okoznak, ezért azokat szükségtelenek tartjuk.

A rendkívüli esemény hatályos fogalma

A rendkívüli esemény 1996-ban megalkotott definíciója 2014-ig hatályban volt. Mivel 2013-ban megalkották a büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról szóló 2013. évi CCXL. törvényt (a továbbiakban: Bv. tv.), amelynek részletezéséhez elkészült a Rendelet is mint a törvény végrehajtási rendelete. A jogszabály pontosan meghatározza, hogy mit is kell értenünk a rendkívüli események alatt. Egyfelől a jogalkotó egyértelművé teszi, hogy a büntetés-végrehajtási feladatok végrehajtásához szükséges rendet kell kialakítani és fenntartani, ami a büntetés-végrehajtás feladata. A rend valójában azt a már fentebb kifejtett normál-, békés állapotot jelenti, amelyben a mindennapok feladatait a jogszabályoknak megfelelően el tudjuk látni. Ugyanakkor ennek a rendnek olyannak kell lennie, hogy abban a lehető leggyorsabban, leghatékonyabban reagálni tudjunk az azt zavaró, veszélyeztető körülményekre. A jogalkotó az alábbiak szerint határozta meg a sértő, veszélyeztető körülményeket.

¹⁴ Esemény: a szabadságvesztés, az elzárás, az előzetes letartóztatás és a rendbírág helyébe lépő elzárás végrehajtásának részletes szabályairól szóló 16/2014. (XII. 19.) IM rendeletben definiált rendkívüli esemény, továbbá a bv. szervek biztonsága és működtetése szempontjából fontosnak tartott esemény, történet.

„Rendkívüli eseménynek minősül minden olyan esemény, amely a fogvatartás biztonságát súlyosan sérti vagy veszélyezteti, és külön intézkedések bevezetését teszi szükségessé, így különösen

- a) a terrorcselekmény,
- b) a fogolyzendülés,
- c) a bv. szerv létesítményét, eszközeit, járműveit, valamint a személyi állomány tagját vagy az elítéltet ért támadás,
- d) a bv. szerv létesítményéből vagy járművéből való erőszakos kitörés,
- e) a fogolyszökés,
- f) az elítélt öngyilkossága,
- g) az elítélt halála,
- h) a bv. szerv létesítményét vagy járművét veszélyeztető elemi csapás vagy jelentős tüzeset.”¹⁵

Az új fogalom általános és különös részből áll. Az általános rész azt tartalmazza, hogy mit kell rendkívüli eseményen érteni, a speciális részben pedig meghatározza azokat a rendkívüli eseményeket is, amelyek a legnagyobb veszélyt jelentik a fogva tartás biztonságára. Az új fogalom korrigált néhány értelmezési problémát is a korábbi fogalomhoz képest. Így kikerült a hatályos szövegből a *külön jogszabályban meghatározott intézkedések bevezetése*, valamint a *jogszabály* szó. Ezzel a jogalkotó feloldotta azt a problémát, amellyel a szakma folyamatosan küzdött. Ugyanis az soha nem volt pontosan meghatározva, hogy melyek azok a *külön jogszabályok*, amelyekben megtalálhatók a szükséges intézkedések. A hatályos fogalom lehetővé teszi, hogy az alkalmazandó intézkedések ne csak jogszabályi szinten legyenek, hanem akár országos parancsnoki utasításban vagy szakutasításban is meghatározhatók azokat.

Az esemény súlyosságának megítélése

A rendkívüli esemény súlyossága mind a régi, mind az új fogalomnak egyik fontos eleme. Véleményünk szerint ezen fogalmi elemmel indokolt bővebben foglalkozni, ugyanis az adott eseménynél lényegében az határozza meg a rendkívülivé válást, hogy az súlyosan sérti, veszélyezteti-e a fogva tartás biztonságát, vagy sem. Amennyiben igen, akkor nyílik meg a jogosultság

¹⁵ Rendelet 48. § (1) bekezdés.

a külön intézkedések bevezetésére, alkalmazására, ha viszont nem, akkor az intézkedéseket sem lehet bevezetni. A jogalkotó jelentős segítséget nyújt a minősítéshez, ugyanis – ha nem is taxatív –, de felsorolja azokat a rendkívüli eseményeket, amelyek bekövetkezésükkel, valamint annak reális lehetőségével súlyosan sértik vagy veszélyeztetik a fogva tartás biztonságát. Ezen cselekmények bizonyos – alapvetően jogi – szempontok szerint elég jól elkülöníthetők. A gyakorlatban azonban mind az előzmények, mind a kialakulás fázisában, majd a bekövetkezésük során számos olyan körülmény alakulhat ki, amelyek azt kívánják meg, hogy meghatározzuk a lehető legtöbb általános és speciális okot, körülményt, amelyek ezen események bekövetkezéséhez vezetnek, ezáltal megkönnyítve azok kialakulásának megelőzését, illetve bekövetkezésük esetén azok megszakítását, felszámolását.

Az határozottan kimondható, hogy a fogalom második fordulatában felsorolt események egyértelműen súlyosnak mondhatók, ugyanis a legfontosabb értékeket – élet, testi épség, egészség, az intézet működőképessége – sértik, veszélyeztetik. Vagyis ezen rendkívüli események megelőzésére, megszakítására és felszámolására a lehető legpontosabb végrehajtási terveket, taktikai eljárásokat kell megalkotni, amelyeket – differenciált módon – meg kell ismertetni és be kell gyakoroltatni a személyi állománnyal, valamint a fogvatartotti állománnyal is. Erre külön felhívnánk a figyelmet, ugyanis a fogvatartottak képzése – például egy tüzeset miatti kitelepítésnél, egy túszejtés esetén a túszer helyes és helytelen viselkedésével kapcsolatban stb. – sok esetben nem megfelelő. Ebben a kérdésben különösen nagy szerepe van a reintegrációs tiszteknek, hiszen a legtöbb időt, a legközvetlenebb kapcsolatot ők tartják fenn a fogvatartottakkal. Ugyanakkor ezen feladatokba csak akkor tudnak hatékonyan bekapcsolódni, ha ők is tisztában vannak ezen feladatok végrehajtásával.

A bv. intézetekben a büntetés-végrehajtási célok elérése, valamint az bv. intézetek előtt álló feladatok végrehajtása érdekében a fogvatartottak végrehajtási fokozatának megfelelő rendnek és fegyelemnek kell lennie. Ennek megfelelően meg kell teremteni a büntetés-végrehajtási intézet zavartalan működéséhez szükséges biztonsági feltételeket. A biztonsági feladatok végrehajtása során az egyik fő feladat a fogva tartás biztonságát, a büntetés-végrehajtás rendjét sértő vagy veszélyeztető rendkívüli események megelőzése a bekövetkezett események megszakítása, felszámolása.

Azonban a feladatok végrehajtásához szükséges mértékű rend, fegyelem és biztonság fennállása esetén is bekövetkezhetnek olyan események,

amelyek zavarólag hatnak, vagy akadályozzák a büntetés-végrehajtási intézetek tevékenységét. Ebből kiindulva a büntetés-végrehajtási szerv rendjére, biztonságára sokféle esemény – történés és cselekmény – lehet veszélyes.

A rendkívüli események kategorizálása

A rendkívüli események csoportosítása több aspektusból lehetséges. Ennek elvégzése lehetséges, és egyáltalán nem felesleges, ugyanis igen komoly előnye van, mind a megelőzésben, mind a felszámolásban jelentős segítséget nyújt.

A történés- és a cselekményszempontú differenciálás

Történésjellegű események az emberi cselekedettől független olyan természeti csapások vagy katasztrófák, amelyek bekövetkezésükkel veszélyeztetik a büntetés-végrehajtási szerv biztonságának személyi és tárgyi feltételeit. Ilyen jellegű események: a földrengés, az árvíz, a villámcsapás, a tűz, a rendkívüli időjárás stb. Általános jellemzőjük, hogy a bekövetkezésüket nem lehet megakadályozni, viszont az ellenük történő védekezésre igen hatékonyan fel lehet készülni. Ezek közül leggyakrabban az időjárással kapcsolatosak következnek be, úgymint árvíz, villámcsapás, extrém hideg, extrém meleg, extrém hóesés stb. Meg kell itt említeni, hogy ezen esetekben különösen nagy szerepe van a más rendvédelmi, állami és társadalmi szervekkel való együttműködésnek.

Cselekményjellegű események közé az olyan emberi cselekedetek, magatartások tartoznak, amelyek a biztonság személyi és tárgyi feltételeit a biztonsági rendszabályok megsértésével veszélyeztetik. Ezek közé sorolhatók a személyi állomány tagjai, a fogvatartottak, valamint más személyek által elkövetett cselekmények. Ezekben az esetekben már nagyon komoly szerepe van a megelőzésnek, ugyanis itt már a bekövetkezést is meg lehet akadályozni, amennyiben a biztonsági rendszer elemei arra alkalmasak.

Az elkövetési magatartás módja és formája szerinti differenciálás

Az elkövetési magatartást a cselekményjellegű események körében lehet vizsgálni, aminek során megállapítható, hogy a személyi állomány tagjai, a fogvatartottak vagy más kívülálló személyek milyen módon (hogyan) követik, követhetik el a rendkívüli eseményeket. Az elkövetés módjainak és formáinak ismerete azért lényeges, mert ezek alapján határozható meg, hogy milyen, illetve milyen mértékű biztonsági intézkedések vagy kényszerítő eszközök alkalmazására van szükség.

Az egyik mód a *passzív elkövetés*, amelyről akkor beszélünk, ha a fogvatartottak nem hajlandók sem a bv. intézet rendjét, sem a büntetés-végrehajtási szabályokat megtartani, továbbá az ezek alapján részükre kiadott utasításokat sem teljesítik. A passzív elkövetés nem tevéssel valósul meg, azaz az adott személy valamilyen, számára kötelező magatartást nem hajlandó megvalósítani. Megnyilvánulási formája, hogy az elkövető nem mozdul, leül, lefekszik (nem fejt ki testi, fizikai erőt), és szándékát általában szóban is kifejezi.

Ilyen eseménynek minősül például:

- az engedetlenség;
- utasítás megtagadása;
- táplálkozás megtagadása;
- munkamegtagadás.

Fontosnak tartjuk itt megjegyezni, hogy az ilyen esetekben nagyon szűkre szabott intézkedési lehetőségek vannak, például a kényszerítő eszközök közül is csak a testi kényszer alkalmazható. Ugyanakkor arra is felhívjuk a figyelmet, hogy a szituációk nagyon könnyen átfordulhatnak súlyos rendkívüli eseménnyé is. Különösen nagy a hatása ezen cselekményeknek a fogvatartotti társakra. Gondoljunk csak azokra a helyzetekre, amelyekben a passzív magatartást tanúsító fogvatartott viselkedését akár több száz társa is láthatja, hallhatja. Ezáltal például egy szabad levegőn tartózkodásról történő bevonulást passzívan megtagadó fogvatartott magatartása, illetve a vele szemben alkalmazott intézkedések kiválthatnak akár egy fogolyzendülést is, mivel számos bv. intézetben úgy alakították ki a sétaudvart, hogy arra akár több száz fogvatartott is ráláthat a zárkákból. Ezért az ilyen, nem túl súlyos esemény felszámolásánál is fel kell készülni arra, hogy az súlyosabbá válhat.

Az elkövetés másik módja az *aktív elkövetés*, amelyről akkor beszélhetünk, ha az elkövetők a fogva tartás, illetve a bv. intézet biztonságának személyi feltételei, tárgyi eszközei és rendszabályai ellen, valamilyen tevőleges magatartással lépnek fel. Megnyilvánulási formája, hogy az elkövető fizikai ráhatást, erőszakot alkalmaz, azaz közvetlenül személyre vagy anyagi javakra támad, elfut, személybe vagy tárgyba kapaszkodik stb.

Ilyen eseménynek minősül például:

- a fogolyszökés, foglyazendülés;
- a bv. intézetből, járművéből való kitörés;
- a terrorcselekmény;
- a zárkatorlaszolás;
- a személyi állomány tagjának megtámadása.

Általánosságban el lehet mondani, hogy ezen események súlyosabban sértik, veszélyeztetik a fogva tartás biztonságát, mint a passzív elkövetési módok, ezért súlyos rendkívüli eseményeknek nevezi a szakma. Amennyiben ilyen esemény elkövetése megkezdődik, a megszakításhoz, felszámoláshoz lényegében az összes, a jogszabályok által engedélyezett intézkedést alkalmazni lehet.

Az elkövetési forma lehet önálló, többes, csoportos vagy tömeges. A cselekmény elkövetése *önálló* abban az esetben, ha az eseményt a fogvatartott egyedül, a többi fogvatartottól függetlenül idézi elő. Az önálló elkövetéshez mindkét elem együttes megvalósulása szükséges. Ugyanis az *egyedüli* elkövetés önmagában nem jelenti a cselekmény önálló elkövetését, mert ha a cselekmény elkövetése formailag egyedül történt is, nem biztos, hogy nem áll összefüggésben más cselekményekkel, vagy az előkészítésben más fogvatartottak nem vettek részt. Önmagában a *többi fogvatartottól függetlenül* elkövetett cselekmény sem jelent önálló elkövetést, ugyanis ha a cselekmény a többi fogvatartottól függetlenül történik, de ugyanazt a cselekményt azonos időben és helyen több fogvatartott is elköveti, akkor az elkövetés már többes.

Többes elkövetésről beszélünk akkor, ha több fogvatartott egymás tevékenységéről kölcsönösen tudva, szándékegységben hajtja végre a cselekményt. A többes elkövetéshez bármely elem megvalósulása önmagában elegendő. Ha a fogvatartottak azonos helyen és időben úgy követnek el rendkívüli eseményt, hogy azokat előre nem beszélték meg, de mindegyikük észlelhette a másik által végrehajtott cselekményt, akkor is többes elkövetés történik. Ezen elkövetéshez nem mindig szükséges, hogy azonos cselekmények, azonos helyen és időben történjenek. Ugyanis ha a különböző jellegű, különböző időpontban és helyen elkövetett cselekmények között összefüggés állapítható

meg, ha azokat több fogvatartott előre megbeszélve, szándékegységben hajtja végre, szintén többes elkövetés állapítható meg. Amennyiben két fő követi el a cselekményt, akkor *többes elkövetésről*, ha az esemény elkövetésében 3–10 fő fogvatartott vesz részt, *csoportos*, és ha 10 fő fölötti létszámú fogvatartott vesz részt, *tömeges elkövetésről* beszélünk.

Az elkövetés helye

Az elkövetés helyének minősül azon helyszínek összessége, ahol a rendkívüli esemény bármely elkövetési eleme megvalósult. Az elkövetési helyszínek ismerete és azok elemzése szintén olyan adatokat, információkat biztosítanak a biztonsági rendszer számára, amelyek jelentősen megnövelik a rendkívüli események megelőzésének, megszakításának és felszámolásának esélyét. A helyszínek szerinti csoportosítást a nagyobbtól a kisebb felé haladva lehet talán a leglogikusabban bemutatni.

A bv. intézetek mint a rendkívüli események helyszínei

A büntetés-végrehajtási szervezet végrehajtói szintjét az alábbiak szerint lehet csoportosítani:

- országos büntetés-végrehajtási intézetek, ezen belül zárt, illetve nyitott intézetek,
- megyei büntetés-végrehajtási intézetek,
- az országos büntetés-végrehajtási intézetek mellett működő gazdasági társaságok,
- a büntetés-végrehajtási szervezet intézményei.

Ezen büntetés-végrehajtási szervek mindegyikében bekövetkezhetnek rendkívüli események, de természetesen a legveszélyeztetettebbek azok, ahol fogvatartottakat nagy számban helyezik el. A fentebb felsoroltak közül az első három helyszín sorolható ide. Az intézeti típusok mellett differenciálni lehet az egyes intézetben belüli helyszínek között is, így a leggyakrabban előforduló helyszínek az alábbiak:

- elhelyezési részleg (zárka, lakóhelyiség, egyéb helyiségek),
- munkahelyek,
- sétaudvar.

A bv. intézeten kívül elkövethető rendkívüli események helyszínei

Azokban az esetekben, amikor valamilyen büntetés-végrehajtási okból elhagyja a fogvatartott a bv. intézetet, intézeten kívüli feladatellátásról beszélünk. Ilyenkor nagymértékben megváltozik a fogva tartás biztonsága, ugyanis mind a tárgyi feltételek, mind a személyi feltételek hatékonysága jelentősen csökken. Ezért általában veszélyesebb minden intézeten kívüli feladatellátás. Ezek a feladatok a következők:

- intézeten kívüli munkavégzés;
- szállítás;
- a különböző célból történő előállítások (bírószági, ügyészségi, egészségügyi, kegyeleti jog gyakorlása).

A fentebb felsorolt helyszínekkel kapcsolatosan minden bv. intézetnek rendelkeznie kell olyan dokumentumokkal, amelyek a rendkívüli események megelőzése érdekében tartalmazzák az összes releváns adatot. Ilyen például a *biztonsági leírás*, amely dokumentumnak tartalmaznia kell:

- az előállítási hely fekvését,
- biztonsággal kapcsolatos sajátosságait,
- a bv. intézettel történő kapcsolattartás lehetőségeit,
- a fogolyszökésre legalkalmasabb irányokat, a terepszakaszokat,
- az együttműködésre kötelezett szervek elhelyezkedését, távolságukat,
- az előállítási hely megközelíthetőségét és fényképeit, valamint
- a belső rendészeti szolgálat elérhetőségét, őrző helyiség igénybevételenek, kulcskezelésének rendjét is.

Amennyiben a felsoroltakban bármilyen lényeges változás történik, azt haladéktalanul módosítani kell a biztonsági leírásban.

A rendkívüli események egyéb szempontú csoportosítása

Mindenképpen szeretnénk kitérni az előzőekben már említett Utasítás szerepére a vizsgált területen. Az Utasítás egyfelől okoz némi zavart a rendkívüli esemény és az esemény értelmezésében. A rendkívüli esemény rendeleti meghatározása mellett beemeli az esemény megnevezést is a rendszerbe, és ezzel azt teszi a legtagabb fogalommá. „[A] szabadságvesztés, az elzárás, az előzetes letartóztatás és a rendbíróság helyébe lépő elzárás végrehajtásának

részletes szabályairól szóló 16/2014. (XII. 19.) IM rendeletben definiált rendkívüli esemény, továbbá a bv. szervek biztonsága és működtetése szempontjából fontosnak tartott esemény, történés.”¹⁶

Véleményünk szerint nem szerencsés ez a megoldás, mert nehezen lehet elhatárolni a rendkívüli esemény körébe tartozó cselekményeket a fogva tartás biztonságára kevésbé veszélyes cselekményektől, történésektől. A fogalommeghatározás mellett egy sajátos csoportosítást is elvégez az Utasítás, ami további zavarokat okoz. Ugyanis a csoportosítás tartalmaz olyan rendkívüli eseményeket is, amelyek a Rendelet által megfogalmazott rendkívüli események közé is tartoznak, ami teljesen felesleges véleményünk szerint. Így a 2. melléklet 12. pontjában nevesíti a terrorcselekményt, annak kísérletét és előkészületét, a 13. pontban pedig a fogolyzandulást és annak kísérletét és előkészületét.

Megoldásként azt javasoljuk, hogy az Utasítás szóljon a rendkívüli események jelentési rendjéről, az értelmező rendelkezésből pedig kerüljön ki az *esemény* megnevezés és annak helyére kerüljön a rendkívüli esemény. Ezen módosításokkal az alábbiak szerint tartjuk helyesnek az értelmező rendelkezést: a rendkívüli események jelentési rendje szempontjából rendkívüli eseménynek minősülnek a szabadságvesztés, az elzárás, az előzetes letartóztatás és a rendbírság helyébe lépő elzárás végrehajtásának részletes szabályairól szóló 16/2014. (XII. 19.) IM rendelet 48. §. (1) bekezdésének a)–h) pontjában definiált rendkívüli események, továbbá ezen utasítás 2. sz. mellékletében meghatározott események és történések.

További lehetséges csoportosítás a rendkívüli eseményt elkövetők szerinti kategorizálás, amelynek alapján beszélhetünk a személyi állomány által, a fogvatartotti állomány által, továbbá a más személyek által elkövetett rendkívüli eseményekről. Ebből az aspektusból elkövető lehet a személyi állomány tagja, például megtagadja a számára kiadott parancs végrehajtását, valamint a fogvatartott valamely utasítás, kötelezettség végrehajtását tagadja meg. A más személy kategóriába tartozik mindenki más, aki az előző kettőbe nem sorolható, így lehet látogató, más rendvédelmi szerv tagja stb.

Az előző csoportosítás mintájára a rendkívüli események feloszthatók az általuk veszélyeztetett feltételek alapján is, így beszélhetünk a személyi, a tárgyi és a szabályozási feltételeket sértő veszélyeztető rendkívüli eseményekről.

¹⁶ Utasítás 2/c) pont.

Ezekben az esetekben a rendező elvnek az tekinthető, hogy a biztonsági rendszer mely elemére irányul a rendkívüli esemény elkövetése. Így sértheti, veszélyeztetheti a biztonsági rendszer személyi feltételét, ha például a fogvatartott vagy más személy megtámadja a felügyelőt, és a tárgyi feltételt, ha például fogolyszökés esetén a fogvatartott megrongálja a kamerát vagy a rácsot, zárat, valamint sértheti a jogszabályi feltételeket, ha például nem teljesíti valamely meghatározott kötelezettségét. Ezen utóbbi helyzetet lehet szűkebb és tágabb módon értelmezni. Ha szűkebben vesszük figyelembe, akkor olyan eseményről van szó, ahol tisztán normaszegés történik, például valamilyen utasítást nem hajt végre a fogvatartott. A tágabb értelmezés esetén pedig úgy történik normaszegés, hogy amellettsérül a személyi vagy tárgyi feltétel is.

A rendkívüli események bekövetkezésének okai

Ahhoz, hogy a rendkívüli események megelőzése hatékony legyen, tisztában kell lenni azokkal az okokkal, amelyek nagy valószínűséggel rendkívüli események bekövetkezéséhez vezethetnek. Természetesen itt szinte végtelen a lehetőségek száma, mégis – alapvetően az eddigi tapasztalatok alapján – meg lehet határozni azokat a veszélyforrásokat, amelyek segítik, növelik a rendkívüli események bekövetkezésének esélyét.

A büntetés-végrehajtás feladatait meghatározó normák (jogszabályok, belső rendelkezések, parancsok, utasítások), valamint az eligazításokban meghatározottak be nem tartása

A rendvédelmi szervek tevékenységének egyik nagyon fontos jellemzője, hogy azt minden tekintetben írott normák – alapvetően jogszabályok – alapján kell végrehajtani. Az ennek való megfelelés egyik követelménye a megfelelő oktatás, képzés, továbbképzés, a másik a folyamatos ellenőrzés. A képzés első lépése a Büntetés-végrehajtási Szervezet Oktatási, Továbbképzési és Rehabilitációs Központjában valósul meg. Erre az alapképzésre épül egyfelől a Nemzeti Közszerületi Egyetem Rendészettudományi Kar Bv. Tanszékén folyó tisztképzés, valamint a bv. intézetek, továbbá a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága (a továbbiakban: BVOP) által szervezett és lebonyolított továbbképzések. Itt szeretnénk röviden kitérni

az eligazítások kiemelkedő szerepére. A pontos, eredményes és hatékony feladat-végrehajtás fundamentuma a szükséges adatok és információk birtoklása. Az információáramlásnak több csatornája van, amelyek közül az egyik – és talán a legfontosabb – az eligazítás. Az eligazítás az a (vezetői) szolgálati tevékenység, amely során meg kell határozni a szolgálatba lépő, illetve szolgálatban lévő állomány feladatait és azok végrehajtásának módját. Ugyanakkor annak ellenére, hogy a reintegrációs tiszteknek számos olyan feladatuk van, illetve számos olyan helyzetbe kerülhetnek – például intézkedési kötelezettség –, amelyek biztonságos végrehajtásához szükséges lenne akár az általános, akár speciális eligazításon részt venni, azt kell mondanunk, hogy ez egyáltalán nem jellemző.

A szabályok betartatásának másik pillére a vezetői ellenőrzés. Az ellenőrzés során megállapítják, hogy az adott feladatot az ellenőrzött hogyan hajtja végre, majd azt össze kell hasonlítani a hatályos szabályokkal, és értékelni kell azok egyezőségét, végül a megállapításokat közölni kell az érintettekkel. Ennek eredményeként a feladat végrehajtója kap egy visszajelzést a tevékenységének helyességéről és az esetleges hibákat javíthatja, vagy a jól végzett tevékenységben megerősítést kap.

Nem megfelelő szolgálattervezés és -szervezés

A szolgálattervezés és -szervezés minden jövőben elvégzendő feladat, tevékenység alapja. A tevékenység a jelenben zajlik, a múlt és jelen adatait, információit elemzi, értékeli annak érdekében, hogy a jövőben végrehajtandó feladatokat a lehető leghatékonyabb és legeredményesebb módon végezzék majd el. Amennyiben a releváns adatok, információk nem állnak rendelkezésre, az a feladat-végrehajtást kedvezőtlenül befolyásolhatja, és nagyobb lehet a rendkívüli események bekövetkezésének lehetősége is. A reintegráció aspektusából ez többek között azt jelenti, hogy mindenkor elegendő létszámú legyen a bv. intézetben elérhető reintegrációs tiszt, különösen szükséges ez olyan esetekben, amikor valamilyen külső körülmény – például ünnepnapok, hosszú hétvégék, különböző társadalmi események stb. – befolyásolja a fogvatartottak hangulatát, viselkedését.

*A fogvatartottak jogainak nem a jogszabály szerinti biztosítása,
a törvényes bánásmód hiánya*

A fogvatartott jogai csak a bírósági ítéletben, valamint a törvényben meghatározottak szerint vonhatók el, illetve korlátozhatók, továbbá csak azok a kötelezettségek terhelik, amelyeket a törvény meghatároz. Minden olyan tevékenység, magatartás, amely ettől eltér, nagyon komoly rendkívüli esemény forrása lehet. Gondoljunk csak a megfelelő élelmezésre, elhelyezésre, amely körülmények közvetlenül és folyamatosan befolyásolják a fogvatartottak hangulatát. Nem egy olyan esetről tudunk, amikor bizonyos rendkívüli események – főleg fogolyzendülés, agresszív személy elleni cselekmények – okaként egyértelműen a nem megfelelő elhelyezést, élelmezést nevezték meg.

A szolgálati nyomtatványok pontatlan, hiányos vezetése

A különböző dokumentumok nem megfelelő vezetése számos rendkívüli esemény forrása lehet. Egyszerűen annyi adatot, információt kell percről percre feldolgozni, hogy azt dokumentáció nélkül lehetetlen megtenni (létszámadatok, egyedi utasítások, helyszínekre vonatkozó információk stb.). Amennyiben ezek hiányosak, pontatlanok, netán valótlanok, akkor a feladat-végrehajtást egyértelműen megnehezítik, vagy akár ellehetetlenítik. De más fontos szerepe is van a pontos dokumentációnak, ugyanis az események rekonstruálásánál, azok oktatásánál, valamint különböző eljárásokban bizonyítékként történő felhasználásában is nélkülözhetetlenek.

A különböző veszélyforrások alábecsülése, figyelmen kívül hagyása

A biztonsági rendszer hatékony működésének egyik feltétele az azt veszélyeztető körülmények felismerése, meghatározása, majd azok értékelése. Szinte minden rendkívüli esemény kivizsgálásáról szóló dokumentáció tartalmaz olyan megállapításokat, amelyek azt bizonyítják, hogy nem volt megfelelő a kockázatok felmérése, elemzése. Amit minden esetben elemezni kell, az a fogvatartott jellemzőiből származó veszélyek (például fizikai állapot, mentális állapot, helyismeret), valamint a feladat végrehajtásának helyszíne (intézettől való távolság, építészeti sajátosságokból származó

veszélyek, lakókörnyezet, együttműködő szervektől való távolság), majd ezek ismeretében kell megállapítani a szükséges végrehajtói állomány létszámát, képzettségét, az eszközigényeket.

A bekövetkezett események hiányos vagy helytelen elemzése, értékelésének elmulasztása

A biztonságosabb jövő érdekében elengedhetetlen a múlt elemzése, értékelése. A megelőzés egyik elengedhetetlen feltétele a bekövetkezett rendkívüli események feldolgozása, értékelése, majd a személyi állománnyal való ismertetése. Ennek terepe lehet az eligazítás, törzsfoglalkozás, oktatás, képzés, továbbképzés.

Egyéb objektív okként megjelölhető még a társadalmi és politikai viszonyok változásának fogvatartottak hangulatára történő hatása is, amely passzív engedetlenségben vagy egyéb követelések formájában nyilvánulhat meg (például hangulati tényező lehet az amnesztiára történő várakozás).

Végül néhány pontban meghatároznánk azokat az alapvető követelményeket, amelyek minden esetben szükségesek a rendkívüli események megszaksításához, felszámolásához.

A rendkívüli események eredményes felszámolása feltételezi az erre vonatkozó szabályok alapos ismeretét, a megfelelő színvonalú gyakorlati felkészültséget. A gyors és szervezett, szabályszerű felszámoláshoz, megszüntetéshez a legfontosabb követelmények a következők:

- a szükséges létszám gyors rendelkezésre állása, megfelelő elméleti és gyakorlati kiképzettsége;
- a felszámoláshoz szükséges, naprakész végrehajtási tervek megléte;
- a törvényes eszközök, intézkedések, módszerek alkalmazása (kényszerítő eszközök, biztonsági intézkedések);
- a fokozatosság és arányosság megtartása;
- technikai és műszaki berendezések, védőfelszerelések biztosítása;
- megfelelő együttműködés a rendvédelmi, valamint más szervekkel.

„Jelentős mértékű befolyást gyakorolhatnak a rendkívüli események bekövetkezésére a kevésbé támogató szakmai komfortból eredő tényezők, amelyek közül a túltelítettségnek van a legnagyobb szerepe.”¹⁷

¹⁷ PALLO–FORGÁCS 2015, 80.

Vákát oldal

A biztonság és a reintegráció kapcsolódási pontjai

A biztonságot számtalan aspektusból meg lehet közelíteni, amit az elmúlt évtizedekben számos külföldi és hazai szakember meg is tett. „A biztonságra vonatkozó kutatásokkal foglalkozó tanulmányok és írások általában egy meghatározott szakterület egyedi igényeihez kötődnek. Ugyanakkor aránylag kevés olyan tanulmánnyal vagy írással lehet találkozni, amely a biztonságot általános és átfogó értelemben vizsgálja.”¹⁸

Így van ez a büntetés-végrehajtási biztonság tekintetében is, mivel a témával kapcsolatosan megjelent cikkek, tanulmányok javarészt a szervezet szempontjából fogalmazták meg a biztonságot. Természetesen ez nem azt jelenti, hogy az általános és a speciális biztonság fogalma között nincs kapcsolat. Az teljesen egyértelmű, hogy minden szakterület speciális biztonság fogalmában megjelenik a veszély, a bántódás, de megjelennek az adott területre vonatkozó elemek is. A büntetés-végrehajtási biztonság fogalmát Csordás az alábbiak szerint határozza meg: „A büntetés-végrehajtás biztonsága tehát egy olyan állapotot feltételez, amelyben a bv. intézetek zavartalanul működhetnek, az ott dolgozó személyeket nem érheti, az ott fellelhető anyagi javakat nem fenyegeti támadás.”¹⁹

A börtönök működéséhez szükséges biztonságot a büntetés-végrehajtási intézetek biztonsági rendszere hivatott megteremteni. A biztonsági rendszer a büntetés-végrehajtás immunrendszere, azaz képesnek kell lennie arra, hogy a különböző belső és külső behatásokra a lehető legrövidebb időn belül a lehető legmegfelelőbb választ adja. Ahhoz azonban, hogy erre képes legyen a rendszer, azt folyamatosan kell fejleszteni, alakítani a különböző veszélyforrások figyelembevételével.

„A biztonság társadalmi értelemben egy folyamat, nem pedig egy statikus, köbévésett, változatlan állapot. A folyamat egyik jellegzetessége, hogy alapvető elemei – miközben folyamatosan fejlődnek, változnak, változik az egyes elemek egymáshoz való viszonya, illetve új elemek jelennek

¹⁸ JÁVOR 2014, 61.

¹⁹ CSORDÁS 1989, 23.

meg – a rendszer részei maradnak. Tekintetbe kell venni, hogy a külső és belső feltételek folyamatosan változnak, fejlődnek. Ezeket folyamatosan figyelemmel kell kísérni és be kell építeni a rendszerbe. Végezetül számolni kell azzal a tényezővel, hogy minden megoldott probléma, új problémákat hoz a felszínre. A folyamatnak vannak akadályai, megoldandó feladatai, nehézségei, melyeket meg kell oldani, és vannak tanulságai, melyeket hasznosítani kell.”²⁰

Annak érdekében, hogy a büntetés-végrehajtás szervezete biztonságosan tudja végrehajtani a törvényben meghatározott feladatait, egy igen komplex biztonsági rendszert kell kialakítania és folyamatosan működtetnie. Ennek a rendszernek *szenzitívnek* kell lennie minden olyan hatásra, amely veszélyt jelent a büntetés-végrehajtás működésére. *Rugalmasnak* kell lennie, mert csak úgy tud eredményt produkálni, ha képes a lehető leggyorsabban alkalmazkodni a veszélyeztető körülményekhez. Ugyanakkor meg kell itt említeni a *gazdaságosságot* is, amely mindenhol szempont kell hogy legyen, azaz a fent említett követelményeknek való megfelelést úgy kell kialakítani, hogy azt a lehető legkisebb anyagi ráfordítással lehessen elérni. Természetesen a gazdaságosság nem egyenlő a hatékonyság csökkentését eredményező anyagi keretek szűkítésével.

Amennyiben a biztonságos körülmények nem a szükséges mértékben biztosítottak, akkor azt tapasztaljuk, hogy egyre több rendkívüli esemény következik be. A bekövetkezett rendkívüli események száma és súlyossága az egyik leghitelesebb mércéje a biztonsági rendszer megfelelő, illetve nem megfelelő működésének. A rendszer működéséhez több feltételnek kell egyidejűleg fennállnia, így szükséges a jogszabályi, személyi, tárgyi és szervezeti feltétel, amelyek közül véleményünk szerint a személyi feltétel, azaz a személyi állomány a legfontosabb. A tanulmányban a személyi állomány egyik meghatározó csoportjának, a reintegrációs tiszteknek szerepét vizsgáljuk a rendkívüli események megelőzésével, megszakításával és felszámolásával kapcsolatosan, ezért először a biztonság és a reintegráció egymáshoz való viszonyát vázoljuk fel.

²⁰ JÁVOR 2014, 85.

A büntetés-végrehajtási szervezet biztonsági rendszere

„A biztonság minden konkrét szervezet esetében mást jelent. A biztonságot mindig az adott szervezet profilja határozza meg. Egészen eltérő biztonsági feltételek megalkotása szükséges pl. egy atomreaktor, egy textilüzem, egy bank vagy egy sportrendezvény esetében. Ugyanakkor vannak a biztonságban olyan általánosan szükséges elemei, mint pl. a vagyon-, a munka- és a tűzvédelem. Ezek szinte minden szervezet feladatai között szerepelnek.”²¹

A büntetés-végrehajtási szervezet egy állami fegyveres rendvédelmi szerv, amely törvényben meghatározottak alapján végrehajtja a szabadság-elvonással járó büntetéseket, intézkedéseket, büntetőeljárási kényszerintézkedéseket, a szabadságvesztésből szabadultak utógondozását, valamint a büntetés-végrehajtási pártfogó felügyelői feladatokat. Feladatrendszerének vizsgálatakor szembetűnik, hogy jellegéből adódóan atipikus rendészeti szervként lehet azonosítani.²²

Ezen tevékenységével hozzájárul a közrend és a közbiztonság erősítéséhez. A közrend, valamint a közbiztonság önálló definiálása, valamint az egymáshoz való viszonyuk nem teljesen meghatározott. „A jogrendszerben a közbiztonság hol a közrend egyik elemeként jelenik meg [pl.: a büntetőjogi és szabálysértési felelősségnél a Btk., az 1999. évi LXIX. törvény és a 218/1999. (XII. 28.) Korm. rendelet szabályaiban], hol a közrend képezi a közbiztonság egyik elemét (pl.: az állam- és közbiztonságról szóló 1974. évi 17. tvr.-ben), hol pedig egymás mellett egyenértékű kategóriaként szerepel (pl.: a honvédelemről szóló 1993. évi CX. törvény, a Rendőrségről szóló 1994. évi XXXIV. törvény, a büntetés-végrehajtási szervezetről szóló 1995. évi CVII. törvény szabályaiban).”²³

A büntetés-végrehajtásnál a biztonságot lényegében a fogva tartás biztonságának megteremtése jelenti. A fogva tartás biztonságának definícióját a Rendelet fogalmazza meg.

„A fogvatartás biztonsága egy olyan állapot fenntartását jelenti, amelynél a bv. intézetben, illetve a büntetés-végrehajtási feladat teljesítése miatt a bv. intézet területén kívül tartózkodó személyek élete, testi épsége, szabadsága, a büntetés-végrehajtás anyagi javainak sértetlensége, valamint a büntetés-végrehajtási feladatok zavartalan ellátása a jogszabályi

²¹ CSORDÁS 1989, 22.

²² PALLO 2007, 33.

²³ 13/2001. (V. 14.) AB határozat 1.6.1. pont.

rendelkezéseknek megfelelően biztosított.”²⁴ Azaz, amikor a büntetés-végrehajtási szervezet, illetve az egyes szervek biztonságos állapotáról beszélünk, alapvetően a személybiztonságot (élet, testi épség, személyes szabadság), a vagyónbiztonságot (a büntetés-végrehajtás anyagi javainak összessége), valamint a büntetés-végrehajtási feladatok zavartalan végrehajtását (fogvatartottak őrzése, felügyelete, ellenőrzése, bv. objektumok őrzése, védelme stb.) kell a biztonsági rendszernek folyamatosan szavatolnia. Amennyiben ezek a biztonságos körülmények nem a szükséges mértékben biztosítottak, akkor azt tapasztaljuk, hogy egyre több rendkívüli esemény következik be. „Kis túlzással elmondhatjuk, hogy világsszerte megkongatták a vészharangot: figyelmeztetnek a büntető igazságügyi rendszer, azon belül is a büntetés-végrehajtás jelenlegi helyzetéből következő veszélyforrásokra, a kialakult, vagy könnyen kialakuló krízishelyzetekre.”²⁵

A Rendeletben meghatározottakat a büntetés-végrehajtási szervezet Biztonsági Szabályzatában (a továbbiakban: BSz.) definiált büntetés-végrehajtási biztonsági rendszer hivatott megteremteni. A biztonsági rendszer fogalmát a BSz. az alábbiak szerint fogalmazza meg.

„A büntetés-végrehajtási szerv biztonsági rendszere azon szabályok, valamint tárgyi, személyi és szervezeti elemek összessége, amely biztosítja a bv. szervezet jogszabályokban meghatározott feladatainak biztonságos körülmények közötti ellátását.

A bv. szervnek olyan biztonsági rendszert kell kialakítania, amely folyamatosan biztosítja:

- a fogvatartottak őrzését, felügyeletét, ellenőrzését,
- a bv. szerv őrzését, védelmét,
- a személyi állomány tagjainak és a bv. szerv területén tartózkodók (életének) testi épségének megóvását,
- a jogszabályban meghatározott feladatok biztonságos körülmények közötti ellátását.”²⁶

A fogalom első fordulata meghatározza azokat az alapvető feltételeket, amelyeknek meg kell lenniük ahhoz, hogy a rendszer egyáltalán működőképes

²⁴ A szabadságvesztés, az elzárás, az előzetes letartóztatás és a rendbírás helyébe lépő elzárás végrehajtásának részletes szabályairól szóló 16/2014. (XII. 19.) IM rendelet 2. § 4. pont.

²⁵ RUZSONYI 2015, 25.

²⁶ BSz. 2–3. pont.

legyen. Eszerint szükség van: írott szabályozókra, személyi állományra, tárgyi eszközökre, valamint szervezeti felépítésre. Ezen feltételeknek nagyon pontosan kell együttműködniük ahhoz, hogy a rendszer a funkcióját be tudja tölteni.

A biztonsági rendszerrel kapcsolatos követelmények

Ahhoz, hogy a biztonsági rendszer hatékonyan, eredményesen tudjon működni, bizonyos követelményeknek meg kell felelnie. Röviden szeretnénk ezen követelményeket meghatározni.

Az egyik szükséges jellemző a *proaktivitás*, azaz a rendszer képes legyen előrelátó módon cselekedni.

A második jellemző az *adaptivitás*, azaz legyen képes a folyamatosan változó körülményekhez igazodni. A rendkívüli események elemei – elkövetők, elkövetési eszközök, elkövetési módszerek, elkövetési helyszínek – folyamatosan változnak. „A biztonság társadalmi értelemben egy folyamat, nem pedig egy statikus, köbevésett, változatlan állapot. A folyamat egyik jellegzetessége, hogy alapvető elemei – miközben folyamatosan fejlődnek, változnak, változik az egyes elemek egymáshoz való viszonya, illetve új elemek jelennek meg – a rendszer részei maradnak.”²⁷

A harmadik követelmény a *folyamatosság*. A rendszer működésében nem lehet olyan pillanat, amikor az a szükséges mértékű érzékelési és cselekvési szint alá csökken. Természetesen vannak olyan időszakok, amikor magasabb vagy alacsonyabb aktivitásra van szükség, de ezt mindig a rendszer működtetőjének kell meghatároznia. Azaz más szintű aktivitásra van szükség egy bv. intézet hétköznapi időszakában, mint egy hétvégiben vagy egy nappali és egy éjszakai időpontban.

A negyedik nélkülözhetetlen jellemző a *gyors reakcióképesség*. A rendszernek a lehető leggyorsabban fel kell tudnia ismerni a fenyegetést, és arra azonnal meg kell adnia a szükséges válaszokat. Az idővesztés egyértelműen növeli a rendkívüli esemény bekövetkezésének esélyét, kiterjedésének, súlyosságának növekedését.

A biztonsági rendszer és a reintegráció kapcsolata a fent felsorolt követelményeken keresztül mutatható ki a leginkább. Ahhoz, hogy a rendszer proaktív, adaptív, folyamatosan működő legyen, és gyors reakcióképességgel

²⁷ JÁVOR 2014, 85.

bírn, számos ponton szoros kapcsolatban kell lennie a két területnek. A re-integrációs tisztek részéről a legfontosabb a fogvatartotti adatok, információk folyamatos begyűjtése, azok rögzítése és a megfelelő helyekre történő átadása. Ezzel kapcsolatban különösen nagy jelentősége van a kockázat-elemzésnek. A másik lényeges kapcsolódási pont a rendkívüli események kialakulásának megelőzésére, a megkezdődött rendkívüli események megszakítására és felszámolására alkalmazott intézkedések, így a biztonsági intézkedések, valamint szükség esetén kényszerítő eszközök alkalmazása. Később mindkét területet részletesen elemezzük.

A biztonsági rendszer elemei

Visszatérve a biztonsági rendszer fogalmához, látható, hogy az tartalmazza azokat az elemeket, amelyek a rendszer kialakításához és működtetéséhez szükségesek. Most röviden ezeket kívánjuk elemezni.

A jogszabályi feltételek

A rendvédelmi szervek esetében – így különösen a fegyveres rendvédelmi szervek esetében – alapvető demokratikus alapelv, hogy azok szigorúan jogszabályok alapján működjenek. Természetesen ezen a területen is érvényesül az úgynevezett *jogszabályi hierarchia*, amelyet pontosan be kell tartani. Ennek megfelelően megtalálható a rendszerben a törvény, a rendelet (kormány, miniszteri), valamint a közjogi szervezetszabályozó eszközök (normatív utasítás, normatív határozat), bár ezen utóbbiak nem minősülnek jogszabálynak. A fent felsoroltak mellett fontos szerepet töltenek be a szabályozásban a szervezet belső normái. A büntetés-végrehajtás esetében ebbe a körbe tartoznak az országos parancsnok által kiadott utasítások, valamint szakutasítások. Végül meg kell még említeni az egyes bv. szervek vezetői által kiadott intézkedéseket, amelyek a magasabb szintű normák által meghatározottakat teszik közvetlenül végrehajthatóvá az adott bv. intézetben. Mindezen szabályozók viszonyára igaznak kell lennie annak az alapvetésnek, miszerint a hierarchiában „alacsonyabb szinten” álló jogszabály nem lehet ellentétes a hierarchiában „magasabb szinten” álló jogszabállyal, illetve az alacsonyabb szinten álló jogszabály a magasabb szinten álló jogszabállyal összhangban szabályozza az egyes viszonyokat, jogviszonyokat.

A személyi feltételek

A biztonsági rendszer legfontosabb feltétele – véleményünk szerint – a megfelelő szinten kiképzett és a szükséges létszámban rendelkezésre álló személyi állomány. „[A] biztonság állapota egy-egy intézetben alapvetően a személyi állomány tevékenységétől függ. Ez a tevékenység az egyes emberek, valamint az egyes embercsoportok – azaz a szolgálati ágak – által végzett munkából tevődik össze.”²⁸

Mindazok a személyek ebbe a körbe tartoznak, akik biztonsági tevékenységet látnak el, és ezzel közreműködnek a szükséges mértékű biztonság kialakításában. Természetesen egy bv. intézetben minden állománytagnak vannak biztonsági vonatkozású feladatai, de vannak olyanok, akik kifejezetten biztonsági tevékenységet látnak el.

Amennyiben tágabban értelmezzük a személyi állományt, akkor a bv. szervezet állománya mellett meg kell említeni az együttműködő szerveket (például rendőrség, ügyészség, katasztrófavédelem stb.), valamint fontos szerepe van a különböző társadalmi, karitatív szervezeteknek is.

Ahhoz, hogy valaki biztonsági tevékenységet láthasson el, először jogviszonyt kell létesítenie a bv. szervvel. Az viszont egyáltalán nem mindegy, hogy milyen jogviszonyt. A büntetés-végrehajtási szervezetről szóló 1995. évi CVII. törvény (a továbbiakban: Sztv.) meghatározza azokat a jogviszonyokat, amelyek létrejöhetnek egy természetes személy és a bv. szervezet között. Így „[a] bv. szervezet személyi állománya hivatásos büntetés-végrehajtási szolgálati jogviszonyban (a továbbiakban: hivatásos szolgálati jogviszony), továbbá rendvédelmi igazgatási szolgálati jogviszonyban és munkaviszonyban álló személyekből állhat”.²⁹

„A bv. szervezet állománya olyan személyekből áll, akik rendelkeznek a munkakör betöltéséhez szükséges – más jogszabályokban meghatározott – személyi, egészségi, fizikai feltételekkel, megfelelő iskolai végzettséggel (szakképzettséggel) és azokkal a pszichikai adottságokkal, amelyek alkalmassá teszik őket arra, hogy feladatukat a fogvatartott emberek között emberséges módon lássák el.”³⁰

²⁸ GOLTS 1982, 22.

²⁹ Sztv. 10. § (1) bekezdés.

³⁰ Sztv. 10. § (3)–(4) bekezdés.

Tehát összességében háromfajta jogviszonnyal találkozhatunk a büntetés-végrehajtás szervezetén belül, amelyek a következők:

- hivatásos szolgálati jogviszony;
- rendvédelmi igazgatási szolgálati jogviszony;
- munkaviszony.

Azt, hogy a reintegrációs tisztek is elláthatnak – és el is látnak – biztonsági tevékenységet, alapvetően a jogviszonyukból lehet levezetni. Mivel szabály szerint reintegrációs tiszt csak hivatásos jogviszonyban álló személy lehet, ebből az is következik, hogy lényegében bármilyen biztonsági feladatot is elláthat, így a legsúlyosabb intézkedéseket (kényszerítő eszköz alkalmazása) is köteles foganatosítani. Felhívánk a figyelmet a köteles szóra: „A bv. szervezet hivatásos szolgálati jogviszonyban álló tagja feladatának jogszerű teljesítése során – amennyiben más intézkedés nem vezet eredményre –, az e törvényben meghatározott kényszerítő eszközök alkalmazására jogosult és köteles.”³¹ Természetesen ez csak jogilag igaz, ugyanakkor, ha a megfelelő oktatást és kiképzést is megkapja az adott személyállományi tag, akkor már de facto is. Arra, hogy bármikor kerülhet intézkedési helyzetbe a reintegrációs tiszt, bemutatunk egy megtörtént esetet.³²

A biztonsági tevékenység ellátásához a jogviszony szükséges, de nem elegendő. Ugyanis a BSz. további feltételeket határoz meg azokkal a személyekkel szemben, akik biztonsági feladatot látnak el.

„Biztonsági feladatot a bv. szervezet állományának az a tagja láthat el, aki:

- a) kiképzett,
- b) ismeri az adott feladat végrehajtására vonatkozó szabályokat, valamint a feladata ellátásához szükséges mértékben a kényszerítő eszközök,

³¹ Sztv. 15. § (1) bekezdés.

³² A büntetés-végrehajtási intézetben a fogvatartott a körletfelügyelő többszöri felszólítására sem volt hajlandó a számára kijelölt zárkába bemenni. A hangos szóváltásra a reintegrációs tiszt a helyszínrre ment, és megkérdezte a fogvatartottat arról, hogy miért tagadja meg az utasítás végrehajtását. A kérdésre a fogvatartott közölte, hogy csak neki hajlandó elmondani. Ezt követően a reintegrációs tiszt az irodájába kísért a fogvatartottat, ahol rövid beszélgetés után az elítélt az állomány tagjára támadt. A reintegrációs tiszt jogszerűen testi kényszert alkalmazott, és ennek eredményeként az asztalra szorította az elítéltet. Ugyanakkor az intézkedést nem tudta eredményesen befejezni, mert ahhoz szüksége lett volna egy bilincsre. Mivel ezen eszközzel felszerelve nem volt, többszöri hangos kiáltással segítségül hívta a körletfelügyelőt, aki bilincs alkalmazásával befejezte az intézkedést.

- fegyverzeti és egyéb szakanyagok, a biztonsági berendezések, technikai eszközök alkalmazásának és kezelésének szabályait,
- c) a napi szolgáltatellátásra egészségügyi szempontból alkalmas.”³³

Tehát ahhoz, hogy a bv. szervezet tagja biztonsági feladatot lásson el, együttesen rendelkeznie kell a fentebb felsorolt feltételekkel.

„A kiképzettség az egyik legalapvetőbb feltétele a biztonsági tevékenység ellátásának. A biztonsági feladatok számos olyan képességet kívánnak meg, amelyet csak speciális kiképzés során sajátíthat el a személyi állomány tagja. Itt kell megemlíteni az intézkedési képességet, ami az egyik legfontosabb eleme a biztonsági feladatok ellátásának, a biztonsági tevékenységnek. Ahhoz, hogy a személyi állomány tagja jogszerűen és szakszerűen tudjon intézkedni, bizonyos tevékenységeket készség szintjén kell elsajátítania. Vannak bizonyos képességeink, amelyek lényegében velünk születnek, azaz képesek vagyunk megtenni, de ezek közül bizonyos képességeket készség szintre lehet – és kell is – fejleszteni annak érdekében, hogy a mindennapi életünket minél hatékonyabban tudjuk bonyolítani. A készség szintű tudás azt jelenti, hogy bizonyos folyamatokat annyira begyakorolunk, hogy a tudatosság kikapcsolásával, automatikusan is meg tudjuk bármikor tenni, így pl.: az írás, olvasás, úszás, biciklizés is ilyen tevékenységek. Ez a készség szintű tudás a biztonsági tevékenység során is számos esetben szükséges, de különösen nagy a kiképzettség jelentősége a kényszerítő eszközök alkalmazása során, amit a törvényalkotó is kiemel: Kényszerítő eszközzel ellátni csak az alkalmazásra kiképzett személyt lehet.”³⁴ Az alkalmazásra vonatkozó alapelvek betartását – arányosság, élet, testi épség védelme stb. – nem lehet csak elméletben elsajátítani. Azt, hogy mikor közvetlen egy támadás, azt, hogy a test mely felületét nem lehet támadni, azt, hogy bizonyos fogások, milyen sérüléseket okoznak, azt csak a gyakorlati oktatás során lehet a szükséges módon beépíteni.”³⁵

A feladat ismeret szintén alapvető követelmény a napi szolgáltatellátáshoz, amelynek biztosítására – az oktatás és képzés mellett – az eligazítás hivatott, vagyis minden szolgálatba lépés előtt, valamint biztonsági feladat megkezdése előtt el kell igazítani a személyi állomány tagját. Az eligazítás

³³ BSz. 5. pont.

³⁴ Sztv. 15. § (3) bekezdés.

³⁵ SZTODOLA 2017, 94.

mellett szükséges a különböző eszközök alkalmazásának, használatának ismerete is, amelyet szintén elméleti és gyakorlati oktatás keretében kell elsajátítani az állománynak.

Az *egészségügyi alkalmasság* szintén szükséges ahhoz, hogy a személyi állomány tagja napi szolgálatot láthasson el. Ebben az esetben nem a jogviszony létrejöttéhez szükséges egészségügyi alkalmasságról van szó, hanem arról, hogy a szolgálatba lépés pillanatában ne rendelkezzen olyan betegséggel, amely akadályozza a munkavégzésben. A betegség mellett itt kell még megemlíteni az alkoholos és más bódítószeres befolyásoltságot is. Természetesen, aki ilyen szerek hatása alatt van, az szolgálatba nem állítható, ezért az ilyen körülményeket nagyon precízen ki kell szűrni. Amennyiben felmerül annak a gyanúja, hogy az állomány tagja alkoholos befolyásoltság alatt áll, akkor a belügyminiszter irányítása alá tartozó rendvédelmi feladatokat ellátó szervek hivatásos állományú tagjainak szolgálatképes állapota megállapítása érdekében a befolyásoltság kiszűrése céljából elvégezhető vizsgálatok köréről és a vizsgálat végrehajtásának szabályairól szóló 22/2015. (VI. 15.) BM rendelet alapján kell eljárni. A rendvédelmi feladatokat ellátó szervek hivatásos állományának szolgálati jogviszonyáról szóló 2015. évi XLII. törvény (a továbbiakban: Hszt.) egyértelműen meghatározza kötelezettségként a szolgálatképes állapotot, valamint annak vizsgálatát.³⁶ A kérdés már csak az, hogy hogyan tudnak ezen követelményeknek megfelelni a reintegrációs tisztek, ha nem vesznek részt napi, valamint egyéb eligazításokon.

³⁶ Hszt. 102. § (1) bekezdés. „A hivatásos állomány tagja a szolgálat ellátásával összefüggésben köteles

a) az előírt helyen és időben, szolgálatképes állapotban megjelenni, ezt az állapotot a szolgálat teljes ideje alatt fenntartani és feladatát teljesíteni, valamint e célból rendelkezésre állni, [...]

e) az egészségi, pszichikai és fizikai alkalmassági követelményeknek eleget tenni, és az ezek ellenőrzése érdekében szükséges, a miniszter által meghatározott felméréseknek, szűréseknek és vizsgálatoknak magát alávetni, egészségének megóvása, valamint gyógyulása érdekében az előírt orvosi utasításokat betartani,

f) a jogszabályban foglalt esetben magát kötelező védőoltásnak – az egészségügyről szóló 1997. évi CLIV. törvény [a továbbiakban: Eütv.] 58. § (1)–(3) bekezdésében foglalt korlátozásokkal – alávetni [...]

A tárgyi feltételek

A biztonsági rendszer harmadik és természetesen nélkülözhetetlen eleme a tárgyi feltételek (a biztonsági létesítmények, berendezések, technikai eszközök). A biztonság kialakítása, fenntartása soha sem volt elképzelhető eszközök nélkül. „A bv. intézetek – néhány kivételtől eltekintve – a múlt században vagy még korábban épültek, és ez jelentősen rányomja bélyegét a magyar büntetés-végrehajtás jelenlegi technikai színvonalára is. Ehhez járult még az a korábbi téves szemlélet, hogy a rács, a bástyafal és a hozzátartozó őrtornyok kielégítik az őrzésvédelemmel szemben támasztott követelményeket.”³⁷

Természetesen a technikai fejlődésnek köszönhetően mára már számtalan olyan eszköz alkalmazása lehetséges, amely nagyon jelentős mértékben növelni tudja a biztonsági rendszer hatékonyságát. Ugyanakkor arra felhívnánk a figyelmet, hogy a személyi állomány és a technika aránya egy nagyon érzékeny kapcsolat, ugyanis a nem megfelelő, illetve nem a megfelelő mennyiségű technika alkalmazása negatív módon is befolyásolhatja a rendszer működését. Továbbá az sem igaz, hogy a technikai eszközök számának emelésével egyenes arányban csökkenthető a személyi állomány létszáma. Ennek több oka is van, így a nagyobb mennyiségű technika telepítése nagyobb számú kezelő- és karbantartó személyzetet is igényel, akiket folyamatosan oktatni és képezni kell. Meg kell azt is gondolni, hogy mekkora az az adatmennyiség, amelyet még megfelelő hatékonysággal kezelni tud az állomány. Végül komoly hiányossága a technikai eszközöknek, hogy az esetek jelentős részében csak jelezni tudják a problémát, de a szükséges intézkedéseket nem képesek megtenni – például a szökési cselekményt érzékelik, a kamerák közvetítik, bizonyos mértékben nehezítik –, de az elfogáshoz szükség van a személyi állományra. Tehát a technikai eszközök telepítésénél nagy hangsúlyt kell fektetni a megfelelő minőségre és mennyiségre, mert ha ezek nem megfelelők, könnyen előfordulhat, hogy megnehezítik a körülményeket, sőt akár még rendkívüli események bekövetkezését is előidézhetik.

Azt is ki szeretnék emelni, hogy a bv. intézetek kötelesek a feladatellátáshoz szükséges eszközökkel ellátni, felszerelni a személyi állományt. „A biztonsági feladatok eredményes ellátásához biztosítani kell a szükséges adatokat, információkat, a megfelelő egyenruházatot és védőfelszereléseket,

³⁷ VINCZE 1982, 60.

kényszerítő eszközöket, és a hírösszeköttetést biztosító, valamint az egyes feladatok végrehajtásához szükséges egyéb eszközöket.”³⁸

Felmerül tehát a kérdés, amennyiben kényszerítő eszköz alkalmazási joga és kötelezettsége van a reintegrációs tisztnak, miért nem szereli fel őket a bv. intézet a szolgálat alatt. Véleményünk szerint – a már bemutatott gyakorlati helyzetre való tekintettel is – minden hivatásos jogviszonyban álló reintegrációs tisztet – amennyiben arra kiképezték – el kell látni a szükséges kényszerítő eszközökkel.

A biztonsági rendszer feladatai a büntetés-végrehajtási szervezet Biztonsági Szabályzata alapján

A rendszer működéséhez szükséges feltételek mellett természetesen azt is meg kell határozni, hogy melyek az alapfeladatai a rendszernek. Ezen feladatokat szintén a BSz. már fentebb idézett definíciója határozza meg. Ezek a következők:

„A bv. szervnek olyan biztonsági rendszert kell kialakítania, amely folyamatosan biztosítja:

1. a fogvatartottak őrzését, felügyeletét, ellenőrzését,
2. a bv. szerv őrzését, védelmét,
3. a személyi állomány tagjainak és a bv. szerv területén tartózkodók (életének) testi épségének megóvását,
4. a jogszabályban meghatározott feladatok biztonságos körülmények közötti ellátását.”³⁹

A biztonsági tevékenység ellátása során az alapvető feladat a biztonságos fogva tartás biztosítása, amelyet differenciáltan kell végrehajtani.

„A differenciált őrzés az őrszolgálat ellátásának egyik alapelve, olyan módszer, amelynek az egész őrzési rendszert át kell hatnia. Kifejezésre juttatja, hogy a fogva tartottak őrzését a szabadságvesztés végrehajtására kijelölt intézet típusának, őrzésbiztonsági helyzetének, a büntetés-végrehajtási fokozatnak és a fogva tartottak fokozaton belül kialakított csoportjai jellegének megfelelően, a fogva tartott veszélyességi fokát figyelembe véve kell megszervezni.

³⁸ BSz. 9. pont.

³⁹ BSz. 3. pont.

A differenciált őrzés tehát lényegében azt jelenti, hogy a fogvatartottakat személyiségük veszélyességi fokának megfelelően kell őrizni.⁴⁰

A differenciálás alapvetően három szinten valósul meg, ami alapján beszélhetünk őrzésről, felügyeletről, valamint ellenőrzésről.

A biztonsági tevékenység legszigorúbb formája az őrzés, amelyet a Rendelet a következőképpen határoz meg:

„Az őrzés az elítélt meghatározott helyen való tartására, életének és testi épségének megóvására, a bv. szerv és az ahhoz tartozó létesítmények, illetve területek védelmére irányuló tevékenység, amelyet jogszabály alapján rendszerített löfegyverrel, technikai eszközzel vagy szolgálati kutyával látnak el.”⁴¹ A fogalom első fordulata azt határozza meg, hogy az őrzési tevékenységnek mi a célja. Ezek a következők:

- az elítélt meghatározott helyen való tartása;
- az elítélt életének és testi épségének megóvása;
- a bv. szerv és az ahhoz tartozó létesítmények, illetve területek védelme.

Az elítélt meghatározott helyen való tartása

Azt, hogy az elítéltet melyik bv. intézetben kell elhelyezni, jogszabály alapján a bv. szervezet dönti el. Az intézet meghatározása, majd az elítélt befogadása után a fogvatartottat az elhelyezési részlegre kell kísérni, és részére megfelelő zárkat vagy lakóhelyiséget kell kijelölni, ahová az elítélt köteles bemenni, valamint ott tartózkodni. Itt igen jelentős a reintegrációs tiszts szerepe és felelőssége, ugyanis a Rendelet kimondja, hogy „[a]z elítéltet az elhelyezési részlegre kell kísérni és részére megfelelő zárkat vagy lakóhelyiséget kell kijelölni”.⁴² Ez azt jelenti, hogy a nyilvántartásba vett elítélt zárkáját vagy lakóhelyiségét, illetve azokon belül a fekhelyét a reintegrációs tiszts, munkaidőn túl a biztonsági tiszts vagy a bv. intézet parancsnoka által kijelölt más személy jelöli ki, és rögzíti a fogvatartotti alapnyilvántartásban, de gyakorlatban ezt a feladatott jellemzően a reintegrációs tiszts látja el. A fogvatartott bv. intézeten, illetve részlegen belüli elhelyezésének kiemelkedő fontossága van biztonsági szempontból. Az elmúlt évtizedekben számos rendkívüli esemény bekövetkezésének egyik okaként a nem megfelelő elhelyezést jelölték meg

⁴⁰ HÉZSELY 1982, 45.

⁴¹ Rendelet 49. § (1) bekezdés.

⁴² Rendelet 28. §.

a vizsgálatok. A fogvatartott nem megfelelő elhelyezése számos veszélyforrást generálhat. Így beszélhetünk például:

- a) Az építészeti sajátosságokból eredő veszélyforrásokról: azokat, akiknél a kockázatelemzés fogolyszökésre hajlamosságot prognosztizál, nem ajánlott olyan zárkába helyezni, amely elhelyezkedése folytán megkönnyíti a szökési cselekmények végrehajtását. Ilyen könnyítő lehetőségek például: a földszinti, az első emeleti, a közterületre néző ablakkal vagy egy más épülethez közeli ablakkal rendelkező zárkák.
- b) Az elkövetett bűncselekmények jellegéből eredő veszélyforrásokról: a gyermek sérelmére elkövetett bűncselekmény miatt elítélt személy zárkaközösségbe történő elhelyezése előtt részletesen meg kell vizsgálni a leendő zárvatársak várható magatartását.
- c) A speciális csoportelhelyezést igénylő fogvatartott nem megfelelő elhelyezéséből eredő veszélyforrásokról: például kábítószerfüggő vagy személyiségzavarban szenvedő elítélt normál zárkaközösségbe helyezése.
- d) A személyes ellentétben lévők együttes elhelyezéséből fakadó veszélyforrások.

Ugyanakkor számos olyan helyzet fordulhat elő, amikor az elítéltnak el kell hagynia a zárkát vagy lakóhelyiséget, ezért nagyon fontos, hogy ezen esetekben is pontosan meghatározott legyen a *kényszerszertartózkodási hely*. Különösen igaz ez a bv. intézeten kívüli feladat-végrehajtás során (például előállítás, munkavégzés stb.), mivel ezen esetekben jelentősen megnövekszik a rendkívüli események – különösen a szökés – bekövetkezésének veszélye.

Az elítélt életének és testi épségének megóvása

A definícióban konkrétan megjelenik a személyvédelem, a vagyon-, valamint a területvédelem. Az élet és a testi épség olyan alapvető emberi jogok, amelyeket még a jogerős bírósági ítélet sem vonhat el, illetve korlátozhat. Számos nemzetközi egyezmény, valamint Magyarország Alaptörvénye is deklarálja az élet és a testi épség védelmét:

- „Az emberi méltóság sérthetetlen. Minden embernek joga van az élethez és az emberi méltósághoz, a magzat életét a fogantatástól kezdve védelem illeti meg.”⁴³
- „Mindenkinek joga van a testi és lelki egészséghez.”⁴⁴

Megjegyezzük, hogy az élet és a testi épség védelmét csak az őrzés fogalma tartalmazza konkrétan, így a felügyelet, valamint az ellenőrzés ilyen kötelezettséget nem határoz meg. Ahogyan azt már az előzőekben kifejtettük, az emberi élet és az ahhoz szorosan hozzátartozó testi épség és egészség biztosítása és védelme általános kötelezettségként értelmezhető, még akkor is, ha ezt a szervezet számára törvény nem határozza meg konkrétan, ugyanakkor a Bv. tv. szellemiségéből, továbbá nemzetközi normákból egyértelműen levezethető.

„Az elítélt és az egyéb jogcímen fogvatartott az Alaptörvényben meghatározott alapvető jogait, valamint egyéb jogait és kötelezettségeit – a törvényben, a bíróság ítéletében, valamint a bíróság és az ügyészség egyéb határozatában meghatározott korlátozásokkal vagy tilalmakkal – a büntetés-végrehajtás rendjével összhangban gyakorolja, illetve teljesíti.

A jogkorlátozás során az adott cél elérésére alkalmas legenyhébb eszköz közt kell alkalmazni.”⁴⁵

A bv. szerv és az ahhoz tartozó létesítmények és területek védelme

Összességében ezt a feladatot mondhatjuk objektumőrzésnek és -védelemnek, amelynek fontos elemét képezi a külső őrzés. Ahogyan azt már fentebb kifejtettük, a bv. szervezetnek nagy hangsúlyt kell fektetnie a vagyonvédelemre, mivel a büntetés-végrehajtási feladatok ellátásához a tárgyi feltételek megléte, működőképessége elengedhetetlen.

A fogalom második fordulata tartalmazza azt, hogy az őrzési tevékenységet milyen eszközökkel lehet ellátni. Külön ki kell emelni, hogy csak a jogszabály alapján rendszeresített lőfegyverrel, technikai eszközzel vagy szolgálati kutyával lehet őrzést végrehajtani.

A *lőfegyver* lényegében azóta jelen van a büntetés-végrehajtás eszköz-rendszerében, amióta csak létezik. Ugyanakkor az elmúlt években – ha nem

⁴³ Magyarország Alaptörvénye II. cikk.

⁴⁴ Magyarország Alaptörvénye XX. cikk.

⁴⁵ Bv. tv. 9. § (1)–(2) bekezdés.

is gyors ütemben – elindult egy olyan tendencia, amelyet a löfegyverek szerepének csökkentése, racionalizálása jellemez. Szakmailag ez az irány megfelelőnek mondható, ugyanis a löfegyvereknek csak a legszükségesebb mértékben kell jelen lenniük a büntetések végrehajtásában, és csak azon típusoknak, amelyek a legalkalmasabbak az egyes feladatok végrehajtására. A hangsúlyt a *dinamikus biztonságra*⁴⁶ kell helyezni, a kényszerítő eszközöket pedig – különösen a löfegyvert – csak a legvégső esetben kell alkalmazni, lényegében csak akkor, ha élet és/vagy testi épség van közvetlen veszélyben.

A *technikai eszközöknek* komoly szerepe van a büntetés-végrehajtási feladatok ellátásában, a biztonsági rendszer pedig egyszerűen nem létezne nélkülük. Az őrzés szempontjából fontos technikai eszközöket és berendezéseket a BSz. XII. fejezete⁴⁷ tartalmazza.

A *szolgálati kutyák* alkalmazhatósága a büntetés-végrehajtás őrzési rendszerében jogszabályok által részletesen körülhatárolt. A Sztv. 2007-ben történt módosítása következtében a szolgálati kutya lett a súlyosabb kényszerítő eszköz, amelyet fogvatartott szökésének megakadályozására vagy megszökött fogvatartott elfogására alkalmazni lehet. „A szolgálati kutya: az a kutya, amely fajtája, alkata, tekintélyt parancsoló megjelenése, idegrendszeri tulajdonságai, éles érzékszervei és képzettsége alapján a bv. szervek őrzési rendszerében különböző biztonsági feladatok ellátására alkalmas.”⁴⁸

⁴⁶ A dinamikus biztonság mindazon tevékenységek összessége, amelyek a fogvatartottak személyiségének, viselkedésének, társas viszonyainak megismerésén, megértésén, befolyásolásán és életminőségük alakításán alapul. A fogvatartottak kontrolljának leghatékonyabb eszköze az emberi kapcsolatokon, a kommunikáción alapul. Ennek alapfeltétele a kommunikációs készségek megfelelő színvonala, valamint a személyzet közvetlen vagy közvetett jelenléte. A dinamikus biztonság kialakulásában a személyzet minden olyan tagja szerepet kap, aki a fogvatartottakkal személyes kapcsolatba kerül. Ebből következően a személyzet szakmai felkészültsége, alkalmassága, emberi rátermettsége, morális integritása alapvetően meghatározza a dinamikus biztonság állapotát.

⁴⁷ A bv. szerv biztonsági berendezései és technikai eszközei: védelmi építmények, őrhelyek és azok technikai berendezései, jelző, riasztó technikai eszközök és rendszerek, elektronikus megfigyelési eszközök, bástyafal, biztonsági kerítés, nyomás, biztonsági ajtók, zárok, zárrendszerek, biztonsági rács, jelzőrács, kilátásgátló, műszaki akadály, világítástechnikai berendezések, áramfejlesztő, különleges gépjárművek és egyéb járművek, hírósszekötöttést biztosító berendezések, elektronikus távfelügyeleti eszközök, vezeték nélküli személyi riasztórendszer, fémkereső, csomagvizsgáló berendezések.

⁴⁸ 46/2014. (XII. 11.) OP szakutasítása a büntetés-végrehajtási szervezet szolgálati kutyáinak rendszeresítésére, beszerzésére, tartására, kiképzésére és alkalmazására.

Mint látjuk, a szabályozás igen szigorú feltételeket határoz meg ahhoz, hogy egy kutyát szolgálati kutyaként alkalmazzanak a büntetés-végrehajtásnál. Természetesen nemcsak a kutyával szemben vannak szigorú követelmények támasztva, hanem a kutyavezetővel szemben is. „Kutyavezető: a bv. szervezet azon véglegesített hivatásos állományú tagja, akit – a meghatározott képzésen történő részvétel és eredményes (elméleti és gyakorlati) vizsga alapján – parancs által kutyavezetői beosztásba kineveznek (megbízhatnak), beosztásához szolgálati kutyát rendszeresítenek.”⁴⁹

Összességében elmondható, hogy a szolgálati kutya alkalmazásához számos speciális feltételnek kell megfelelni mind a kutya, mind a kutyavezető tekintetében. Az őrzésnél meg kell még említeni, hogy a *szabályozás nem követeli meg az eszközök együttes alkalmazását*, azaz akkor is megvalósul az őrzés, ha csak lőfegyverrel vagy csak technikai eszközzel, illetve csak szolgálati kutyával hajtják végre. Azonban ez a helyzet igen ritka, ugyanis az esetek többségében mindhárom eszköz biztosított, de a lőfegyver és a technikai eszköz minden bv. intézetben rendelkezésre áll.

„A felügyelet az elítélt meghatározott helyen való tartózkodásának, tevékenységének folyamatos – közvetlen vagy közvetett – irányítása.”⁵⁰

„Az ellenőrzés az elítélt meghatározott helyen való tartózkodásának, tevékenységének az időszakos figyelemmel kísérése.”⁵¹

A felügyelet és az ellenőrzés jelentős mértékben különbözik az őrzési tevékenységtől. Egyfelől az őrzés fogalma meghatározza azokat az eszközöket is, amelyekkel a tevékenységet el lehet látni, valamint sokkal szigorúbb feltételeket teremt a fogva tartás biztosítására. Addig, amíg az őrzés során egy, a büntetés-végrehajtás által meghatározott helyen kell tartani a fogvatartottat, a felügyelet vagy az ellenőrzés esetében a meghatározott helyen való tartózkodásról van szó. Azaz az utóbbi esetben jobban „bízunk” a fogvatartott szabálykövető magatartásában, ezért nincs szükség az őrzési tevékenységre. Természetesen ez a bizalom nem másból, mint a kockázatelemzésből és a kockázatkezelésből származó tapasztalatokra épül, ahol a reintegrációs tisztnek szintén kiemelkedő felelőssége van. Ugyanis már a 30 napos befogadási folyamatban is – de az azt követő időszakban is – a legtöbb információja neki van a fogvatartotttról, amely információk akár gyökeresen megváltoztathatják a biztonságos fogva tartást biztosító követelményeket.

⁴⁹ 46/2014. (XII. 11.) OP szakutasítás.

⁵⁰ Rendelet 49. § (2) bekezdés.

⁵¹ Rendelet 49. § (3) bekezdés.

Természetesen azt, hogy a három alaptevékenység közül melyiket kell alkalmazni a biztonságos fogva tartás érdekében, számos, a fogvatartottal, illetve a fogva tartó intézettel, valamint a végrehajtandó feladattal kapcsolatos szempont figyelembevételével kell eldönteni, amely döntést az intézet parancsnoka hozza meg.

„Az őrzési, felügyeleti és ellenőrzési feladatok ellátásának rendjét a kockázattértékelési összefoglaló jelentés, az elítélt végrehajtási fokozata és a fogvatartás biztonságára való veszélyessége, továbbá a bv. intézet sajátosságainak a figyelembevételével a bv. intézet parancsnoka határozza meg.”⁵²

A közös cél

Ahhoz, hogy két rendszer pontosan együtt tudjon működni, szükség van egy közös célra. Ha a büntetés-végrehajtás biztonságának és a büntetés-végrehajtási reintegrációnak a közös célját keressük, akkor véleményünk szerint az nem lehet más, mint az elítélt reintegrációja. „Minthogy a büntetés-végrehajtási intézetekben az elítéltek elhelyezési körletein az őrzésibiztonsági és a nevelési feladatok együttesen jelentkeznek [...]”⁵³

Talán furcsán hangzik, hogy a biztonsági tevékenység céljaként is a reintegráció határozható meg, de önmagában a biztonságnak nincs létjogosultsága. A biztonság minden esetben egy eszköz, amely valaminek a biztosítását szolgálja. „A biztonság minden konkrét szervezet esetében mást jelent. A biztonságot mindig az adott szervezet profilja határozza meg. Egészen eltérő biztonsági feltételek megalkotása szükséges pl. egy atomreaktor, egy textilüzem, egy bank vagy egy sportrendezvény esetében. Ugyanakkor vannak a biztonságnak olyan általánosan szükséges elemei, mint pl. a vagyon-, a munka- és a tűzvédelem. Ezek szinte minden szervezet feladatai között szerepelnek.”⁵⁴

⁵² Rendelet 49. § (4) bekezdés.

⁵³ KISZELY 1982, 18.

⁵⁴ CSORDÁS 1989, 22.

A reintegrációs tisztek intézkedési joga és kötelezettsége

A biztonság fenntartásának egyik záloga a személyi állomány tagjait megillető és terhelő intézkedési jog és kötelezettség. Mindenképpen szeretnénk szétosztatni azt a téves álláspontot, hogy az intézkedési kötelezettség csak a biztonsági terület állományát terheli. Intézkedni a személyi állomány minden tagja jogosult és köteles, ugyanakkor az igaz, hogy nem egyforma módon. „A személyi állomány tagja a bv. szervezet feladatkörében, szolgálati beosztásának (munkakörének) a jogszerű ellátása során a jogszabályokban meghatározott intézkedések megtételére jogosult és köteles.”⁵⁵ Mint látható, több összetevőből áll az intézkedési jog és kötelezettség.

A reintegrációs tiszt mint a személyi állomány tagja

Az első feltétel, hogy az adott személy a büntetés-végrehajtási szerv (szervezet) tagja legyen, azaz jogviszonyt létesítsen a szervezettel. Ez a jogviszony lehet hivatásos szolgálati jogviszony, közalkalmazotti, kormányzati jogviszony, valamint munkaviszony. A reintegrációs tisztek esetében ez a jogviszony csak hivatásos lehet, ugyanis egy 2009-es belső szabályozó ezt határozza meg. Ezért a rájuk vonatkozó jogszabály a Hszt. Aki ezen törvény hatálya alá tartozik, arra sokkal szigorúbb szabályok vonatkoznak, ahogyan a törvény fogalmaz: „A hivatásos állomány tagja a szolgálati viszonyból fakadó kötelmeit – a rendvédelmi szerv rendeltetés szerinti feladatainak megvalósítása érdekében – önkéntes vállalás alapján, élethivatásként, szigorú függelmi rendben, akár életének és testi épségének kockáztatásával és egyes alapjogai korlátozásának elfogadásával teljesíti.”⁵⁶

⁵⁵ Sztv. 11. § (1) bekezdés.

⁵⁶ Hszt. 13. § (2) bekezdés.

A következő feltétele az intézkedési jognak és kötelezettségnek az, hogy a személyi állomány tagja a büntetés-végrehajtási szervezet feladat-körében járjon el. A büntetés-végrehajtás esetében ez a helyzet alapvetően akkor jön szóba, ha szolgálatban van.

A harmadik feltétel, hogy a szolgálati beosztásának (munkakörének) jogszerű ellátása során keletkezzen az intézkedésre okot adó körülmény. „A ht. állomány szolgálatban nem lévő tagja minden esetben – ha a szolgálat érdekében szükséges, továbbá, ha szolgálatra alkalmas állapotban van – köteles szolgálatba lépni, a halaszthatatlan intézkedést megtenni, és ezt a legrövidebb időn belül előjárójának jelenteni.”⁵⁷ Azaz ha nincs szolgálatban, de olyan körülményeket észlel, amelyek a szolgálati érdeket veszélyeztetik, köteles a szükséges intézkedéseket megtenni. Ha például egy bírósági előállítási során a hivatásos állomány tagja – nem szolgálati feladat ellátása okán –, de jelen van a helyszínen, és a szolgálatban lévő felügyelő segítségre szorul, akkor köteles segítséget nyújtani a szolgálatban lévő felügyelőnek.

Végül az utolsó feltétel, hogy csak a jogszabályokban meghatározott intézkedéseket teheti meg. Természetesen itt elsősorban a büntetés-végrehajtási tevékenységre vonatkozó szabályokat kell érteni, így többek között a jelentési kötelezettséget, a biztonsági intézkedések alkalmazását, a kényszerítő eszközök alkalmazását. Továbbá azt is meg kell itt említeni, hogy a jogviszonyból fakadóan egyenruhát és rendfokozatot is viselnie kell a reintegrációs tiszteknek.

Az intézkedés tartalmi meghatározása

Az intézkedési jogról és kötelezettségről csak úgy lehet beszélni, ha annak tartalmi elemei is meghatározottak. Jelenleg nincs olyan jogszabályi vagy alacsonyabb szintű norma általi meghatározás, amelyet figyelembe lehetne venni, ezért ennek megalkotására most kísérletet teszünk.

Az egyik lehetséges megközelítés a *helyzetmegoldás*. Ebben az esetben egy kialakult veszélyhelyzetre adjuk meg az adekvát választ, azaz úgy cselekszünk, hogy a veszélyes helyzetet a lehető leggyorsabban és a lehető legkisebb károkozással megszüntessük. Itt a jellemző az, hogy valamilyen tényleges cselekvést fejtünk ki, amely alkalmas a helyzet kezelésére, megoldására.

⁵⁷ 21/1997. (VII. 08.) IM rendelet a büntetés-végrehajtási szervezet Szolgálati Szabályzatáról.

A másik megközelítés az *utasításadás*. Ebben az esetben nem fejt ki az intézkedő aktív cselekményt, csak egy odaillő utasítást ad ki, ami lehet szóbeli és írásbeli is. Véleményünk szerint ez a két alapvető formája lehet az intézkedésnek a büntetés-végrehajtási feladatok ellátása során. Ennek meghatározása azért lényeges, mert a büntetés-végrehajtási szervezetben mindkettő előfordul. Gondoljunk csak a kényszerítő eszközök alkalmazására! Bizonyos esetekben az alkalmazás okaként az intézkedéssel szembeni ellenszegülés jelenik meg.⁵⁸ Ezekben az esetekben felmerülhet a kérdés, hogy intézkedésnek számít-e egy szóbeli utasítás kiadása, illetve annak nem teljesítése. Véleményünk szerint igen, azaz ha például a személyi állomány tagja arra utasítja a fogvatartottat, hogy menjen be a zárkába, és azt a fogvatartott nem teljesíti, kényszerítő eszköz alkalmazására is megnyílik a jogosultság. Ezen helyzet tisztázása különösen fontos a re-integrációs tisztek vonatkozásában, ugyanis ők naponta több alkalommal is kerülnek, illetve kerülhetnek ilyen szituációba.

Az intézkedési kötelezettségre ható alapelvek

Az alapelvek fontossága, nélkülözhetetlensége megkérdőjelezhetetlen. Minden tevékenységnek, tudománynak szüksége van azokra az esszenciális alapjait tartalmazó tételekre, amelyekből az egésznek a milyensége, jellege meghatározható. Különösen igaz ez azokon a területeken, ahol az emberek alapvető értékeit vonják el, illetve korlátozzák, amely körülmények a büntetés-végrehajtási feladatokkal kapcsolatosan is fennállnak.

Az arányosság elve

„Az intézkedés nem okozhat olyan hátrányt, amely nyilvánvalóan nem áll arányban annak törvényes céljával. Ha több lehetséges és alkalmas intézkedés

⁵⁸ Sztv. 18. §: „Az intézkedésnek ellenszegülő személlyel szemben az ellenszegülés megtörésére testi kényszer (megfogás, lefogás, ellökés, elvezetés, önvédelmi fogás) alkalmazható.”

Sztv. 19. § (1) bekezdés: „Bilincs alkalmazható a fogvatartott támadásának, szökésének, engedély nélküli eltávozásának és önkárosításának a megakadályozására, továbbá bármely személy jogszerű intézkedéssel szembeni ellenszegülésének megtörésére.”

közül azt kell választani, amely az eredményesség biztosítása mellett a lehető legkisebb személyi korlátozással, sérüléssel vagy károkozással jár.”⁵⁹

Az egyik legfontosabb elv, amely át kell hogy hasson minden intézkedést, így különösen a biztonsági intézkedések és a kényszerítő eszközök alkalmazását, az az, hogy az intézkedő soha nem alkalmazhat a szükségesnél súlyosabb hátrányt okozó intézkedést. Amennyiben túllépjük a szükségesség határát, a jogszerűen megkezdett intézkedés a jogtalanság területére kerül, és komoly, alapvetően büntetőjogi felelősségre vonást eredményezhet. Az arányosság elvén belül megjelenik a fokozatosság is, ami azt jelenti, hogy ha egy intézkedés szükségességét igénylő helyzetet több intézkedéssel is meg lehet oldani, akkor azt kell választani, amely a legkisebb személyi, valamint vagyoni károkozással jár. Ilyen lehet a biztonsági intézkedések esetén a normál biztonsági elkülönítés és az ön- vagy közveszélyes magatartást tanúsító fogvatartott elhelyezésére szolgáló helyiség alkalmazása. Például, ha a támadó – akár késsel – közvetlenül veszélyezteti egy személy életét, akkor a törvény szerint akár lőfegyvert is lehetne használni, ugyanakkor elképzelhető az, hogy a megtámadott a jó kiképzettsége okán testi kényszer és bilincs alkalmazásával is eredményesen intézkedhet. Az ilyen esetek a legnagyobb számban az elhelyezési részlegeken következnek be, ezért elengedhetetlen, hogy a reintegrációs tisztek – akik a szolgálati idejük szinte teljes egészét itt töltik – ne legyenek tisztában ezen alapelv gyakorlati szabályaival. Ugyanakkor meg kell azt jegyezni, hogy különösen ezen alapelv betartásához nagyon komoly képzettségi szintre van szüksége az intézkedőnek.

A kínzás és a megalázó, embertelen bánásmód tilalma

A büntetés-végrehajtási intézetek működtetése során különösen nagy figyelmet kell fordítani az emberséges bánásmódra. Az Európai Börtönsszabályok alapelvei egyértelműen kimondják, hogy: „A szabadságuktól megfosztott személyeket emberi jogaik tiszteletben tartásával kell kezelni.”⁶⁰ A törvény lényegében három tiltott magatartást nevez meg, így a kínzást, a kényszer-vallatást, valamint az embertelen vagy megalázó bánásmódot. A gyakorlati végrehajtás során nincs túl könnyű helyzetben az intézkedő, ugyanis ezen

⁵⁹ Sztv. 11. § (1) bekezdés.

⁶⁰ Európai Börtönsszabályok 2. alapelv.

fogalmaknak nemigen vannak pontos tartalmi meghatározásai. A kínzás egy igen tág magatartás, mivel szinte nincs olyan tevékenység, amellyel ne lehetne kínozni az embert. Természetesen vannak igen közismertek is, amelyeket sok-sok év alatt a különböző bírói gyakorlat nyilvánított kínzásnak. A nemzetközi jog általában minden olyan cselekményt, amelyet szándékosan, éles testi vagy lelki fájdalom vagy szenvedés kiváltása céljából alkalmaznak valakivel szemben, hogy vallomást csikarjanak ki, megfélemlítsék, nyomást gyakoroljanak rá, kínzásnak minősít. Ugyanakkor nem tartozik ide az, amely jogszerű szankcióból ered, azzal szükségszerűen együtt jár.

Fontos rögzíteni azt, hogy a kínzás, illetve az embertelen vagy megállító bánásmód a nemzetközi emberi jogi gyakorlatban egyre inkább szinonim fogalmakként használatosak, és egyre kevésbé jelölnek fokozatbéli különbséget, amely az eltérő jogi megítélés alapjául szolgálhatna. Azok a lealacsonyító eljárások, amelyeket a köznyelv nem feltétlenül bélyegezne kínzásnak, a strasbourgi gyakorlatban mindinkább a római egyezmény 3. cikke által megkövetelt abszolút tilalom alá esnek. A bíróság ezzel a felfogással az intenzív jogfejlesztés követelményének kíván eleget tenni. A kínzás tilalma ugyanis nem üres deklaráció, hanem élő jog (*living instrument*), amely a jogvédelem magasabb standardját szolgálja.⁶¹ Továbbá az is nagyon lényeges, hogy a kínzást csak állami szervek, illetve azokhoz kapcsolódó személyek a feladatuk ellátása során követhetnek el, a magánszemélyek tevékenysége nem érinti a nemzetközi előírásokat.

Röviden bemutatnánk néhány olyan magatartást, amelyeket az Emberi Jogok Európai Bírósága (a továbbiakban: EJEB) kiemelten kezel. Napjainkban egyre nagyobb hangsúlyt kap a börtönök zsúfoltsága. Az EJEB számos esetben mondta ki, hogy a magyar börtönök túlszűfoltak, amely állapot kimeríti a római egyezmény 3. cikkében⁶² megfogalmazott tilalmat. Ez a probléma azért is fontos, mert a rendkívüli események jelentős része abból fakad, hogy az elhelyezési körülmények nem megfelelőek, és olyan konfliktusok forrásává válik, amelyet alapvetően a reintegrációs tiszteteknek kell közvetlenül kezelniük. Az EJEB végül 2015-ben hozott egy úgynevezett vezető ítéletet (*pilot judgment*). A bíróság ilyen eljárást akkor rendel el, amennyiben az adott probléma folyamatosan fennáll egy országban. A probléma összetett volt, és nemcsak a túlszűfoltág, hanem számos fogvatartási körülmény is

⁶¹ FILÓ 2005.

⁶² Római egyezmény 3. cikk: „Kínzás tilalma: Senkit sem lehet kínzásnak, vagy embertelen, megállító bánásmódnak vagy büntetésnek alávetni.”

bizonyítást nyert, így a nem megfelelő WC-kialakítás, a szabad levegőn tartózkodás idejének rövidsége, a nem megfelelő higiéniai feltételek (poloskák, csótányok, tetvek jelenléte) fennállása. De számos kínzási módszert tártak fel a bíróságok a börtönökben, így az ételmegtagadást, sötétzárka-alkalmazást, különböző hosszan tartó, az idegrendszerre ható zajok alkalmazását stb.

A kínzás mellett megnevezi a jogalkotó a kényszervallatás tilalmát is. Ebben az esetben kicsit könnyebb az értelmezés, ugyanis a Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény (a továbbiakban: Btk.) tartalmazza ezen tényállást. „Az a hivatalos személy, aki annak érdekében, hogy más vallomást vagy nyilatkozatot tegyen, illetve ne tegyen, erőszakot, fenyegetést, vagy más hasonló módszert alkalmaz, büntett miatt egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.”⁶³

A kényszervallatás elkövetési magatartása általában erőszak, fenyegetés vagy más hasonló módszerek alkalmazása. Az erőszak személy ellen irányuló fizikai kényszer, amely rendszerint fizikai bántalmazásban nyilvánul meg. „[A] fenyegetés, olyan súlyos hátrány kilátásba helyezése, amely alkalmas arra, hogy a megfenyegetettben komoly félelmet keltsen.”⁶⁴ A „más hasonló módszer” az erőszakon és a fenyegetésen kívül minden más jogellenes pszichikai vagy fizikai ráhatás a sértettre, például éheztetés, szomjazzatás, állandó sötétségben tartás vagy a hozzátartozók sanyarú sorsának emlegetése stb. Megítélésünk szerint ezen nevesített cselekmény is szerves részét képezi a kínzás körébe tartozó magatartásoknak.

Az *embertelen vagy megalázó bánásmód* már önmagában is egy igen tág tartalommal rendelkező fogalom, de ahogyan már fentebb megfogalmaztuk egyre inkább együtt értelmezendő a kínzással, amely aspektus még inkább bővíti a tartalmát. A személyi állomány tagja az ilyen magatartás tanúsítóját a cselekmény abbahagyására felszólítani, vele szemben intézkedni vagy az intézkedésre jogosult személynek jelentést tenni köteles. Továbbá köteles megakadályozni, hogy a fogvatartottak egymást bántalmazzák, sanyargassák, vagy egyéb, az emberi méltóságot sértő magatartást tanúsítsanak. Ez a kötelezettség leginkább azokat a személyiállomány-tagokat terheli, akik a fogvatartottak elhelyezési részlegein teljesítenek szolgálatot, ugyanis a legtöbb ilyen magatartás a zárkákban, lakóhelyiségekben történik. Így a reintegrációs tisztek esetében mind a megelőzés, mind a megszakítás

⁶³ Btk. 303. § (1) bekezdés.

⁶⁴ Kúria 17/2013. számú büntető elvi határozat.

kiemelten kezelendő feladat. A megelőzéshez tartozik a szabályos befogadási eljárás lefolytatása a megfelelő elhelyezés, a rendszeres reintegrációs tiszti szemlék, ellenőrzések, valamint a fogvatartotti meghallgatások elvégzése. Ugyanakkor számos esetben szükség lehet az azonnali intézkedésre is – biztonsági elkülönítés, fegyelmi elkülönítés, kényszerítő eszköz alkalmazása –, amennyiben egy ilyen magatartás már folyamatban van.

Az élet és testi épség védelme

„Az intézkedés során kerülni kell a sérülés okozását, az emberi élet kioltását. Az intézkedés során megsérült személy részére – amint az lehetséges – segítséget kell nyújtani, gondoskodni kell az orvosi ellátásról, kórházi elhelyezés esetén a hozzátartozó vagy más a sérülttel kapcsolatba álló személy értesítéséről.”⁶⁵

Az intézkedések során, így különösen a kényszerítő eszközök alkalmazásakor, valamilyen fizikai kontaktus mindig kialakul, ezért igen nagy annak a valószínűsége, hogy az érintettnél vagy az intézkedőnél is testi sérülés következhet be. Természetesen meg kell tenni mindent annak érdekében, hogy ne, vagy a lehető legkisebb sérülést okozzuk az intézkedés során (arányosság elve), amit leginkább a megfelelő kiképzéssel lehet biztosítani.

A feladatunk ellátásából egyértelműen következik az is, hogy amennyiben sérülés történik, akkor a sérültnek segítséget nyújtunk, gondoskodunk orvosi ellátásról, ha szükséges, szállítsuk kórházba. Itt is megjegyeznénk, hogy ezen kötelezettség teljesítéséhez is az erre irányuló kiképzettség szükséges.

Az intézkedésre jogosultság igazolása

„A személyi állomány egyenruha viselésére kötelezett tagját az intézkedése során az egyenruhája és az azon elhelyezett azonosítószáma, a nem egyenruhában szolgálatot teljesítő tagját a szolgálati igazolványa igazolja.”⁶⁶

Ebből az alapelvből következik, hogy a szolgálatban lévő személyi állomány köteles viselni – jól látható módon – az azonosítószámát, az az állományi tag, aki nem visel egyenruhát, az köteles magánál tartani a szolgálati

⁶⁵ Sztv. 11. § (4) bekezdés.

⁶⁶ Sztv. 11. § (5) bekezdés.

igazolványát, és azt felmutatni az intézkedés megkezdése előtt, vagy – ha arra nincs idő – az intézkedés befejezését követően haladéktalanul. A reintegrációs tisztek esetében ez a kötelezettség különösen kiemelendő, ugyanis náluk előfordulhat, hogy civil ruhában végzik a munkájukat. Természetesen ilyenkor is terheli őket az intézkedési jog és kötelezettség, valamint az arra való jogosultság igazolása is. Ilyen esetben a szolgálati igazolványát kell felmutatni vagy az intézkedést megelőzően, vagy – ha az idővesztés veszélyeztetné az intézkedés eredményességét – az intézkedést követően.

A tájékoztatási kötelezettség

A fogvatartottakat tájékoztatni kell a törvényben meghatározott fontosabb intézkedések – például a kényszerítő eszközök – alkalmazásának jogáról és kötelezettségéről. Ennek érdekében a fogvatartottnak közvetlenül a bv. intézetbe való befogadása után át kell adni az intézkedés mellékletében szereplő tájékoztató formanyomtatványt, és szóban fel kell hívni a figyelmét a kényszerítő eszközök alkalmazásának lehetőségére, amit a reintegrációs tisztnak kell megtennie.

A biztonsági intézkedések alkalmazása a rendkívüli események megelőzésében

Az úgynevezett biztonsági intézkedések az egyik leghatékonyabb intézményrendszere a rendkívüli események megelőzésének, megszakításának. Vannak olyan biztonsági intézkedések, amelyek tisztán preventív jellegűek, és vannak olyanok, amelyek mind a megelőzésben, mind a megszakításban hatékonyak. Fontos kitétel, hogy ezen intézkedéseket csak az elítéltekkel, valamint egyéb jogcímen fogvatartottakkal szemben lehet alkalmazni, így a fogvatartotti részlegeken dolgozóknak – különösen a reintegrációs tiszteknek és a körletfelügyelőknek – a legapróbb részletekig ismerniük kell az alkalmazási szabályokat.

Az elítélttel szemben alkalmazható biztonsági intézkedések az alábbiak:

- biztonsági elkülönítés;
- biztonsági zárkába vagy részlegre helyezés;
- mozgáskorlátozó eszközök alkalmazása;
- elektronikus távfelügyeleti eszköz alkalmazása;

- elektronikus megfigyelési eszköz alkalmazása;
- motozás;
- biztonsági ellenőrzés, biztonsági vizsgálat és biztonsági szemle;
- az ajtók zárva tartásának elrendelése;
- egyes jogok gyakorlásának felfüggesztése.

A fenti intézkedéseket a reintegrációs tevékenység – így a reintegrációs tisztek – szempontjából az alábbiak szerint elemezzük.

A rendkívüli események megelőzése, megszakítása, felszámolása a fogvatartott elhelyezésének megváltoztatásával

Vannak olyan helyzetek, amikor a rendkívüli események megelőzését, megszakítását a fogvatartottak elhelyezésének megváltoztatásával lehet hatékonyan megoldani. Erre alapvetően két megoldás alkalmazható. Az egyik az elkülönítés, ide tartozik a biztonsági elkülönítés, valamint a biztonsági zárkába vagy részlegre helyezés. A másik lehetőség pedig a fogvatartott számára kijelölt kényszertartózkodási helyiségen kívüli mozgás, tartózkodás megtiltása, ide tartozik az ajtók zárva tartásának elrendelése és az egyes jogok gyakorlásának felfüggesztése.

A biztonsági elkülönítés

Az elítélt biztonsági elkülönítésére az alábbi esetekben kerülhet sor, ha:

- a bv. intézet rendjét, biztonságát súlyosan sérti vagy veszélyezteti;
- csoportos ellenszegülésben vesz részt;
- az utasítás végrehajtását, a munkavégzést megtagadja;
- ön- vagy közveszélyes magatartást tanúsít.

A biztonsági elkülönítés megelőző, megszakító intézkedés, ugyanis az alkalmazásához már valamilyen szintű rendkívüli eseményt el kell követnie a fogvatartottnak. A jellegét tekintve az intézkedés a fogvatartott elhelyezésének megváltoztatásával szakítja meg a rendkívüli eseményt, valamint előzi meg annak súlyosbodását. Ebben az esetben a fogvatartottat egyedül

kell elhelyezni egy arra alkalmas zárkába. Ugyanakkor előfordulhat, hogy az adott fogvatartottról olyan információk birtokában van a személyi állomány, amely alapján nem lehet alkalmazni az elkülönítést, mert azzal egy súlyosabb esemény (például öngyilkosság) megvalósulását tennék lehetővé. Ezért az elkülönítés előtt több szakember véleményét is meg kell hallgatni a foganatosításról, így az adott fogvatartott reintegrációs tisztjét is ajánlott. Ezért itt jelentős szerepe van a reintegrációs tiszt által végzett rendszeres és folyamatos adatgyűjtésnek, adatrögzítésnek, valamint adat-és információtovábbításnak.

A biztonsági elkülönítés elrendelésére és megszüntetésére, meghosszabbítására a bv. intézet parancsnoka vagy a személyi állomány általa megbízott tagja jogosult. Azonban az elrendelésnél a jelenlegi szabályozás szerint a parancsnok ezt a döntést hivatali munkaidőben – a bv. szerv vezetője által írásban meghatározott, több szakemberből (például pszichológus, az érintett fogvatartott reintegrációs tisztje, a büntetés-végrehajtási és a biztonsági osztályvezető, az orvos/ápoló) álló bizottság vagy annak tagja javaslatára – hozza meg. Ennek egyértelműen az az oka, hogy a lehető legtöbb releváns információt megkapja a döntéshozó, így a lehető legkisebb esélye legyen a rossz döntésnek.

Hivatali munkaidőn kívül más a helyzet, ugyanis az elrendelésre a bv. szerv vezetőjének vagy az általa kijelölt személynek van joga. Szükségesnek tartjuk itt megjegyezni, hogy a napon vagy napszakon kívül semmilyen más körülmény nincs a két szituáció között, így szakmai szempontból hivatali munkaidőn kívül is indokoltnak tartjuk a több forrásból származó információk alapján történő döntést. Arra nincs szabály, hogy a parancsnok által kijelölt más személy ki lehet, így ez az adott intézetparancsnok diszkrecionális döntésén múlik, de a legkézenfekvőbb a szolgálatban lévő biztonsági tiszt kijelölése. Ugyanakkor számos esetben a hivatali munkaidőn túl is – rugalmas munkaidőben –, illetve hétvégén, ünnepnapokon ügyeletes reintegrációs tiszt is tartózkodhat az intézetben. Ilyen esetekben természetesen a szolgálatban lévő biztonsági tiszt ki tudja kérni a véleményét – véleményünk szerint az lenne a szakmailag megfelelő, ha köteles lenne rá – az elkülönítésről.

Az elkülönítés esetében különösen nagy jelentősége van a szükségesség felülvizsgálatának, ezért a törvény szigorú szabályokat határoz meg. A felülvizsgálat természetesen kihatással lehet az intézkedés végrehajthatóságára, valamint annak időtartamára. Az elkülönítés tartamát tekintve az „az elrendelésre okot adó körülmény megszűnéséig, de legfeljebb tíz

napig tarthat, amelyet a bv. intézet parancsnoka egy alkalommal legfeljebb tíz nappal meghosszabbíthat. Az elkülönítés tartamába minden megkezdett nap beleszámít.”⁶⁷ A biztonsági elkülönítés indokoltságát – az ön- vagy közveszélyes magatartást kivéve – a bv. intézet parancsnoka vagy annak jogkörében eljáró személy szükség szerint, de legalább háromnaponta köteles felülvizsgálni, az ön- vagy közveszélyes magatartást tanúsító elítélt esetében ezt kétóránként kell megtenni. Felhívánk a figyelmet a szükség szerinti felülvizsgálatra. Ez ugyanis azt jelenti, hogy a fogvatartottal kapcsolatos összes releváns adatot, információt értékelve kell meghatározni a felülvizsgálat időpontjait, amely akár napi rendszerességgel vagy naponta többször is meg kell, hogy történjen. Ilyen esetekben a reintegrációs tisztnak mind az adatszolgáltatásban, mind a tényleges ellenőrzésekben komoly szerepe van. Amennyiben olyan körülményeket tapasztal az ellenőrzése során, amelyek megkérdőjelezhetik az elkülönítés további végrehajtását, akkor azt haladéktalanul jelentenie kell a megszüntetésre jogosult előljárónak. Meg kell még itt említeni az összevont munkaszüneti napok esetében teendőket. Ilyenkor is az arra jogosult személynek kell végrehajtania a felülvizsgálatot, de annak távollétében – a parancsnok megbízása alapján – a biztonsági tiszt is elvégezheti, amennyiben nem ő volt az elrendelő. Ebben az esetben a felülvizsgálatot elvégző személy döntéséről jelentést köteles tenni a parancsnok részére. A reintegrációs tiszt szerepe ezen esetben is fontos, ugyanis az ilyen esetekben mindig kell ügyeletes reintegrációs tiszt is, aki így a felülvizsgálatba is bekapcsolódhat.

A biztonsági elkülönítés alatt számos szigorítást határoz meg a törvény, így:

- „az elítélt, állandó felügyelet alatt áll;
- az intézet területén engedéllyel és felügyelettel mozoghat;
- zárkáját zárva kell tartani;
- látogatójával biztonsági beszélőfülkében vagy biztonságtechnikai eszközön keresztül érintkezhet;
- az intézet csoportos művelődési, sportolási és szabadidő eltöltésének lehetőségeit nem veheti igénybe;
- önképzést folytathat;
- saját ruhát nem viselhet;
- magánál tartható tárgyainak köre és mennyisége korlátozható.”⁶⁸

⁶⁷ Bv. tv. 146. § (2) bekezdés.

⁶⁸ Bv. tv. 105. § (4) bekezdés a)–g) pontok.

Ezen korlátozások együttesen vagy külön-külön alkalmazhatók, amiről az elrendelőnek írásban kell határoznia a biztonsági elkülönítés elrendelésével egyidejűleg. A korlátozások megválasztásánál figyelembe kell venni azt, hogy sem az a rendkívüli esemény, amely miatt elrendelték az intézkedést, ne folytatódhasson, sem más rendkívüli esemény ne legyen megvalósítható. Ez az elsődleges biztonsági érdek, amelyet a reintegrációs érdekek nem írhatnak felül. Ugyanakkor ügyelni kell a szükségességre, azaz arra, hogy csak a szükséges számú és mértékű korlátozásokat rendeljék el.

A biztonsági elkülönítés speciális esete az ön- vagy közveszélyes magatartást tanúsító fogvatartott elkülönítése. Az ilyen állapotban lévő elítélt nagyon komoly veszélyt jelent a reintegrációs célok elérésére és a biztonságra is. A fogvatartott – vagy a környezetében lévő más személyek alapvető értékei (az élet, az egészség, a testi épség) kerülnek közvetlen veszélybe, amely helyzetet a lehető leggyorsabban és leghatékonyabban meg kell szakítani, mielőtt abból súlyos következmény származna. Az ilyen magatartást tanúsító fogvatartottal szemben különleges intézkedéseket kell foganatosítani.

Az ilyen állapotban lévő elítéltet az erre a célra kialakított helyiségben kell elhelyezni, és haladéktalanul intézkedni kell orvosi vizsgálata iránt. Az ilyen szituációnak két szintje van, az első szinten – ez a biztonsági feladat – a veszélyt kell a lehető leggyorsabban megszüntetni, ami nemigen történhet másként, mint kényszerítő eszköz és/vagy mozgáskorlátozó eszköz használatával, ez minimálisan testi kényszer és bilincs alkalmazását jelenti. Ebben az esetben nagy jelentősége van a gyorsaságnak, mivel minél gyorsabban történik meg az elsődleges intézkedés, annál kisebb lesz a sérülés veszélye. Mivel nagy az esélye annak, hogy a reintegrációs tisz is jelen lesz az ilyen helyzetekben, ez egy újabb indok arra, hogy fel legyen szerelve a szükséges kényszerítő eszközökkel, továbbá ki legyen képezve azok törvényes és szakszerű alkalmazására. A második szint már alapvetően nem biztonsági, hanem egészségügyi, azaz amikor a közvetlen sérülések, egészségügyi károsodások veszélye megszűnt, a feladat az, hogy a dühöngő állapotát az orvos szintén a lehető leggyorsabban megszüntesse. Az ilyen állapotban lévő fogvatartottak elkülönítésére kötelezően minden intézetben ki kell alakítani egy speciális helyiséget. A specialitás az alábbiakból adódik.

A helyiség méretét olyan nagyságúra kell kialakítani, amely nem teszi lehetővé a kitámasztással történő mászást. Ez a követelmény már egy többszörös biztosítást jelent, ugyanis teljesen szabályosnak minősül az is, hogy a fogvatartottat a szükséges mértékű mozgáskorlátozásban is be lehet helyezni, ami már önmagában is képes megakadályozni, hogy a kitámasztással mászni

tudjon a behelyezett. A helyiség belső burkolata (oldalfalak, padozat) is speciális a normál zárkákhoz képest, ugyanis úgy kell kialakítani, hogy az képes legyen megakadályozni a dühöngő személy önkárosító sérülését, vagyis megfelelő vastagságú, puha anyagot kell folytonosan használni. Ebből az is következik, hogy természetesen semmilyen berendezési tárgy vagy eszköz sem lehet a helyiségben. További biztonsági követelmények, hogy a helyiségnek rendelkeznie kell előtérrel, kamerával, valamint füstérzékelővel, továbbá használatbavételkor folyamatosan meg kell világítani, valamint a fogvartartottat olyan ruházatban kell behelyezni, amely kizárja az élet kioltásának önfojtással való lehetőségét.

Végül általános szabály a biztonsági elkülönítés esetében az elítélt tájékoztatási kötelezettsége. Az elrendelő köteles írásban tájékoztatni a biztonsági elkülönítés tartama alatti korlátozó intézkedések bevezetéséről, a jogairól és a kötelezettségeiről az intézkedés alá vont személyt. A tájékoztatást a biztonsági elkülönítés elrendelését követően *haladéktalanul* meg kell tenni, amelynek tudomásulvételét az elítélt aláírásával igazolja. Ha az elítélt az aláírást megtagadja, a tájékoztatás megtörténtét két tanú aláírásával kell igazolni. Az ön- vagy közveszélyes magatartást tanúsító elítélt tájékoztatását szóban, a személyi állomány két tagja jelenlétében kell végrehajtani. Büntetőeljárás alatt álló elítélt az ahhoz kapcsolódó jogainak gyakorlásában a biztonsági elkülönítés alatt sem korlátozható.

A biztonsági zárkába vagy részlegre helyezés

A biztonsági zárkába vagy részlegre helyezés szintén az elhelyezéssel próbálja megelőzni a rendkívüli események bekövetkezését. A biztonsági elkülönítéshez képest számos különbség van ezen intézkedés alkalmazásában. Az egyik jelentős különbség, hogy ilyen részleget vagy zárkát nem lehet akárhol kialakítani. Mind biztonsági részleg, mind biztonsági zárka csak azokban a bv. intézetekben létesíthető, amelyeket az országos parancsnok utasításban kijelölt. Jelenleg ilyen részleg a sopronkőhidai bv. intézetben található csak. Továbbá azt is meghatározza a jogszabály,⁶⁹ hogy ezeket a területeket a bv. intézet más területeitől el kell különíteni, speciális szabályok alapján kell működtetni és berendezni, és zárkaként legfeljebb két főt lehet elhelyezni.

⁶⁹ Rendelet.

„1. biztonsági részleg: az országos parancsnok normatív utasításában kijelölt bv. intézetnek az e célra kialakított, biztonsági zárkákból és a hozzájuk tartozó helyiségekből álló, elkülönített része, ahová a jogszabályban meghatározott feltételek fennállása esetén az elítélt végrehajtási fokozattól függetlenül helyezhető el. [...] 3. biztonsági zárka: olyan sajátos szabályok szerint működtetett, speciálisan kialakított és felszerelt helyiség, ahová a jogszabályban meghatározott feltételek fennállása esetén legfeljebb két fő elítélt helyezhető el.”⁷⁰

A második különbség az elhelyezés időtartama. A biztonsági elkülönítéshez képest jóval hosszabb, akár több év is lehet. Ennek folyományaként a reintegrációs tevékenység is jelentősen különbözik a többi fogvatartottétól. Ezen intézkedés nagymértékben rombolja a fogvatartott személyiségét, aminek súlyos pszichés és/vagy szomatikus következményei lehetnek. Ezáltal jóval nagyobb az agresszív viselkedés, továbbá az önkárosítás, öngyilkosság esélye. Ezért a reintegrációs tisztnak lényegében folyamatosan figyelemmel kell kísérnie az itt elhelyezett fogvatartottakat.

A behelyezésnél az adott fogvatartottal kapcsolatosan az alábbi feltételeket kell megvizsgálni:

- az előélete;
- a bűncselekménye;
- a büntetési ideje,
- a magatartása;
- az informális kapcsolati rendszere;
- az intézet rendjéhez és biztonságához való viszonya, valamint
- a személyi körülményei.

Ezen jellemzők alapján kell azt eldönteni, hogy alaposan feltehető-e, hogy az adott fogvatartott:

„a) a bv. intézet rendjét és biztonságát súlyosan sértő cselekményt vagy bűncselekményt készíthet elő, vagy ilyen cselekményt már megkísérelt vagy elkövetett,

b) saját vagy mások életét, testi épségét, illetve vagyontárgyakat sértő vagy veszélyeztető magatartást fog tanúsítani, vagy ilyen cselekményt már elkövetett, nyíltan vagy rejtetten agresszív viselkedésű.”⁷¹

⁷⁰ Rendelet 2. § 1–2 pontok.

⁷¹ Bv. tv. 147. § a)–b) pontok.

Mindezen jellemzők vizsgálatában, elemzésében kiemelkedő szerepe van a reintegrációs tisztnek. „Az elítélt biztonsági zárkába vagy részlegre helyezését a bv. intézet parancsnoka indokolt határozattal – a Befogadási és Fogvatartási Bizottság (a továbbiakban: BFB) javaslata alapján [megjegyzés tőlem – Sz. T.] – legfeljebb három hónapra rendelheti el, amelyet alkalmanként három hónappal, legfeljebb azonban egy év időtartamig meghosszabbíthat. Ezen időtartamot meghaladóan a biztonsági zárkába helyezés – alkalmanként – legfeljebb hat hónappal való meghosszabbításáról, valamint az elítéltnak legfeljebb hat hónapra biztonsági részlegre helyezéséről, vagy annak – alkalmanként – legfeljebb hat hónappal való meghosszabbításáról az országos parancsnok – az e célra létrehozott bizottság javaslatának figyelembevételével – indokolt határozattal dönt.

A biztonsági zárkába vagy részlegre helyezésről való döntés, valamint annak felülvizsgálata során az elítéltet meg kell hallgatni. Az alkalmazásáról való döntés során a meghallgatás a bv. intézet biztonsága, illetve bűncselekmény megelőzése érdekében mellőzhető.”⁷²

A jogalkotó két alapvető garanciális elemet épített be a szabályozásba, így

- a döntést minden esetben indokolt határozat formájában kell meghozni, azaz a fogvatartott tudomására kell hozni, hogy miért rendelték el az intézkedést;
- a határozat ellen az érintett a büntetés-végrehajtási bíróhoz (a továbbiakban: bv. bíró) fordulhat felülvizsgálati kérelemmel, amelyet a bv. bíró a kérelem megérkezésétől számított öt napon belül bírál el.

Mivel az intézkedés jelentős mértékben befolyásolja az elítélt büntetés-végrehajtási jogait és kötelezettségeit, ezért a törvény meghatározza azt, hogy a szabadságvesztés végrehajtási fokozatára vonatkozó általános szabályok a biztonsági zárkába vagy részlegre helyezés esetén annak végrehajtási rendjéhez igazodnak. Azaz a speciális szabályok felülírják az általános rezsimműveket.

Van még egy ok, amely alapján az elítélt – kérelmére vagy hivatalból – biztonsági zárkába vagy részlegre helyezhető. Ez akkor jöhet szóba, ha az elítélt személyes védelme érdekében más elítéltektől való elkülönítése szükséges, és más módszer nem vezet eredményre. Ez esetben a korlátozó rendelkezések természetesen a behelyezés indokának figyelembevételével alkalmazhatók. Ugyanakkor, ha az érintett a bv. intézet rendjét, biztonságát

⁷² Bv. tv. 147. §. (2)–(4) bekezdések.

is súlyosan sérti vagy veszélyezteti, illetve csoportos ellenszegülésben vesz részt, akkor a korlátozó rendelkezések szükség szerint alkalmazhatók.

Ajtók zárva tartásának és egyes jogok gyakorlásának felfüggesztése

„A bv. intézet parancsnoka biztonsági okból, rendkívüli esemény bekövetkezésének a megelőzése, megszakítása vagy felszámolása érdekében – a kiváltó ok megszűnéséig, a végrehajtási fokozattól függetlenül – elrendelheti az elítéltek elhelyezési részlegén az ajtók zárva tartását.”⁷³ Az intézkedés alapvetően a rendkívüli események felszámolásának biztonságosabb végrehajtását szolgálja, de egyéb biztonsági okból is el lehet rendelni a fogvatartottak zárását. Ilyen ok lehet például látogatók mozgása a bv. intézet bizonyos területein. Az ajtók zárva tartásának elrendelése csak a jogszabályban meghatározott okból, a bv. szerv vezetője által történhet, aki ezen jogkörét nem ruházhatja át.

Az ajtók zárva tartásának elrendelését az országos parancsnok, valamint a törvényességi felügyeletet ellátó ügyészség részére haladéktalanul jelenteni kell. Ehhez a körhöz tartozik az egyes jogok gyakorlásának felfüggesztése is, ugyanis ha elrendelik, akkor azon jogokra terjedhet ki, amelyekkel az intézet területén történő fogvatartotti mozgást szüntetik meg vagy korlátozzák.

A bv. intézet rendjét, a fogva tartás biztonságát közvetlenül és súlyosan sértő vagy veszélyeztető események felszámolásának idejére – legfeljebb öt napig – a bv. intézet parancsnoka – ezen joga nem ruházható át – az elítéltek meghatározott csoportjára nézve elrendelheti az alábbi jogok gyakorlásának teljes vagy részbeni felfüggesztését.⁷⁴

Ennek során az alábbi tevékenységekre való jogok gyakorlása függeszthető fel:

- a hozzátartozóival, valamint az általa megjelölt és a bv. intézet által engedélyezett személyekkel, szervezetekkel való kapcsolat tartására,
- a szabad levegőn tartózkodásra,
- önképzésre, sajtótermékek megrendelésére, a bv. intézet művelődési és sportolási lehetőségeinek – a szabadságvesztés végrehajtási rezsim-jainél megállapított rendelkezések szerinti – igénybevételére,

⁷³ Bv. tv. 153. §.

⁷⁴ Vessd össze Bv. tv. 154. § (1) bekezdés.

- tanuláshoz való jogára, valamint felsőfokú tanulmányok megkezdésére, illetve folytatására, a vizsgákra való felkészüléshez tanulmányi és vizsgaszabadságra,
- önkéntes vállalása alapján – a szabadságvesztés fokozatának és a rezsimre vonatkozó szabályok szerint – oktatási, képzési, valamint reintegrációt elősegítő személyes fejlődését biztosító programokon való részvételre,
- büntetés-végrehajtási szervezeten belüli fogvatartotti fórumon való véleménynyilvánításra.⁷⁵

Az országos parancsnok az intézkedés időtartamát további öt nappal meghosszabbíthatja.

Az intézkedés elrendeléséről vagy meghosszabbításáról a bv. ügyész haladéktalanul értesíteni kell. Az ügyész az intézkedés indokoltságát haladéktalanul megvizsgálja, annak tartalmát megváltoztathatja, a jogok gyakorlásának felfüggesztését megszüntetheti.

Az intézkedést kiváltó ok előidézésében vétlen elítélt részére az elmaradt jogainak gyakorlását utólag lehetővé kell tenni. Az intézkedés vonatkozhat egyes fogvatartottakra, fogvatartottak meghatározott csoportjára, illetve a bv. szervben fogva tartott összes személyre.

A bv. szerv vezetője által kijelölt személy a jogok gyakorlásának a felfüggesztéséről az érintett fogvatartottakat, továbbá lehetőség szerint mindazokat – a hatóságokat, a látogatásra és csomagküldésre jogosultakat – *értesíti*, akikre az intézkedés végrehajtása kihat. A bv. szerv vezetőjének mindent meg kell tennie annak érdekében, hogy a kiváltó ok mielőbb megszűnjön.

Kibővíti az intézkedést, ha terrorfenyegetettség miatt a büntetés-végrehajtási szerveknél elrendelt 1–2-es fokozatot rendelnek el. Ez esetben a büntetés-végrehajtás országos parancsnoka – a terrorfokozat elrendelésének idejére – az elítéltek alábbi jogainak gyakorlását korlátozhatja:

- kapcsolattartás;
- szabad levegőn tartózkodás;
- önképzés, sajtótermékek megrendelése, művelődés, sportolás;
- tanulás;
- oktatási, képzési, valamint reintegrációt elősegítő személyes fejlődését biztosító programokon való részvétel;
- büntetés-végrehajtási szervezeten belüli fogvatartotti fórumon való véleménynyilvánítás;

⁷⁵ Bv.tv. 122. § b), e) n), o) pontok.

- bv. intézeten kívüli munkavégzés;
- szakképzésben és továbbképzésben való részvétel;
- a magánál tartható tárgyaitak körét.⁷⁶

Megjegyeznénk, hogy amennyiben nem napokig elhúzódó rendkívüli eseményről van szó, akkor az ajtók zárva tartásának elrendelése kiválthatja a jogok gyakorlásának felfüggesztését, ugyanis ha a fogvatartottak nem hagyhatják el a zárkaikat, akkor a jogaikat sem tudják gyakorolni.

A rendkívüli események elkövetését megkönnyítő tárgyak, eszközök, anyagok előtalálására alkalmazható biztonsági intézkedések

Szinte minden rendkívüli esemény elkövetéséhez vagy az elkövetés megkönnyítéséhez szükséges valamilyen tárgy vagy eszköz. Ezeket az eszközöket összefoglalóan a bv. intézet rendjére és a fogva tartás biztonságára veszélyes tárgyaknak nevezzük. Azt, hogy mely eszközök tartoznak ebbe a körbe, egyfelől jogszabályok határozzák meg. Ugyanakkor meg kell itt jegyezni, hogy számos olyan eszköz is megtalálható a fogvatartottaknál, amelyek nem tartoznak a jogszabályi felsorolás körébe, de egyértelműen alkalmasak rendkívüli események elkövetésére. Ezért nagyon fontos, hogy a személyi állomány – így a reintegrációs tisztek is – rendelkezzenek olyan ismeretekkel, amelyek alkalmassá teszik őket ezen eszközök felismerésére. Ezt az állapotot elsősorban oktatással, képzéssel lehet elérni.

A hatályos jogszabály az alábbi eszközöket, anyagokat sorolja a biztonságra veszélyes kategóriába:

- lőfegyver, lőszer, robbanószer, szűrő- vagy vágóeszköz, alkohol, kábítószer;
- a közbiztonságra, valamint egyéb, a bv. szerv rendjére és a fogva tartás biztonságára veszélyes tárgy;
- az adó-vevő készülék, telefon, fényképezőgép, illetve hang és kép rögzítésére alkalmas más készülék.⁷⁷

⁷⁶ Bv. tv. 154/A. §.

⁷⁷ 44/2007. (IX. 19.) IRM rendelet 3. § (1) bekezdés.

Az *a)* pontban felsorolt eszközök tekinthetők a legveszélyesebbeknek, így azokat – a rendkívüli esemény felszámolása céljából érkező rendőri szervek, valamint a védett személyek és a védelmüket ellátók kivételével – senki nem viheti be a bv. intézetek területére. A *b)* pontban meghatározott keret nagyon tág, így azokat egyfelől a közbiztonságra különösen veszélyes eszközökről szóló 175/2003. (10. 28.) Korm. rendelet másfelől a büntetés-végrehajtás országos parancsnoka, továbbá az egyes bv. szervek vezetői határozzák meg. A *c)* pontban meghatározott technikai eszközök esetében a legmegengedőbb a szabályozás, ugyanis azok főszabályként nem vihetők be a bv. intézetek területére, de az intézet parancsnoka indokolt esetben ezen szabályozástól eltérhet. Összességében elmondható, hogy a fentebb felsorolt eszközök bv. intézetekbe történő bejutását, valamint a már bejuttottakat vagy az esetlegesen a bv. intézetekben tiltott módon elkészítetteket a lehető legnagyobb arányban fel kell kutatni. Erre a feladatra alapvetően három biztonsági intézkedés alkalmazható, így a motozás, a biztonsági vizsgálat, valamint a biztonsági szemle.

A motozás

A motozás funkciójából adódóan a leggyakrabban végrehajtandó intézkedés, lényegében ahol fogvatartott előfordul, ott motozni is kell. Ezért a személyi állománynak ezt az intézkedést kell a legszélesebb körben ismernie, ami igaz a reintegrációs tisztekre is. A reintegrációs tisztek naponta többször kerülnek olyan helyzetbe feladat-végrehajtás során vagy egy intézkedés esetén, amikor kötelező jelleggel vagy saját, vagy mások biztonsága érdekében kell motozást végrehajtani.

A motozás céljaként az alábbiak határozhatók meg:

- a fogva tartás rendjét vagy biztonságát sértő vagy veszélyeztető cselekmények megelőzése vagy megakadályozása;
- rendkívüli esemény elkövetésére alkalmas tárgyak előtalálása;
- tiltott tárgyak felkutatása;
- büntetőeljárással vagy fegyelmi eljárással összefüggő tárgyi bizonyítási eszközök megszerzése.

A büntetés-végrehajtásnál fogva tartott személyek motozása teljes körű, azaz magában foglalja:

- a test teljes felületét;

- a teljes ruházatot;
- a testtűregeket;
- a személyes használati tárgyakat.

Ezen részterületeket külön-külön is lehet alkalmazni, de lehet együtt is, ez esetben teljes motozásról beszélhetünk. A motozás alapvetően kézzel hajtható végre, ez a leggyakoribb módszer, de alkalmazható az erre a célra kifejlesztett és rendszeresített technikai eszköz – kézi fémkereső, kapukeretes fémkereső, csomagvizsgáló – valamint speciális esetekben – kábítószer vagy robbanóanyag előtalálására – kiképzett szolgálati kutya is.

A motozás végrehajtása során fizikai kapcsolatba kerül egymással a motozó és a motozott személy, ezért a jogalkotó meghatározott néhány alapszabályt, amelyeket minden esetben be kell tartani.

Az elítélt motozását – ide nem értve a motozásnál közreműködő orvost és egészségügyi szakszemélyzetet, valamint a technikai eszközzel történő ruházátátvizsgálást végző személyt – csak az elítélttel azonos nemű személy végezheti.⁷⁸ Ez okozhat némi problémát a reintegrációs tisztekkel kapcsolatban, ugyanis sok esetben női reintegrációs tisztek teljesítenek szolgálatot férfi fogvatartottak között, így ezekben az esetekben a motozásnak csak néhány elemét, így a technikai eszközzel történőt, valamint a szájüregbe történő betekintést tudja elvégezni a reintegrációs tiszt.

„A motozás nem történhet megalázó, szemérem sértő módon.”⁷⁹ A két jelzőben sok hasonlóság van, mindkettő egy ösztönszerű tartózkodás, szégyenkezés a szokásba, illembé ütköző, különösen a nemi étellel kapcsolatos dolgokban. Ezért a motozás során nagy hangsúlyt kell arra fektetni, hogy olyan körülményeket teremtsünk, amelyben sem a helyszín, sem a jelenlévők száma, személye, a testhelyzet stb. ne váltson ki megalázó, szemérem sértő érzést. Amiben viszont minden reintegrációs tiszt szerepet vállalhat a motozás tekintetében, az az, hogy ezen alapszabályok betartását ellenőrizze, és segítsen a szükséges körülmények kialakításában.

„A szájüreg szemrevételezéssel történő ellenőrzését a bv. intézet állományának az elítélttől eltérő nemű tagja is végrehajthatja.”⁸⁰ A kivétel indokaként több szempont is megnevezhető. Egyfelől biztonsági szempontból van kiemelkedő szerepe, ugyanis számos esetben derült arra fény, hogy

⁷⁸ Bv. tv. 151. § (1) bekezdés.

⁷⁹ Bv. tv. 151. § (2) bekezdés.

⁸⁰ Bv. tv. 151. § (4) bekezdés.

a fogvatartottak a szájukba rejtettek olyan tárgyakat – bilincs nyitására alkalmas eszköz, támadásra, önkárosításra alkalmas eszköz, fogolyszökést segítő tervrajz stb. –, amelyek jelentősen megkönnyítik egy-egy rendkívüli esemény elkövetésének lehetőségét. Továbbá azt is meg kell említeni, hogy ezen testüregbe lehet a leggyorsabban elhelyezni és onnan kivenni a tiltott tárgyakat.

Másfelől a szemrevételezés nem azonos a vizsgálattal, azaz nem jelent mást, mint hogy az ellenőrzést végző betekinthes a fogvatartott szájüregébe. Amennyiben ott bármilyen gyanús dolgot észlel, két dolgot tehet: felszólítja a fogvatartottat arra, hogy vegye ki a szájából az odarejtett dolgot, vagy ennek eredménytelensége esetén orvoshoz kíséri, aki már teljes körű vizsgálatot végezhet, így a szájüregbe bele is nyúlhat.

Amennyiben tervezett a motozás, akkor fokozott figyelmet kell fordítani a helyszín és a módszer megválasztására. Célszerű kihasználni a váratlanság lélektani hatását, ugyanakkor fel kell készülni az intézkedés alá vont személy esetleges támadására vagy ösztönszerű viselkedésére. A végrehajtás során a fogvatartott személyiségi – különösen a szeméremhez, intimitáshoz – kapcsolódó jogait csak indokolt esetben és kizárólag az intézkedés jogszerű céljának eléréséhez szükséges mértékben lehet korlátozni. Amellett, hogy bizonyos esetekben váratlanul is végre kell hajtani a motozást, az esetek többségében mégis tudni fogja a fogvatartott azt, hogy meg fogják motozni. Annak érdekében, hogy az intézkedés rendkívüli esemény nélkül történjen meg, az érintett személyt előzetesen figyelmeztetni kell a motozás végrehajtására és az együttműködő magatartásra, továbbá ajánlott megkérdezni, hogy van-e nála valamilyen tiltott eszköz vagy tárgy. Ezzel kapcsolatban jegyeznénk meg, hogy a reintegrációs tiszt sokat tud abban segíteni, hogy a fogvatartottak és a személyi állomány között kialakuljon a szabályos feladat-végrehajtás. A motozás esetében ilyen lehet az együttműködő magatartás kialakítása. A motozás során kerülni kell az indokolatlan károkozást. A szívritmus-szabályozóval élő fogvatartott technikai eszközzel nem ellenőrizhető.

Ha a testfelület és ruházat átvizsgálására – amennyiben a ruházatot nem veszik le – irányuló motozás kézi fémkereső alkalmazásával történik, a fogvatartottal ellentétes nemű személy csak úgy hajthatja végre a vizsgálatot, hogy a technikai eszköz semmilyen fizikai kontaktusba nem kerülhet a vizsgálat alá vont személy testével, ruházatával.

A testüreg orvos általi átvizsgálásának biztosítását csak a megmotozott személlyel azonos nemű és az intézkedés biztonságos végrehajtásához szükséges létszámú személyzet végezheti. A vizsgálat során a személyi állomány

biztosítási feladatokat végrehajtó tagja(i) a helyiségben csak indokolt esetben lehet(nek) jelen. Az elítélt személyes tárgyainak átvizsgálása során az elítéltnek nem tartható tárgyak elvételéről, illetve megsemmisítéséről jegyzőkönyvet kell felvenni.

A biztonsági vizsgálat és a szemle alkalmazása

Mindkét intézkedés esetében elmondható, hogy az egyik leginkább szóba jöhető helyszín az elhelyezési részleg. Ezért mind a megtervezésben, mind a végrehajtásban igen jelentős szerep jut a reintegrációs tiszteknek. A megtervezésnél számos információval szolgálhatnak arra nézve, hogy mely zárakra, valamint fogvatartottakra kell nagyobb hangsúlyt fektetni. A végrehajtás során pedig mind a konkrét tevékenységben, mind az irányításban, a fogvatartott várható viselkedésének jelzésében, továbbá ha szükséges, intézkedés foganatosításában is közreműködhet.

A biztonsági vizsgálat a bv. intézet biztonságának fenntartására, a rendkívüli események megelőzésére, megszakítására, felszámolására a bv. intézet területén, helyiségeiben alkalmazható biztonsági intézkedés. A végrehajtása nincs időponthoz kötve, azt a nap bármely szakában lehet alkalmazni, ugyanakkor a jogszabályban meghatározott pihenőidőn belül csak halaszthatatlan esetben végezhető.⁸¹ A biztonsági vizsgálat célja a fogva tartás rendjét vagy biztonságát sértő vagy veszélyeztető tiltott tárgyak felkutatása.

„A vizsgálatnak ki kell terjednie az elítélt személyes használati tárgyainak, valamint az elítélt által használt helyiségek átvizsgálására. A vizsgálattal egyidejűleg az elítélt motozását is végre kell hajtani. Ha az elítélt a személyes használati tárgyainak az átvizsgálásánál nincs jelen, az intézkedést – jegyzőkönyv felvétele mellett – két tanú jelenlétében kell végrehajtani. A jegyzőkönyv egy példányát az elítéltnek át kell adni.”⁸² A biztonsági vizsgálattal szemben támasztott alapvető követelmények:

- a rendszeresség;
- a kiszámíthatatlanság;
- a hatékonyság.

⁸¹ Rendelet 60. § (4) bekezdés.

⁸² Rendelet 60. § (3) és (5) bekezdések.

Fontos, hogy a végrehajtás tervezésekor ne jusson ki információ az illetéktelenek felé, mert akkor elveszik a váratlanság ereje, aminek következtében a hatékonyság is jelentősen csökken. A biztonsági vizsgálatok szervezéséért és végrehajtásáért a biztonsági osztályvezető, valamint a munkáltatás-biztonsági vezető a felelős. A vizsgálatról jelentést kell készíteni, amelynek tartalmaznia kell a vizsgálat célját, idejét, helyét, a végrehajtók létszámát, a megállapításokat, a tett és a javasolt intézkedéseket.

A biztonsági vizsgálat végrehajtásának helyi szabályait (gyakoriság, végrehajtók létszáma, eljárás tiltott tárgyak előtalálásakor stb.) a bv. szerv vezetője határozza meg.

A bv. intézet valamennyi helyiségére és létesítményére kiterjedően – szükség szerint, de legalább négyhavonta – minden bv. intézetben biztonsági szemlét kell tartani.⁸³

„A biztonsági szemle célja a biztonságra veszélyes körülmények felderítése, valamint az elítélt birtokában lévő tárgyak egyidejű és teljes körű ellenőrzése.”⁸⁴

Tehát a szemle egy komplex, az intézet biztonsági rendszerét veszélyeztető körülmények felkutatására irányuló intézkedés, amely magában foglalja mind az ellenőrzés, mind a vizsgálat során végrehajtandó feladatokat is. Ezért a szemlének a bv. szerv valamennyi helyiségére és létesítményére, így a fogvatartottaktól elzártakra (személyzet irodái, vállalkozásoknak bérbe adott helyiségek stb.) is ki kell terjednie.

A biztonsági szemlét – figyelemmel a jogszabályban meghatározott időtartamra, a végrehajtási fokozathoz és a rezsimhez igazodóan – a bv. szerv vezetője által meghatározott időpontban és létszámmal kell végrehajtani. A szemle előkészítésével, vezetésével, a dokumentumok összeállításával a biztonsági osztály vezetőjét, a bv. gazdasági társaságnál a munkáltatás-biztonsági vezetőt kell kijelölni. A szemlére is igaz az eredményesség követelménye, de mivel a végrehajtása igen nagy előkészületeket igényel, különösen nagy hangsúlyt kell fektetni a tervezés során keletkező adatok, információk zártan kezelésére.

A biztonsági szemle végrehajtásáról és tapasztalatairól jegyzőkönyvet kell felvenni, a feltárt hiányosságok jelentős száma vagy súlyossága esetén pedig a megszüntetést előirányzó intézkedési tervet is kell készíteni. Jóváhagyásáról a bv. szerv vezetője rendelkezik. A jegyzőkönyvnek

⁸³ Rendelet 60. § (7) bekezdés.

⁸⁴ Rendelet 60. § (6) bekezdés.

tartalmaznia kell az előző szemle során feltárt, de még meg nem szüntetett hiányosságokat és azok okait is.

Ha a biztonsági ellenőrzés, biztonsági szemle vagy átfogó biztonsági vizsgálat során az elítélt személyes tárgyai között az elítéltnél nem tartható tárgyat találunk, annak elvételéről, illetve megsemmisítéséről jegyzőkönyvet kell felvenni.

A folyamatos ellenőrzés és figyelemmel kísérés

A biztonság fenntartásának egyik alapvető követelménye, hogy azokat a személyeket és helyszíneket, ahonnan a veszély érkezhetsz, folyamatos ellenőrzés és megfigyelés alatt kell tartani. Ezt a funkciót hivatott betölteni a biztonsági ellenőrzés, az elektronikus megfigyelési rendszer, valamint az elektronikus távfelügyeleti rendszer. Az első kettő általános hatáskörű intézkedés, míg az utóbbi csak egy szűk személyi körre vonatkozik.

A biztonsági ellenőrzés

Biztonsági ellenőrzést a zárkákban, a lakóhelyiségekben, a munkaterületeken, az egészségügyi helyiségekben és az elítéltek tartózkodására szolgáló egyéb helyiségekben naponta kell végrehajtani. A napi egyszeri végrehajtás kötelező, de természetesen lehet többször is, illetve bizonyos esetekben (munkáltatás) a szabályozás is megköveteli a többszöri elvégzését.

A biztonsági ellenőrzés célja:

- a rongálások;
- a fogolyszökés előkészületének felderítése, azaz nem a tiltott tárgyak előtalálása.

Az ellenőrzés kiterjed:

- a nyílászáró szerkezetek;
- a berendezési és felszerelési tárgyak állapotára;
- a falak;
- a mennyezet, a padozat;
- a rácsok épségére.

A fogvatartottak munkáltatására szolgáló helyiségek vonatkozásában a munkakezdés előtt és annak befejezése után a bv. szerv vezetőjének rendelkezése szerint kell elvégezni. „Jelentősen nőtt a tiltott tárgy készítése, tartása miatt kiszabott fegyelmi fenyítések száma, ami az irányított nevelői foglalkozások hiányát, hatástalanságát sejteti.”⁸⁵

Fokozott figyelemmel és körütekintéssel kell a biztonsági ellenőrzést végrehajtani a magas biztonsági kockázatú fogvatartottak körletrésznén, zárkáiban és munkahelyein. Az ellenőrzést a zárkákban és a lakóhelyiségekben a körletfelügyelő, a munkahelyeken a foglalkoztatási biztonsági felelős, más helyiségekben (kórterem, tanterem stb.) a bv. szerv vezetője által meghatározott személyek kötelesek végrehajtani. A biztonsági ellenőrzés végrehajtójának nevét, a végrehajtás idejét és tapasztalatait a bv. szerv vezetője által meghatározott módon dokumentálni kell. Általános szabály, hogy az ellenőrzés végrehajtásánál elítélt nem lehet jelen, ezért a gyakorlatban olyan időpontokat ajánlott megválasztani, amikor a fogvatartott – más napirendi pont végrehajtása miatt – nincs a helyiségben, vagy ha ez nem lehetséges, akkor az ellenőrzés idejére – megfelelő felügyelettel – más helyiségbe kell az elítélteket áthelyezni.

Az elektronikus megfigyelési eszköz

A kamerák elhelyezésének nagyon szigorú adatvédelmi szabályai vannak, ezért azt törvényben kell meghatározni, és egyértelműen meg kell jelölni az adatok rögzítésének célját. A Bv. tv. az alábbi okokat és helyszíneket jelöli meg:

- elítéltek intézeten belüli mozgásának megfigyelése;
- a büntetés-végrehajtás rendjének biztosítása;
- bűncselekmények, szabálysértések és fegyelmi vétségek vagy más jogsértések megelőzése céljából;
- a bv. intézetnek elítéltek részére fenntartott, közös használatú helyiségeiben;
- a bv. intézet udvarán, folyosóin;
- a bv. intézet területét határoló külső falakon és kapujánál;
- a biztonsági zárkában és részlegen;
- a biztonsági elkülönítőben;

⁸⁵ Módos 1983, 48.

- a HSR részlegen;
- a fegyelmi elkülönítőben és a magánelzárás-fenyítés végrehajtására kialakított zárkában;
- az elítéltek szállítására szolgáló járműben elektronikus megfigyelési eszköz helyezhető el.⁸⁶

Külön ki kell emelni a korábban öngyilkosságot megkísérlő vagy a saját testi épsége elleni önkárosító cselekményt elkövető elítéltek megfigyelését, akiknek a zárkájukban az életük, testi épségük megóvása érdekében helyezhető el kamera, ha az elítélt viselkedésének folyamatos nyomon követése szükséges, valamint ha az elítélt életének és testi épségének megóvása érdekében az egyébként szükséges.

Ugyanakkor vannak olyan helyszínek, ahol tilos megfigyelni az elítélteket, így nem alkalmazható külön légtérű illemhely vagy fürdőhelyiség megfigyelésére kamera.

Az elektronikus megfigyelési eszköz által rögzített felvétel és az abban szereplő személyes adat az alábbi esetekben használható fel:

- az eszköz alkalmazásának a helyszínén elkövetett bűncselekmény vagy szabálysértés miatt indult eljárásban;
- az eszköz alkalmazásának a helyszínén az elítélt vagy a bv. szervezet állományába tartozó személy által elkövetett jogsértés miatt indított fegyelmi eljárásban;
- az eszköz alkalmazásának a helyszínén a büntetés-végrehajtási szervezet állományába tartozó személy eljárása jogszerűségének a megállapítására irányuló eljárásban.⁸⁷

Továbbá felhasználható még az elektronikus megfigyelési eszköz által rögzített felvétel és az abban szereplő személyes adat a felvételen szereplő személy által, a jogainak gyakorlása érdekében indított eljárásban. Az a felvételen szereplő személy, akinek a felvételre az ilyen ok miatt van szüksége, a rögzítéstől számított harminc napon belül jogának vagy jogos érdekének igazolásával kérheti, hogy az adatot annak kezelője ne törölje. A jogainak gyakorlása érdekében indított eljárás során a felvétel a bíróság vagy más szerv megkeresésére továbbítható.

⁸⁶ Bv. tv. 150. § (1)–(2) bekezdések.

⁸⁷ Bv. tv. 150. § (5) bekezdés.

Az elektronikus megfigyelési eszközzel rögzített felvételt legfeljebb a rögzítést követő hatvan nap elteltével törölni kell, ha a fentebb megjelölt eljárások lefolytatását nem kezdeményezték, vagy a felvételen szereplő személy a törvény adta lehetőségével nem él.

Amennyiben meghatározott célból az adatot felhasználják, akkor a meghatározott eljárás befejezését követően kell az elektronikus megfigyelési eszközzel rögzített felvételt törölni. Ha büntetőeljárás indult, a rögzített kép-, illetve hanganyagot vagy ezek másolatát az eljáró hatóság kérésére az iratokhoz csatolás érdekében meg kell küldeni.

Ha a felvételen szereplő személy kérésének megfelelően az adatokat felhasználják, akkor az eljárás befejezését követően kell az elektronikus megfigyelési eszközzel rögzített felvételt törölni. Ha az eljárás során az adatot nem használják fel, akkor a kérelemtől számított kilencvenedik napon a rögzített felvételt törölni kell.

Az elektronikus távfelügyeleti eszköz

Az elektronikus távfelügyeleti eszköz az elítélttel szemben alkalmazható olyan biztonsági intézkedés, amely alkalmas az elítélt bv. intézeten kívüli mozgásának és tartózkodási helyének technikai rendszer általi nyomon követésére. A reintegrációs tiszte szerepe az előkészítő tevékenységben jelentős, ugyanis az eszköz alkalmazásáról az adott elítélt kockázatelemzése alapján dönt a parancsnok, illetve a Befogadási és Fogvatartási Bizottság (BFB). „Az elítéltek intézeten kívüli mozgásának nyomon követése érdekében elektronikus távfelügyeleti eszköz az alábbi öt esetben alkalmazható:

- az elítélt bv. intézet területén kívül történő foglalkoztatása;
- a nem a büntetés-végrehajtási szervezet kezelésében lévő egészségügyi intézményben (a továbbiakban: egészségügyi intézmény) elhelyezett elítélt őrzése, felügyelete;
- a súlyos beteg közeli hozzátartozóját meglátogató elítélt felügyelete;
- a közeli hozzátartozója temetésén részt vevő elítélt felügyelete;
- csoportos kimaradás felügyelete.”⁸⁸

Az elektronikus távfelügyeleti eszköz alkalmazásáról – egyéni kockázatelemzés alapján – a bv. intézet parancsnoka a bv. intézet ideiglenes elhagyását

⁸⁸ Bv. tv. 149. §.

engedélyező határozatában dönt. Kivételt jelent az elítélt bv. intézet területén kívül történő foglalkoztatása, ebben az esetben a BFB dönt. Az elektronikus távfelügyeleti eszköz alkalmazásának elrendelése esetén az intézkedés alá vont elítélt köteles:

- azt rendeltetésszerűen használni;
- az eszközben bekövetkezett bármely meghibásodást késedelem nélkül a távfelügyeleti tevékenységirányító központ felé bejelenteni.

Az elítélt az eszköz *nem rendeltetésszerű* használata miatt fegyelmi és kártérítési felelősséggel tartozik. Az elítéltet az eszköz használatáról ki kell oktatni, amit *írásban* rögzíteni kell.

A távfelügyeleti eszköz biztonsági intézkedésként akkor alkalmazható, ha annak feltételei adottak, és a magatartási szabályokat megsértő elítélttel szemben az elrendelő bv. intézet hatékony intézkedéseket tud foganatosítani.

Ennek érdekében a bv. intézet parancsnokának, illetve a BFB-nek a távfelügyeleti eszköz alkalmazására vonatkozó döntése előtt meg kell vizsgáltatnia a kijelölt tartózkodási helyen a működtetéshez elengedhetetlen, a távfelügyeleti eszköz adatforgalmazásához szükséges hálózati lefedettséget és a jelerősség rendelkezésre állását, valamint fel kell venni a kapcsolatot az elítélt várható tartózkodási helye szerint illetékes bv. intézettel és általános rendőrségi feladatok ellátására létrehozott szervvel.

A rendkívüli események megelőzése a fogvatartott fizikai mozgásának korlátozásával

Ahogy az a tanulmány elején kifejtettük, a rendkívüli események jelentős részét aktív magatartás tanúsításával követik el a fogvatartottak. Ezért a fizikai korlátozás egy igen kézenfekvő és hatékony megoldást jelent a megelőzésre. Az elítéltek mozgáskorlátozása az egyik legtisztább preventív intézkedés. Amennyiben a bilincs kényszerítő eszközként való alkalmazásának törvényben meghatározott feltételei nem állnak fenn – a fogvatartott nem szökik, támad, nem ön- vagy közveszélyes –, az elítélt mozgásának a korlátozása azonban a fogva tartás biztonságát sértő vagy veszélyeztető cselekmény megelőzése érdekében szükséges, mozgáskorlátozó eszközként bilincs vagy a végtagra helyezett, testi sérülést nem okozó más eszköz alkalmazható.

A mozgáskorlátozó eszköz alkalmazásáról szóló döntést az érintett elítéltre vonatkozó adatok és információk alapján *differentiáltan* kell

meghozni, amelynek során figyelembe kell venni az elítélt biztonsági kockázati besorolását és a kockázatelemző és értékelő összefoglaló jelentés tartalmát is. Azaz lényegében *minden olyan adatot értékelni kell*, amellyel a bv. intézet rendelkezik, illetve hozzá tud jutni. Így ennél az intézkedésnél is a fogvatartott megismerésében van a legnagyobb szerepe a reintegrációs tisztnek. A kockázatelemzés során, valamint a kockázatkezelés folyamatában a reintegrációs tiszt számos olyan adathoz, információhoz jut, amely befolyásolja a mozgáskorlátozás szükségességét, valamint annak mértékét. Természetesen olyan helyzet is előfordulhat, ahol a reintegrációs tisztnek az alkalmazásban is szerepe lehet, ezért az alkalmazási módokkal is tisztában kell lennie.

A mozgáskorlátozó eszköz alkalmazása során különös tekintettel kell lenni a *törvényes bánásmód* és az *emberi méltóság* tiszteletben tartására. A mozgáskorlátozó eszközök alkalmazásával kapcsolatban az egyik legrendezetlenebb kérdés az eszközök *felhelyezésének* és *levételének* módja. Ez a hiányosság a gyakorlatban olyan módszerek alkalmazását is lehetővé teszi, amelyek nem vagy nem teljesen felelnek meg az emberi méltóság szem előtt tartása követelményeinek.

A mozgáskorlátozó eszközt utasításra vagy saját elhatározásból lehet alkalmazni, amit minden esetben írásban kell rögzíteni. Ha a személyi állomány tagja saját elhatározásból alkalmaz mozgáskorlátozó eszközt, annak indokoltságát a bv. intézet parancsnoka nyolc napon belül köteles kivizsgálni. A mozgáskorlátozást az esetek többségében utasítást követően alkalmazzák, ami feltételezi azt, hogy a vezető alapos mérlegelés után hozta meg a döntését. Ugyanakkor előfordulhat olyan helyzet is, amikor a végrehajtói állomány tagjának saját – általában azonnali – döntést kell hoznia az alkalmazásról, például egy testi kényszer alkalmazását követően. Ilyen esetekben – mivel egy ad hoc döntésről van szó – indokolt az utólagos jogszerűségi vizsgálat. Természetesen a fogvatartottnak joga van bármely intézkedéssel szemben jogorvoslattal – például panasszal – élni. Mozgáskorlátozó eszközként – testi sérüléssel nem járó módon – rögzítő övvel vagy anélkül

- bilincs,
- vezetőbilincs,
- a végtag rögzítésére alkalmas más eszköz alkalmazható.⁸⁹

⁸⁹ Bv. tv. 148. §.

A bilincs alapvetően az úgynevezett patentbilincs lehet, amelyet a kezekre lehet helyezni, továbbá alkalmazható a lábbilincs is, amely a lábak mozgását korlátozza. Abban az esetben – ez nagyon ritkán fordulhat elő –, ha nem áll rendelkezésre rendszeresített bilincs, alkalmazható más olyan eszköz is, amely alkalmas a végtagok rögzítésére. De nagyon fontos, hogy csak olyan eszköz lehet, amely – az alkalmasság mellett – nem okoz nagyobb testi sérülést, mint a rendszeresített eszközök. Itt jegyeznénk meg, hogy a reintegrációs tiszt csak abban az esetben tud bilincset alkalmazni, amennyiben azzal felszerelik.

Ezen intézkedés alkalmazásánál különösen nagy szerepe van az időtartamnak, ezért szigorúan csak az intézkedésre okot adó körülmény megszűnéséig tarthat, de folyamatosan legfeljebb 12 óra időtartamra alkalmazható, és addig is csak akkor, ha az elítélt egészségi állapota azt megengedi. Ugyanakkor bizonyos esetekben mégis előfordulhat az, hogy a 12 óra nem elégséges – például szállítás, előállítás közbeni baleset vagy egy katasztrófahelyzet stb. –, ezért a jogalkotó lehetőséget ad a 12 órás időtartam áttörésére, amennyiben az elítélt bv. intézetben kívüli kísérése vagy őrzése teszi azt szükségessé. További kapcsolódó szabály, hogy a 12 óra leteltével az újbóli alkalmazásnak csak két óra elteltével lehet helye.

Összefoglalásként elmondhatjuk, hogy a biztonsági intézkedések megfelelő létszám, eszközellátottság és kiképzés mellett nagyon hatékonyan alkalmazhatók a rendkívüli események megelőzésében és felszámolásában. Ebben a rendszerben mind a döntések meghozatalához szükséges adatok és információk megszerzésében, rögzítésében, mind a végrehajtásban kiemelt szerepe van a reintegrációs tiszteknek. Ezért nem lehet kérdés az, hogy e területen mind az elméleti, mind a gyakorlati ismeretek tekintetében a reintegrációs tiszteknek is teljes tájékozottságra van szükségük.

A kényszerítő eszközök alkalmazása a rendkívüli események megelőzése, megszakítása és felszámolása során

„A kényszerítő eszköz fogalmát mindezek alapján rendészeti szempontból megközelítve úgy célszerű meghatározni, hogy az a közrend, közbiztonság fenntartása érdekében eljáró szervek által jogszabályban meghatározott módon alkalmazható olyan hatósági aktus, amely szükségszerűen, az intézkedés

törvényes céljának megvalósulása érdekében az alapvető emberi jogok (így különösen az emberi méltóság, személyes szabadság, testi épség, végső esetben az élethez fűződő jogok) korlátozásával, illetve sérelmével jár.”⁹⁰

A bv. szervezet hivatásos szolgálati jogviszonyban álló tagjának feladata jogszerű teljesítése során – amennyiben más intézkedés nem vezet eredményre – az Sztv.-ben meghatározott kényszerítő eszközök alkalmazására jogosult és köteles. A törvény egyértelmű, aki hivatásos állományú tagja a büntetés-végrehajtási szervezetnek, annak egyfelől joga, másfelől kötelezettsége a kényszerítő eszköz alkalmazása. Ezért úgy gondoljuk, hogy bővebben nem szükséges a reintegrációs tisztek érintettségét indokolni. Talán annyit mégis érdemes megjegyezni, hogy a legtöbb kényszerítő eszköz alkalmazását megalapozó esemény, szituáció a fogvatartottak elhelyezési részlegén történik, ami szintén azt támasztja alá, hogy a reintegrációs tisztek bármikor kerülhetnek ilyen intézkedési helyzetbe.

A jogalkotó két nagy területre osztja a kényszerítő eszközök alkalmazására vonatkozó szabályokat. Az egyik az általános szabályok területe, ahol megtalálhatók azok a közös előírások, amelyek az összes kényszerítő eszköz alkalmazására vonatkoznak. Majd meghatározza azokat a speciális szabályokat, amelyek az egyes eszközök alkalmazására vonatkoznak. A reintegrációs tisztek esetében az általános szabályokat mindenkinek ismernie kell, ezért azokat részletesen bemutatjuk, míg a speciális szabályok közül csak azokra fókuszálunk, amelyek alkalmazása életszerű az esetükben.

A rendszeresített kényszerítő eszköz helyettesítése

A személyi állomány azon részénél, akik jogosultak és kötelesek kényszerítő eszközt alkalmazni, az az általános állapot, hogy őket fel is szerelik ezen eszközökkel. Azonban még náluk is előfordulhat olyan helyzet, hogy valamilyen – általában rajtuk kívül álló okból – nem tudják a szükséges eszközt alkalmazni. A reintegrációs tisztek esetében ez a helyzet még inkább előfordulhat, ugyanis őket – a jelenlegi gyakorlat szerint – semmilyen kényszerítő eszközzel nem szerelik fel.

A törvényalkotó négy konjunktív feltételt határoz meg arra az esetre, hogy a személyi állomány tagja a rendszeresített eszközön kívül más eszközt is alkalmazhasson. Ezek a következők:

⁹⁰ HAUTZINGER 2002, 69.

- a) a rendszeresített kényszerítő eszköz nem áll rendelkezésre, vagy a használatára nincs lehetőség;
- b) a „más eszköz” alkalmas legyen a kényszerítő eszköz helyettesítésére;
- c) a helyettesített kényszerítő eszköz alkalmazásának törvényi feltételei fennálljanak;
- d) az alkalmazott eszközzel a kívánt célt el tudjuk érni, az intézkedést be tudjuk fejezni.

Az *a)* pontban meghatározott esetet egyszerűen úgy lehetne megfogalmazni, hogy az adott személynél nincs kényszerítő eszköz, vagy van nála, de nincs elég ideje azt elővenni és alkalmazni, vagy az eszköz meghibásodott, ezért nem lehet alkalmazni. Az első meghatározás nem igazán szorul magyarázatra, ami nincs nálunk, azt nem tudjuk használni. A második szituáció esetében arról van szó, hogy olyan kevés idő áll rendelkezésünkre az eszköz elővételére – például egy hirtelen támadás miatt –, hogy azt az idő rövidsége miatt nem tudjuk eredményesen megtenni. Ezért ha van olyan eszköz például a kezünkben vagy hozzánk közel, amelyet gyorsabban alkalmazni tudunk, akkor választhatjuk azt a megoldást is. A *b)* pontban megfogalmazott feltétel azt jelenti, hogy csak akkor helyettesíthetjük az adott eszközt, ha a helyettesítő eszköz alkalmas arra, például a telefonvezetékkel helyettesíthető a bilincs. A *c)* pont a jogszerűséget követeli meg, azaz csak abban az esetben helyettesíthető a bilincs, ha az a törvény szerint alkalmazható lenne, például egy támadás esetén. Végül a *d)* pontban megfogalmazott feltétel azt jelenti, hogy a helyettesítést csak akkor célszerű alkalmazni, ha azzal ugyanazt a célt meg tudjuk valósítani, mint a rendszeresített eszközzel. A törvény szövegében konkrétan nem szerepel, de fontos, hogy a helyettesítő eszköz alkalmazása során ne okozzon súlyosabb sérülést, mint a rendszeresített eszköz okozna.

A kényszerítő eszköz alkalmazását megelőző intézkedések

A kényszerítő eszközök alkalmazása a legsúlyosabb intézkedés. Nagyon nagy annak a valószínűsége, hogy az alkalmazás sérülést vagy súlyos esetben akár halált is okozhat. Ezért ezen intézkedést csak a legvégső esetben lehet alkalmazni. Ezért a jogalkotó az utolsó előtti pillanatra is előír egy kötelezettséget az intézkedő számára, nevezetesen azt, hogy az érintett személyt az intézkedés előtt figyelmeztetni kell. Ez a gyakorlatban azt jelenti, hogy az intézkedés alá

vont személlyel hangosan, érthetően közölni kell, hogy amennyiben nem hajtja végre az utasítást, a törvény nevében kényszerítő eszközt alkalmaznak. Ezen kötelezettség alól csak egy esetben mentesül az intézkedő, ha olyan körülmény áll fenn, amely a figyelmeztetést nem teszi lehetővé. Véleményünk szerint ez csak egy körülmény lehet, mégpedig az, hogy annak megtételére nincs elég idő, és az idővesztés súlyos következményekkel járna. Itt szeretnénk felhívni a figyelmet, hogy a figyelmeztetésnek, valamint a kényszerítő eszköz készenléthei helyezésének csak akkor van helye, ha a törvényben meghatározott alkalmazási feltételek fennállnak. Tehát csak akkor figyelmeztethetjük az érintettet arra, hogy gumibotot fogunk vele szemben alkalmazni, ha például a magatartása életet, testi épséget veszélyeztet közvetlenül, és csak ebben az esetben vehetjük kézbe is az eszközt.

A jogalkotó akarata arra irányul, hogy az intézkedő tegyen meg mindent a kényszerítő eszköz alkalmazásának elkerülése érdekében, vagyis a kényszerítő eszköz alkalmazására csak a legvégső esetben ultima ratióként kerüljön sor. Ennek elérésére megfelelő lehet az alkalmazás előtti figyelmeztetés. A megfelelő módon és időben megtett figyelmeztetéssel megvan annak az esélye, hogy az érintett személy eláll a cselekményétől. Megjegyeznénk, hogy az ilyen helyzetekben kiemelten fontos a megfelelő kommunikáció, ezért véleményünk szerint legalább akkora hangsúlyt kell helyezni annak oktatására, mint a kényszerítő eszközök tényleges alkalmazására.

A kényszerítő eszköz alkalmazását tiltó, valamint korlátozó rendelkezések

Vannak olyan helyzetek, körülmények, amelyek fennállása esetén tilos kényszerítő eszközt alkalmazni. Ezen belül beszélhetünk *abszolút tiltásról* és *részleges tiltásról*. Az abszolút tiltás azt jelenti, hogy semmilyen kényszerítő eszközt nem lehet alkalmazni, a részleges esetén pedig csak az enyhébb eszközök alkalmazhatók.

Az abszolút tiltás esetei:

- tilos kényszerítő eszközt alkalmazni magatehetetlen személlyel szemben;
- nincs helye kényszerítő eszköz további alkalmazásának, ha az ellenszegülés megtört, vagy az intézkedés eredményessége e nélkül is biztosítható.

A magatehetetlenség teljes körű tiltást követel meg, ugyanakkor ezt figyelembe venni csak akkor lehet, ha az ilyen állapotot az intézkedő fel tudja ismerni. Sajnos jogszabály ehhez nem nyújt segítséget, viszont a BSz. ad némi keretértelmezést a kényszerítő eszköz alkalmazásának szempontjából. „Magatehetetlennek kell tekinteni minden olyan személyt, aki kényszerítő eszköz alkalmazását megalapozó, aktív (fizikai) támadásra testi állapotánál fogva nem képes.”⁹¹ Alapvetően abból kell kiindulni, hogy a testi kényszer kivételével, passzív ellenállás felszámolására kényszerítő eszközt alkalmazni tilos, vagyis az ellenszegülőnek olyan állapotban, illetve helyzetben kell lennie, hogy ne tudjon, vagy ne legyen képes aktív, fizikai tevékenység kifejtésére. Megjegyezzük, hogy nem tartjuk szükségesnek az öntudatlan állapot fennállását a magatehetetlenség megállapításához, viszont az öntudatlanság már önmagában is megalapozhatja a magatehetetlen állapotot.⁹²

A második abszolút tiltás lényegében megegyezik az arányosság elvével, miszerint csak addig alkalmazható kényszerítő eszköz, amíg az szükséges ahhoz, hogy az intézkedést eredményesen végrehajtsuk, illetve a veszélyt elhárítsuk. A törvényben meghatározott kényszerítő eszközök közül csak azok – addig és olyan mértékben – alkalmazhatók, amelyek az intézkedés eredményességéhez szükségesek

A részleges tiltás esetei:

- tilos kényszerítő eszközt alkalmazni – a testi kényszer és a bilincs kivételével – a terhes nővel és a gyermekkorú személlyel szemben, ha e körülményekről az intézkedőnek tudomása van, vagy azok számára nyilvánvalóan felismerhetők;
- csak korlátozott testi kényszer (megfogás, lefogás) alkalmazható a kényszergyógykezelttel, az ideiglenes kényszergyógykezelttel és a kóros elmeállapotúvá vált fogvatartottal szemben;
- az intézkedésnek passzívan ellenszegülő személlyel szemben csak testi kényszer alkalmazható.

Csak korlátozza (részleges tiltás) a kényszerítő eszköz alkalmazásának lehetőségét a törvény a terhes nő és a gyermekkorú személy esetében. Velük szemben csak testi kényszert és bilincset lehet alkalmazni, viszont ez a korlátozás csak akkor lép életbe, ha az intézkedőnek ezen körülményekről tudomása van, vagy azok számára nyilvánvalóan felismerhetők. Lényeges

⁹¹ BSz. 28. pont.

⁹² BSz.

kérdés, hogy az intézkedőnek honnan van tudomása a körülményekről. Abban az esetben, ha fogvatartottról van szó, akkor az eligazításon elhangzottak, valamint az írásos dokumentumok alapján jut a szükséges adatok birtokába, és ezeket valóságosként kell kezelni. Viszont nem fogva tartott személy esetében már nem ilyen egyértelmű a helyzet. Példán keresztül bemutatva, ha egy nő megtámadja a felügyelőt előállítás közben, és az ellene irányuló intézkedés előtt vagy közben azt kiáltja, hogy terhes vagyok, de ez még nem látható, akkor is el kell fogadni az állítását, és a továbbiakban ennek tudatában kell intézkedni.

Gyermekkorú az a személy, aki a 14. életévét még nem töltötte be. A 14. életév betöltése a születésnapot követő nappal veszi kezdetét. A 14. életévét be nem töltött személy általában fizikai, testi jellemzőiről, megjelenéséről ismerhető fel. Természetesen, ha a személy fizikailag, testileg jóval fejlettebb az átlagosnál, de az intézkedőnek tudomása van arról, hogy még nem töltötte be a 14. életévét, a korlátozó intézkedéseket alkalmazni kell. Megjegyeznénk, hogy egy speciális eligazításnak az ilyen körülményekre mindenképpen ki kell terjednie akkor, ha a feladat-végrehajtás során – például előállítás – a fenti helyzet előfordulhat.

A második részleges tiltás a betegekre vonatkozik. A kényszergyógykezelték, az ideiglenes kényszergyógykezelték és kóros elmeállapotúvá vált fogvatartottak betegeknek számítanak, ezért náluk a minimálisra szűkíti a jogalkotó a kényszerítő eszközök alkalmazásának jogát. A beteggel szemben az egészségügyi jogszabályokban meghatározott okok miatt és az ott meghatározott módokon van helye korlátozó intézkedések alkalmazásának. A beteggel szemben a szabadságvesztés végrehajtása során alkalmazható kényszerítő eszközök közül kizárólag korlátozott testi kényszer alkalmazható, és csak abban az esetben, ha az Igazságügyi Megfigyelő és Elmegyógyító Intézetből (a továbbiakban: IMEI) vagy a felügyelet mellett a bv. intézetén kívüli tartózkodása színhelyéről az engedély nélküli távozását másként nem lehet megakadályozni. Korlátozott testi kényszernek minősül a megfogás és a lefogás.

Ezek a fogvatartottak (betegek) az elmeműködésük kóros állapota miatt állandó egészségügyi felügyeletre szorulnak, ezért az IMEI-ben kórházi körülmények között kell őket elhelyezni. Megjegyezzük, hogy a legmegfelelőbb megoldás az lenne, ha ezen személyek kikerülnének a büntetés-végrehajtás hatálya alól.

A kényszerítő eszköz alkalmazását követő jelentési kötelezettség és jogszerűségi vizsgálat

A kényszerítő eszköz alkalmazásának kivételessége, továbbá annak esetleges súlyos következményei indokolják, hogy a kényszerítő eszköz alkalmazását a szolgálati előjárónak jelentse. A kényszerítő eszköz alkalmazását a szolgálati előjárónak szóban haladéktalanul, írásban pedig a szolgálat befejezése után legkésőbb két órán belül is jelenteni kell. A reintegrációs tiszttel esetében a közvetlen szolgálati előjáró a bv. osztályvezető, így elsősorban neki kell jelentést tenni, ugyanakkor véleményünk szerint a szolgálatban lévő biztonsági tisztet is haladéktalanul értesíteni kell. Az írásos jelentést három példányban kell elkészíteni, egy-egy példányt az irattárban, a biztonsági osztályvezetőnél és a fogvatartott bv. iratai között kell elhelyezni.

Az intézkedés jogszerűségének kivizsgálását egyfelől az indokolja, hogy egy olyan intézkedésről, amely akár az ember életét, testi épségét is sértheti, veszélyeztetheti, minden kétséget kizárólag kiderüljön, hogy az törvényszerű volt-e, vagy sem. A kényszerítő eszköz alkalmazásának a jogszerűségét a bv. szerv parancsnoka köteles megvizsgálni, majd álláspontjáról a kényszerítő eszköz alkalmazásától számított nyolc napon belül értesíti azt, akivel szemben a kényszerítő eszközt alkalmazták. Ha az intézetparancsnok a vizsgálat eredményeként a jogtalanságot látja bizonyítottnak, egyfelől jogellenesnek minősíti a kényszerítő eszköz alkalmazását, másfelől a jogtalanságból fakadóan büntetőeljárást kezdeményez. Ezen esetek nagy részében az intézkedő a bántalmazási hivatalos eljárásban büntetőjogi törvényi tényállást valósít meg, de akár súlyosabb bűncselekmény is megvalósulhat. Előfordulhat olyan szituáció is, hogy a kényszerítő eszközt a bv. intézet parancsnoka alkalmazta, vagy azt az utasítására tették. Természetesen a parancsnok nem vizsgálhatja meg a saját intézkedésének vagy utasításának jogszerűségét, ezért az ő közvetlen szolgálati előjárója, az országos parancsnok végzi el a vizsgálatot, és dönt a jogszerűségről.

A jogszerűtlennek minősített kényszerítő eszköz használatáról az ügyészt nyolc napon belül, ha pedig a kényszerítő eszköz használata testi sérülést vagy halált okozott, haladéktalanul értesíteni kell. A jogszabály⁹³ nem mérlegel testi sérülés és testi sérülés között, azaz a legenyhébb sérülést is jelenteni kell az ügyésznek. A haladéktalan jelentési kötelezettség azt jelenti, hogy az elsődleges intézkedések (orvosi ellátás, helyszínbiztosítás stb.) megtétele

⁹³ Sztv. 16. § (7) bekezdés.

után azonnal. A jogalkotó kiterjeszti az értesítési kötelezettséget a törvényes képviselőre és minden esetben az ügyészre is, ha kényszergyógykezelttel vagy ideiglenes kényszergyógykezelttel szemben alkalmazták a kényszerítő eszközt.

Ha a kényszerítő eszközt kényszergyógykezelttel vagy előzetes kényszergyógykezelttel szemben alkalmazták, a 16. § (6) bekezdése szerint kialakított állásfoglalásról az érintett személyen kívül értesíteni kell a betegjogi képviselőt, a beteg törvényes vagy meghatalmazott képviselőjét és a törvényességi felügyeletet ellátó ügyészt is.⁹⁴

A jogszerűség vizsgálatának eredményéről külön írásos értesítés készül két példányban. Egy példányt a fogvatartott részére kell átadni, aki az átvétel tényét az aláírásával igazolja. A másik példányt a fogvatartott bv. iratainál kell elhelyezni. Nagyon fontos, hogy a jogalkotó széles körben biztosítja a jogorvoslati lehetőségeket, így az intézkedést elszenvedett személy jogosult – függetlenül a parancsnok állásfoglalásától – az intézkedéssel kapcsolatban feljelentést, keresetet, bejelentést vagy panaszt tenni az illetékes hatóságnál.

A kényszerítő eszközök alkalmazására vonatkozó speciális szabályok

Az Sztv. a kényszerítő eszközök alkalmazására vonatkozó általános szabályok meghatározása után az egyes eszközök alkalmazásának speciális szabályait is meghatározza. A reintegrációs tisztek esetében nem tartjuk szükségesnek vizsgálni a szolgálati kutyákra, a traumatikus és irritáló eszközökre, valamint a lőfegyverre vonatkozó alkalmazási lehetőségeket, ugyanis igen kicsi az esélye annak – természetesen bizonyos helyzetekben előfordulhat –, hogy ezen eszközöket kell alkalmazniuk. Így a következőkben a testi kényszer, a bilincs, a könnygáz és a gumibot alkalmazásának körülményeit vesszük górcső alá.

A kényszerítő eszközök közül a legenyhébb, de talán a legsokrétűbb a *testi kényszer*. Számatalan helyzetre kínál megoldási lehetőségeket, ennek köszönhetően a gyakorlatban a leggyakrabban alkalmazott eszköz. Ugyanakkor azt is meg kell jegyezni, hogy a fentiekből az is következik, hogy nagyon komoly oktatás és képzés szükséges a megfelelő szintű

⁹⁴ Sztv. 17. § (3) bekezdés.

ismeretek elsajátításához. Viszont egy jól kiképzett személy akár az életet, testi épséget közvetlenül sértő, veszélyeztető helyzetekben is hatékonyan tudja a testi kényszer alkalmazni, továbbá az is nagy előnye, hogy nem igényel eszközellátottságot. Ezért is gondoljuk azt, hogy a reintegrációs tiszteknek ezen intézkedésben kell a legnagyobb jártasságot szerezniük. A testi kényszer az ellenszegülés megtörésére alkalmazható intézkedés, amelynek módozatait is meghatározza a jogalkotó. A testi kényszer alkalmazása aktív, fizikai erő alkalmazását jelenti, különböző technikai elemek felhasználásával. Ilyen technikai elemek a megfogás, a lefogás, az ellökés és elvezetés, valamint önvédelmi fogások alkalmazása. A jogszabály a testi kényszer alkalmazását az ellenszegülés mindkét megnyilvánulási formája esetében lehetővé teszi, így egyaránt alkalmazható passzív és aktív ellenszegülés megtörésére is.

Az első négy elem alkalmazása nem szorul különösebb magyarázatra, azokat szó szerint kell érteni, viszont az önvédelmi fogások alkalmazása már egy kicsit összetettebb rendszert takar. Mivel jogszabály nem magyarázza azt, hogy mit kell érteni önvédelmi fogások alkalmazásán, így azt a legtágabb módon kell értelmezni. „Önvédelmi fogás során az intézkedő az intézkedés alá vont végtagján, testfelületén, ruházatán olyan rendvédelmi közelharc technikát, illetve harcművészeti rendszer elemet alkalmaz, amely arányban áll az ellenálló személy tevékenységével és alkalmas az intézkedés eredményes befejezéséhez.”⁹⁵

Passzív ellenszegülésnek minősül, amennyiben az ellenszegülő a jogszabályban, a bv. szerv házirendjében meghatározott kötelezettséget vagy az arra jogosult utasításának végrehajtását nem tevéssel tagadja meg. *Aktív ellenszegülésnek* minősül, amennyiben az ellenszegülő a jogszabályban, a bv. szerv házirendjében meghatározott kötelezettséget vagy az arra jogosult utasításának végrehajtását tevőleges magatartás tanúsításával tagadja meg. Mindegyik kényszerítő eszköz alkalmazása esetén ügyelni kell arra, hogy az alkalmazott eszköz alkalmas legyen a kívánt cél eléréséhez, így a testi kényszernél is, továbbá ne eredményezzen dulakodást, verekedést, és ne sértse a személyi állomány tagja és a bv. szervezet tekintélyét.

A következő kényszerítő eszköz a *bilincs*, amelyet szintén fontos lenne a reintegrációs tisztek számára biztosítani, ugyanis még akkor is szükség lehet rá, ha a testi kényszer alkalmazásával az intézkedés elérte a célját. Ebben az esetben nem kényszerítő eszközként, hanem mozgáskorlátozóként

⁹⁵ BSz. 30. pont.

alkalmazzák a bilincset alapvetően azért, hogy az újabb veszélyes magatartást megelőzzük. A bilincs a jogszabály szerint öt esetben alkalmazható kényszerítő eszközként:

- a fogvatartott támadásának;
- szökésének;
- engedély nélküli eltávozásának;
- önkárosításának a megakadályozására;
- bármely személy jogszerű intézkedéssel szembeni ellenszegülésének megtörésére.

A felsoroltak közül a reintegrációs tiszttel legnagyobb eséllyel a támadással, az önkárosítással és az intézkedéssel szembeni ellenszegüléssel kerülhet szembe. Természetesen a másik két cselekmény is szóba jöhet, de az esélye kisebbnek mondható.

A kényszerítő eszközök alkalmazásának területén sokszor használja a jogalkotó a támadás fogalmát, ezért úgy gondoljuk, hogy érdemes részletesebben is foglalkozni a témával. Sajnos hatályos jogszabály nem határozza meg a támadás definícióját, viszont a BSz. ad némi segítséget. *Személy elleni támadás az a jogosulatlan és aktív emberi magatartás, amely az emberi életet, testi épséget vagy a személyes szabadságot sérti vagy veszélyeztet.*⁹⁶ Tehát a személy elleni támadás szükséges elemei a következők:

- jogellenes;
- aktív;
- ember által kifejtett magatartás;
- az emberi életet, testi épséget;
- személyes szabadságot sérti, veszélyeztet.

Nagyon lényeges az a körülmény is, hogy a támadás közvetlennek vagy távolabbinak minősíthető. A közvetlen támadás a BSz. szerint az alábbi: „Közvetlen a támadás, amennyiben a támadó és a megtámadott közötti térbeli elhelyezkedésre, közelségre, valamint a támadó magatartására tekintettel a sérelem azonnali bekövetkezésével kell számolni.”⁹⁷ Az esetek többségéről elmondható, hogy a támadás távolabbi, azaz van arra lehetőség (idő), hogy megpróbáljuk meggyőzni a támadót arról, hogy álljon el a magatartásától,

⁹⁶ BSz. 29. pont.

⁹⁷ BSz. 328. pont.

illetve arra is, hogy figyelmeztessük a kényszerítő eszköz alkalmazására. Ezért itt is felhívjuk a figyelmet a megfelelő kommunikáció fontosságára.

A következő igen hasznos kényszerítő eszköz, amelynek szintén van létjogosultsága a reintegrációs tisztek esetében, a *könnygáz*. Ezen eszköz szabályos, szakszerű alkalmazása során nem lehet súlyos egészségromlást vagy maradandó egészségkárosodást okozni. Ugyanakkor az agresszív, támadó magatartások elhárítására, időnyerésre, megfelelő intézkedési pozíció felvételére vagy akár menekülés előkészítésére az esetek jelentős részében alkalmas lehet. Az alkalmazása mindenki számára igen gyorsan elsajátítható, csak néhány egyszerű szabály betartására kell odafigyelni, így ügyelni kell arra, hogy a használata során csak olyan mennyiséget kell (szabad) az intézkedés alá vont személy arcába szórni, amennyi az alkalmazás okát kiváltó cselekmény megszüntetéséhez szükséges. Továbbá ügyelni kell arra, hogy az intézkedő saját magát lehetőleg ne vagy a legkisebb mértékben veszélyeztesse a könnygázzal. Amennyiben van arra idő és lehetőség, hogy tervezetten alkalmazzák a könnygázt, akkor gondoskodni kell az intézkedők könnygáz hatása elleni védőfelszereléséről.

Végezetül, olyan elhelyezési részlegeken, ahol a biztonságra nagyobb veszélyt jelentő fogvatartottak vannak elhelyezve, indokoltnak tartjuk a reintegrációs tisztek gumibottal történő ellátását is, ugyanis az a tapasztalat, hogy a fogvatartottak által elkövetett agresszív, támadó magatartások száma növekvő tendenciát mutat. Az alkalmazási feltételek tekintetében a könnygázra és a gumibotra ugyanazon szabályok vonatkoznak, így alkalmazhatók:

- az életet, a testi épséget, a személyi szabadságot, illetve a vagyonbiztonságot közvetlenül sértő vagy veszélyeztető támadás elhárítására;
- az intézkedéssel szembeni aktív ellenszegülés megtörésére.⁹⁸

Összességében elmondható, hogy a kényszerítő eszközök alkalmazását megalapozó helyzetbe a reintegrációs tisztek igen gyakran belekerülhetnek. Ezért fontosnak tartanánk annak biztosítását, hogy a három alapvető kényszerítő eszközzel – bilincs, könnygáz, gumibot – felszereljék őket. Ezzel nemcsak a saját, hanem mások is nagyobb biztonságban dolgozhatnak az elhelyezési részlegeken.

⁹⁸ Sztv. 20. §.

A kockázatelemzés és -kezelés mint a rendkívüli események megelőzésének alapvető eszközei

Mint az élet minden területén, a büntetés-végrehajtás esetében is a megelőzés a leghatékonyabb, a leghumánusabb eszköz a nemkívánatos események bekövetkezésének megakadályozására. A prevenció azon magatartások, módszerek, eljárások összessége, amelyekkel a jövőbeni nemkívánatos eseményeket meg lehet akadályozni. Az olyan területeken, mint a büntetés-végrehajtás, ahol az emberek alapvető értékeit vonják el, illetve korlátozzák, kiemelt szerepe van a megelőzési rendszerek működtetésének. Erre a célra az egyik legmegfelelőbb eszköz a kockázatelemzési rendszer alkalmazása.

„A kockázatok kezelésében közös az, hogy mindig valamilyen véletlenszerű, számunkra veszélyt vagy kárt jelentő esemény bekövetkezése, vagy a bekövetkezéskor okozott kár mértéke elleni védekezésről beszélünk. Kockázatkezelésről akkor van szó, amikor az adott kockázati esemény felmerülése előtt tudatosan úgy alakítjuk a tevékenységünket, hogy azzal vagy a fenyegetést jelentő esemény bekövetkezési esélye, vagy az általa okozott kár kisebb legyen. Abban az esetben pedig, ha a káresemény már megtörtént, akkor tudatosan és felkészülten kezdjenek hozzá a kárelhárítási és újraépítési feladatokhoz.”⁹⁹

A kockázatelemzés kezdetei a büntetés-végrehajtásban

Mielőtt rátérnénk a hatályos kockázatelemzésre, mindenképpen szeretnénk egy kis történeti visszatekintést tenni. Az, hogy az új Bv. tv. előtt nem volt kockázatelemzés és értékelés, valamint annak megfelelő kockázatkezelés, véleményünk szerint nem igaz. Már az 1800-as években is nagy hangsúlyt fektettek a fogvatartottak megismerésére, majd az annak alapján történő differenciálásukra. A megismerési folyamat lényegében a veszélyforrások feltárását jelenti, amely a múltban csak a személyi állomány személyes

⁹⁹ JENEI 2016, 1.

tapasztalatain alapult. Példaként említjük a közvetítő intézetbe való elszállítás feltételeinek és az elszállítás módozatainak megállapítása tárgyában 1884. március 11-én kelt II. 203. sz. IM rendelet¹⁰⁰ 4. pontjának a közvetítő intézetbe történő befogadás feltételeivel kapcsolatos rendelkezéseit.¹⁰¹

„A közvetítő intézetbe való befogadás iránti javaslatok az igazgatóság által ugyanazon módon terjesztendők fel, mint ez a feltételes szabadonbocsátási kérelmekkel történni szokott, csak hogy e javaslatokra vonatkozólag kérelmi jegyzőkönyv az elítélttel nem veendő fel. E helyett azonban elvárom az igazgatóságtól, hogy minden egyes egyénre vonatkozó javaslatát úgy a felügyelő bizottság előtt élő szóval, mind pedig ide juttatandó előterjesztéséhez mellékelendő egyénenkénti külön ívén kimerítően indokolja, s az ajánlott egyén netáni sajátságos tulajdonait, indulatait és hajlamait a lehető tüzetességgel megismertesse, mert ebbeli közleményei a közvetítő intézet igazgatójának e helyről megküldetvén, az illető egyénnel való bánásmódra nézve irányt adókul fognak szolgálhatni [...]”¹⁰²

Természetesen a megismerés után következett a differenciálás gyakorlati végrehajtása, ami alapvetően az elhelyezésben, az őrzés fokozatában, valamint mozgáskorlátozó eszközök alkalmazásában manifesztálódott. *Az igen veszélyes gonosztevő letartóztatására szolgáló fogházban a padolat szilárdul megerősítendő, s abba vastag karikák alkalmazandók.*¹⁰³ „A különösen veszélyes foglyokat feltétlenül külön kell elzárni és kettőzött éberséggel kell őriztetni.”¹⁰⁴ Mint látható, már ekkor ismerte és alkalmazta a börtönügy a *veszélyes* megjelölést, valamint annak valamilyen szintű fokozását (*különösen veszélyes, igen veszélyes*).

A 20. század második felében jelentős fejlődés indult meg a területen, aminek eredményeként ezen biztonsági jellegű fokozatok definiáltan is megjelentek a büntetés-végrehajtási normákban, így: „Különösen veszélyes a fogvatartott, akinek személyiségéből arra lehet következtetni, hogy más élete, testi épsége vagy az intézet rendje ellen támad, illetve a végrehajtás alól ki akarja vonni magát. Veszélyes az a fogvatartott, aki az intézet rendjével

¹⁰⁰ 1884. március 11-én 11.203. sz. a. kelt IM. rendelet a közvetítő intézetbe való elszállítás feltételeinek és az elszállítás módozatainak megállapítása tárgyában.

¹⁰¹ MEGYERY 1905, 515.

¹⁰² MEGYERY 1905, 515.

¹⁰³ MEGYERY 1905, 38.

¹⁰⁴ SZÖLLÖSY 1935, 250.

rendszeresen szembehelyezkedik, vagy az általa elkövetett bűncselekmény jellegéből és személyiségéből erre lehet következtetni.”¹⁰⁵

Látható, hogy a következtetéseket a fogvatartott személyiségéből, az elkövetett bűncselekmény jellegéből vonták le, a vizsgált cselekmények pedig az élet, testi épség, illetve az intézet rendje elleni támadás, tudatos szembehelyezkedés, valamint a szökés valószínűsége voltak. Ez a rendszer működött egészen 1996-ig, amikor a Rendelet1 hatályba léptette a biztonsági csoportba sorolás intézményét. Az új rendszer egyik kiemelendő novuma az volt, hogy minden fogvatartottat meg kellett vizsgálni, és annak eredményeként a befogadási bizottság a fogva tartás biztonságára való veszélyesség növekvő mértéke szerint az I., a II., a III., illetve a IV. biztonsági csoportba sorolta a fogvatartottakat. Tehát nemcsak a legveszélyesebb fogvatartottakat emelték ki, mindenkinek meghatározták a biztonságra való veszélyességi szintjét. A besorolásnál alkalmazott szempontrendszer alapjaiban nem változott, de pontosabb és részleteiben is meghatározott lett, ami lehetővé tette azt, hogy minden intézetben azonos szempontok alapján történjen a differenciálás. A csoportok meghatározásánál figyelembe kellett venni:

- az elkövetett bűncselekményt (annak jellegét és körülményeit);
- a szabadságvesztés időtartamát és végrehajtási fokozatát;
- a szabadságvesztésből még le nem töltött időt, a feltételes szabadságra bocsátás esedékességének az időpontját;
- az elítélt személyiségét, előéletét, egészségi és fizikai állapotát, kapcsolattartását,
- amennyiben újabb büntetőeljárás indult az elítélttel szemben, akkor az annak alapjául szolgáló magatartás jellegét és körülményeit;
- az intézet, valamint a foglalkoztatás biztonsági szempontú sajátosságait.

A biztonsági csoportba sorolás intézménye egészen a Bv. tv. hatálybalépéséig töltötte be a kockázatelemzés szerepét.

Összességében elmondhatjuk, hogy a fogvatartottak veszélyességének meghatározása szinte mindig alapvető igénye volt a mindenkori büntetés-végrehajtásnak. Az igazi fejlődés ugyanakkor az 1980-as évektől vette kezdetét mind elméleti, mind pedig gyakorlati szinten.

¹⁰⁵ Szabályzat 23. § (1)–(2) pontok.

A Kockázatelemzési és Kezelési Rendszer létrejötte

A jelenleg hatályos Bv. tv. egyik legjelentősebb novuma a Kockázatelemzési és Kezelési Rendszer (a továbbiakban: KEK-rendszer) bevezetése. „Bátran kijelenthetjük: az új büntetés-végrehajtási törvény tervezete eleget tesz a már régóta jelenlévő szakmai igényeknek akkor, amikor új alapokra helyezi a szabadságvesztés-büntetés végrehajtását. Az új törvény vitathatatlanul legnagyobb újítása a Kockázatelemzési és Kezelési Rendszer (a továbbiakban: KEKR) kialakítása és működtetése, amely megteremtí az elmélet, az eszközök és a módszerek szintézisét.”¹⁰⁶

A KEK-rendszer már számos országban bizonyította létjogosultságát. „A Fogvatartottal Való Bánásmódra Vonatkozó ENSZ Minimum Standard Szabályok fogvatartottak kezelésére és klasszifikációjára vonatkozó rendelkezései lefektetik, hogy annak kialakításában figyelembe kell venni a fogvatartottak szociális, bűnügyi háttéréből, fizikai és mentális állapotából, szükségleteiből fakadó sajátosságait.”¹⁰⁷ Az ENSZ-dokumentum általános megfogalmazása mellett az Európa Tanács ajánlásában már egyértelmű elvárásként fogalmazták meg a kockázatalapú felmérések eljárási szabályainak megteremtését.

A KEK-rendszer jogszabályi háttérét a Bv. tv., valamint a Rendelet adja. A Bv. tv. 92. §-a meghatározza azokat az alapvető kereteket, amelyekben belül a rendszert működtetni kell. A rendszer két nagy jogintézményből áll, az egyik a Központi Kivizsgáló és Módszertani Intézet (a továbbiakban: KKMI), a másik pedig a KEK-rendszer. A KKMI az intézményi kereteket adja, ahol a KEK-rendszert működtetni kell. Ugyanakkor meg kell itt jegyezni, hogy ez az intézmény nem jött létre, és a dolgok mai állása szerint valószínű, hogy nem is fog. 2014-ben még az országos parancsnok biztonsági és fogvatartási helyettese is úgy nyilatkozott, hogy az intézményt létre kell hozni. „A kockázatelemzés és kezelés lefolytatása megköveteli egy új, speciális célkitűzésű intézet létrehozását, amelynek feladata a hosszabb tartamú szabadságvesztésre ítélték diagnosztizálása, az őket befogadó intézetek kijelölése, reintegrációs programjuk kidolgozása az ítéletben meghatározott végrehajtási fokozaton belül. Ennek érdekében kerül kialakításra a Központi Kivizsgáló és Módszertani Intézet

¹⁰⁶ SCHMEHL 2014, 32.

¹⁰⁷ SCHMEHL 2015, 46.

(a továbbiakban: KKMI).¹⁰⁸ Azóta már sajnos egyértelművé vált, hogy a különálló intézmény helyett egy főosztály alakult meg az Országos Parancsnokságon. Ez a megoldás nem teljesen helyettesíti az intézményt, ugyanis a főosztály a szakmai elveket alkotta meg, és a szakmai irányítást végzi, de a tényleges kockázatelemzés a bv. intézetekben történik, továbbá meg kell említeni, hogy a mintaként szolgáló horvát rendszer is ezt az utat követi.

„Horvátországban a fogvatartottak egyes kockázataira vonatkozó elemzési-diagnosztikai rendszer 1987 óta működik önálló szervezeti elemként, – jelenlegi formájában, mint önálló intézmény – Diagnosztikai Központ néven 2012 óta üzemel a zágrábi intézet épületében.”¹⁰⁹

A KEK-rendszer működése

„A bv. szervezet az elítélt visszaesési és fogvatartási kockázatainak felmérésére, annak mérséklése, illetve a sikeres társadalmi reintegráció elősegítése érdekében a Bv. tv. 82. § 3. pontjában meghatározott Kockázatelemzési és Kezelési Rendszert (a továbbiakban: KEK rendszer) alakít ki és működtet. A KEK-rendszer elemei:

- a) a visszaesési és fogvatartási kockázatok mérésére szolgáló prediktív mérőeszközök,
- b) a szabadságvesztés során alkalmazott progresszív rezsimszabályok,
- c) a fogvatartási és visszaesési kockázatok csökkentésére irányuló és reintegrációs célú programok.”¹¹⁰

A KEK-rendszer magában foglalja a Bv. tv.-ben meghatározott fogvatartottak kockázatelemző vizsgálatát, várható viselkedésük statisztikai eszközökkel történő előrejelzését, valamint a kimutatott fogvatartási kockázatok kezelésére vonatkozó standard, célzott programokat. A rendszer először a kockázatelemzést végzi el. Ezt az erre a célra kialakított prediktív mérőeszközzel végzik az egyes bv. intézetek, amely a BVOP által összeállított, a fogvatartotti alapnyilvántartási rendszer megfelelő modulján keresztül

¹⁰⁸ SCHMEHL 2014, 34.

¹⁰⁹ BOGOTYÁN–KOVÁCS–SOMOGYVÁRI 2016, 103.

¹¹⁰ Rendelet 29. §.

elérhető egységes kérdőív. A kérdőívben a Rendeletben meghatározott kockázati csoportokra irányul a vizsgálat, amelyek a következők:

- fogolyszökés és annak kísérlete;
- öngyilkosságra irányuló magatartás;
- önkárosítás;
- bármely személy elleni erőszakos cselekmény vagy annak kísérlete;
- a bűnözői, illetve a fogvatartotti szubkultúrában betöltött vezetői, szervezői, végrehajtói szerep, tevékenység, ha erre vonatkozóan információ áll rendelkezésre;
- pszichoaktív szerrel való visszaélés.¹¹¹

Ugyanakkor a tesztbéli megnevezések már redukáltak, így ott a következő megnevezésekkel találkozunk:

- szökés;
- öngyilkosság;
- agresszivitás;
- pszichoaktív szerhasználat;
- szubkultúrában betöltött alacsony vagy magas státusz.

A kockázati csoportok egy része konkrét rendkívüli eseményeket nevez meg – fogolyszökés, öngyilkosság, pszichoaktív szerekkel való visszaélés –, másik része pedig magatartási formákat, illetve a fogvatartotti közösségen belül betöltött státuszokat. A bármely személy elleni erőszakra való hajlam a legtágabban értelmezhető magatartási kör, idetartozhat a felügyelet vagy más személyek bántalmazása, a terrorcselekmény, a fogolyzandulás is, amelyek konkrét rendkívüli eseményekként értelmezhetők.

A KEK-rendszer célja, hogy a befogadás pillanatától a lehető leg-
rövidebb időn belül a büntetés-végrehajtás meg tudja állapítani azokat a veszélyes magatartásokat, amelyek elkövetésére a legnagyobb esély van az adott fogvatartott esetében, ezáltal növelje a büntetés-végrehajtási tevékenység hatékonyságát, csökkentse a rendkívüli események bekövetkezésének esélyét, így elősegítse a reintegráció sikerességét, a visszaesés mértékét. „A kockázatelemzés olyan büntetés-végrehajtási szakmai tevékenység, amelynek során az elítélt vonatkozásában felmérésre és értékelésre kerül a rendeletben meghatározott kockázatscsoportok kockázati értéke.”¹¹²

¹¹¹ Rendelet 29. § (4) bekezdés.

¹¹² Rendelet 29. § (3) bekezdés.

Mint minden kockázatértékelésnek, a KEK-rendszernek is az az első lépése, hogy meg kell határozni a jogszabályban megnevezett rendkívüli események bekövetkezésének esélyét és annak veszélyességi fokát. Ennek a meghatározására szolgál a prediktív mérőeszköz.

A prediktív mérőeszköz egy olyan eszközrendszer, amelynek segítségével felmérhető és elemezhető a meghatározott kockázatok mértéke. „Ez egy statisztikai alapú, döntéstámogató rendszer, amely az erre a célra kidolgozott informatikai felületen érhető el. Ez a felület biztosítja és segíti az azonnali reagálás lehetőségét, illetve a szakterületek közötti információáramlást, mindenhol egyformán elérhető és azonos körű adatokat szolgáltatva.”¹¹³

A prediktív mérőeszköz a nyilvántartási, a reintegrációs, az egészségügyi és a pszichológiai szakterület értékeléséből áll. A nyilvántartási terület gyűjti össze az objektív, kriminális előéletre vonatkozó adatokat. A fogvatartottnak itt nincs személyes válaszadási kötelezettsége, a nyilvántartási csoport tisztán meglévő adatokból dolgozik. A reintegrációs területen a reintegrációs tiszt által személyes elbeszélgetés során felvett személyes és demográfiai adatokra, így a családi háttérre, körülményekre, szociális háttérre, kapcsolattartásra, iskolázottságra, korábbi munkaviszonyra és munkatapasztalatokra, foglalkoztatási és munkáltatási adatokra, káros szenvedélyekre, alkohol- és drogérintettségre, valamint a reintegrációs programokon való részvételi szándékra vonatkozik. Az egészségügyi kérdéssort a befogadást végző orvos veszi fel, ami fizikai vizsgálatot, valamint anamnézisfelvételt foglal magában. Ezen adatok alapján méri fel a fogvatartott egészségügyi állapotát és az abból származó kockázatokat. Végül a negyedik blokk a pszichológus által gondozott, ahol személyes elbeszélgetés során veszik végig a kérdéseket, amelyek a pszichés állapotra, korábbi pszichológiai, pszichiátriai előzményekre vonatkozó adatokat gyűjtik.

A kockázatelemzés folyamata

A kockázatelemzés a fogvatartott befogadásától egészen a szabadulásáig tartó folyamat. A prediktív mérőeszköz felvételét a szakterületek külön, egymástól függetlenül végzik, de annak sincs akadályja, hogy időben akár párhuzamosan is felvegyék. Az egyes szakterületi modulok felvétele után

¹¹³ Módszertani útmutató a kockázatelemzési és kezelési rendszer működéséhez (2016).

minden kockázati csoportra nézve a rendszer ad egy kockázati besorolást,¹¹⁴ amely alapján a kockázat lehet alacsony, közepes vagy magas. Ezeket az eredményeket a rendszer automatikusan számolja, de a tesztet felvevő személynek joga van eltérő véleményt is bejegyezni az arra kijelölt helyre. Ez a vélemény fakadhat más ismert adatból vagy információból, vagy például a teszt felvétele során kialakult benyomásból. Ezek a vélemények mind lefelé, mind felfelé módosíthatják a veszélyességi szintet. Ugyanakkor felhívjuk a figyelmet, hogy igen nagy a felelőssége az eltérítési joggal élőknek, ugyanis jelentősen befolyásolhatja a program által alkotott eredményt. Továbbá azt is megjegyezzük, hogy a konkrét kérdésekre csak a fogvatartott által adott válaszok jelölhetők be, ott nem lehet eltérő választ bejegyezni. Itt jegyeznénk meg azt a gyakorlati tapasztalatot is, hogy akkor, amikor a kérdésekre adható válaszokat sorolja a személyi állomány tagja, akkor sok esetben azok nagy száma miatt – akár 8–10 válaszlehetőség – nehézkes a válaszadás. A végső döntést természetesen a BFB hozza meg. Ez lehet azonos azzal, amit a teszt meghatároz, de lehet attól eltérő is. A hosszú távú cél mindenképpen az, hogy a rendszer által meghatározott besorolás a lehető legpontosabban megmutassa a fogvatartottak veszélyességét, ezáltal csökkentve a BFB leterhelését. A rendszer minden intézetre kiterjedően 2018. január 1-jén kezdte meg a működését.

A kockázatelemzés különböző esetei

A fogvatartott attól a pillanattól, hogy megérkezik a bv. intézetbe, veszélyt jelent a fogva tartás biztonságára, ezért a lehető leggyorsabban meg kell kezdeni a kockázatelemzés folyamatát. Ezt a célt szolgálja az úgynevezett *elsődleges kockázatelemzés*. „Az intézetbe felhívás alapján vagy elővezetéssel hivatali munkaidőben befogadott fogvatartott esetében a befogadás napján, hivatali munkaidőn kívül befogadott esetében a befogadás napját követő első munkanapon meg kell kezdeni a kockázatelemzési eljárást, figyelemmel arra, hogy a befogadási részlegen tartózkodás ideje nem haladhatja meg a Bv. törvényben foglaltakat.”¹¹⁵

¹¹⁴ A prediktív mérőeszköz egyes kérdéseit súlyozottan pontozzák, azok becsült kockázati értéke alapján. A pontszámításnál a nyilvántartási és a reintegrációs számok összeadódnak, ezért csak három modul működik egymástól függetlenül.

¹¹⁵ *Módszertani útmutató a kockázatelemzési és kezelési rendszer működéséhez* (2016.)

A Bv. tv. alapján a befogadási eljárás legfeljebb 30 napig tarthat, amit a parancsnok szükség esetén egy alkalommal 30 nappal meghosszabbíthat. Ugyanakkor, mivel a befogadási eljárás nem egy külön intézetben (KKMI) történik, hanem a bv. intézetekben, annak idejét le kell rövidíteni. Így az elsődleges kockázatelemzést minden egyes szakterületre való tekintettel 15 napon belül el kell végezni.

Mivel a reintegrációs tevékenység egy folyamat, ezért annak bizonyos időszakaiban szükséges a fogvatartott kockázati csoportok szerinti kockázati szintjét felülvizsgálni. A jelenlegi szabályok szerint ezt hathavonta kell megtenni minden fogvatartott esetében, amit *időszakos felülvizsgálati kockázatelemzésnek* nevezünk. A felülvizsgálat nem teljes körű, a prediktív mérőeszköz kérdései közül csak azokra kell elvégezni, amelyekben a megelőző felvételhez viszonyítva változás következett be.

Végül beszélhetünk *rendkívüli kockázati besorolásról*, amelyet akkor kell elvégezni, ha a fogvatartási kockázatra negatív hatást jelentő esemény történt, vagy annak reális veszélye fennáll. Ebben az esetben az észlelő személynek azonnal rögzítenie kell a prediktív mérőeszköz informatikai felületén a megfelelő menüpont segítségével. Ezt a jelzést minden jogosult megkapja, és mindaddig érvényben marad, amíg azt valamelyik szakterület képviselője nem nyugtázza. Ebben az esetben a besorolás módosítása szempontjából releváns prediktív mérőeszköz kérdései ismételt felvételének szükségességéről az érintett szakterület dönt.

A vizsgált kockázati csoportok és a rendkívüli események kapcsolata

Erre az összehasonlításra azért van szükség, mert első ránézésre nem fedi le egymást a két fogalom. A rendkívüli esemény fogalma az alábbi két csoportot határozza meg:¹¹⁶

- a) minden olyan esemény, amely a fogva tartás biztonságát súlyosan sérti vagy veszélyezteti, és külön intézkedések bevezetését teszi szükségessé;
- b) a terrorcselekmény, a fogolyzendülés, a bv. szerv létesítményét, eszközeit, járműveit, valamint a személyi állomány tagját vagy az elítéltet ért támadás, a bv. szerv létesítményéből vagy járművéből való

¹¹⁶ Rendelet 48. § (1) bekezdés.

erőszakos kitörés, a fogolyszökés, az elítélt öngyilkossága, az elítélt halála, a bv. szerv létesítményét vagy járművét veszélyeztető elemi csapás vagy jelentős tüzeset.

Az a) pontban egy általános meghatározást ad a jogalkotó, így amennyiben egy esemény súlyosan sérti vagy veszélyezteti a fogva tartás rendjét és annak megakadályozását, és a felszámolását csak az átlagos, mindennapi feladatokon felül bevezetett intézkedésekkel lehet elérni, akkor rendkívüli eseményről van szó. A b) pontban pedig a legveszélyesebb rendkívüli eseményeket sorolja fel a jogszabály.

A KEK-rendszer alkalmazását viszont a jogalkotó az alábbi rendkívüli eseményekre terjeszti ki:

- „a) fogolyszökés és annak kísérlete,
- b) öngyilkosságra irányuló magatartás,
- c) önkárosítás,
- d) bármely személy elleni erőszakos cselekmény vagy annak kísérlete,
- e) a bűnözői, illetve a fogvatartotti szubkultúrában betöltött vezetői, szervezői, végrehajtói szerep, tevékenység, ha erre vonatkozóan információ áll rendelkezésre,
- f) pszichoaktív szerrel való visszaélés.”¹¹⁷

Természetesen mind a hat meghatározás a rendkívüli események körébe tartozik, de vannak olyanok, amelyek csak egy konkrét eseményt jelölnek, és vannak olyanok, amelyek több eseményt is magukban hordoznak, ugyanis csak bizonyos jellemzőit emeli ki az adott rendkívüli eseményeknek a jogszabály. Így a bármely személy elleni erőszak alkalmazása lehet a személyi állomány elleni támadás, más fogvatartott elleni támadás stb., vagy akár terrorcselekmény is.

A fogolyszökés és annak kísérlete

A reintegrációs tisztnek annak érdekében, hogy mind a prediktív mérőeszköz felvétele során, mind a későbbiekben felismerje a fogolyszökés és más rendkívüli események bekövetkezésének lehetőségét, tisztában kell lennie azok jogi és gyakorlati megvalósításának jellemzőivel, körülményeivel.

¹¹⁷ Rendelet 29. § (4) bekezdés.

A büntetés-végrehajtási szervezet elsődleges és alapfeladata a fogvatartás folyamatos biztosítása. Ahhoz, hogy mind az anyagi büntetőjog, mind pedig a szabadságvesztés jogszabályban meghatározott célja megvalósuljon, alapvető követelmény, hogy a fogvatartottak ne tudják kivonni magukat a büntetés-végrehajtás őrizete, felügyelete és ellenőrzése alól.

A fogolyszökés¹¹⁸ büntette esetén a törvény büntetni rendeli a büntetőeljárás őrizetből történő szökést, a szabadságvesztésből, valamint a szabadságvesztéstől elkülönülő elzárásból történő szökést is. Továbbá az is büntetendő, ha a terhelt az ellene folytatott büntetőeljárás alól oly módon akarja kivonni magát véglegesen, hogy lakhelyelhagyási tilalom elrendelése esetén a bíróság által neki kijelölt területet vagy körzetet, míg házi őrizet elrendelése esetén a kijelölt lakást és az ahhoz tartozó bekerített helyet hagyja el.

Itt jegyeznénk meg, hogy a fogvatartottak különböző – főleg jogszabályokban meghatározott – tények alapján történő differenciálása (elkövetett bűncselekmény, visszaesés foka, fizikai jellemzők stb.), kiemelten fontos, de mégsem lehet azok alapján végleges megállapítást tenni, ugyanis soha nem szabad megfeledezni az ember ösztönös szabadságvágyáról sem. Törekedni kell a cselekmények minden aspektusból történő megismerésére, a fogolyszökések, szökési kísérletek bekövetkezésének feltárására, azok megfelelő értékelésére. Sajnos előfordultak olyan szökési cselekmények is, amelyeket olyan fogvatartottak követtek el, akik esetében – a rendelkezésre álló adatok, információk alapján – egyáltalán nem lehetett azt feltételezni. Ezért is van kiemelkedő szerepe a személyi állomány minden tagjának – különösen a reintegrációs tisztnek – abban, hogy minden olyan tudomására jutott adatot, információt, amely növelheti a szökési hajlandóságot, továbbítsa és rögzítsen a KEK-rendszerben.

¹¹⁸ Btk. 283. §: „(1) Aki a büntetőeljárás alatt, illetve a szabadságvesztés vagy az elzárás végrehajtása során a hatóság őrizetéből megszökik, büntetett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő. (2) Aki abból a célból, hogy az ellene folytatott büntetőeljárás alól oly módon vonja ki magát, hogy a lakhelyelhagyási tilalom tartama alatt a számára kijelölt területet, körzetet, vagy a házi őrizet tartama alatt a kijelölt lakást és az ahhoz tartozó bekerített helyet végleg elhagyja, vétség miatt két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő. (3) A büntetés egy évig terjedő szabadságvesztés, ha az elítélt a szabadságvesztés végrehajtása során a részére engedélyezett büntetés félbeszakítás, eltávozás, rövid tartamú eltávozás vagy kimaradás tartamának elteltével abból a célból nem tér vissza, hogy a büntetés végrehajtása alól kivonja magát. (4) Korlátlanul enyhíthető a fogolyszökés elkövetőjének büntetése, ha – mielőtt tartózkodási helye a hatóság tudomására jutna – önként feladja magát.”

A fogolyszökést nemcsak a büntetés-végrehajtási tevékenység során értékelik, hanem az anyagi büntetőjog is önálló törvényi tényállásként, azaz bűncselekményként kezeli. Azáltal, hogy a fogvatartott a hatóság őrizetéből megszökik, nemcsak a büntetőeljárás vagy a büntetés-végrehajtás rendjét sérti meg, hanem jelentősen veszélyezteti a közrendet, közbiztonságot is. Ilyenkor fennáll a veszélye annak, hogy a szökésben lévő személy újabb bűncselekményt fog elkövetni, továbbá annak is, hogy cselekménye a büntetőjogi generális prevenció érvényesülését is gyengíti. Mivel a büntetés-végrehajtási szerveknél több jogcímen tartanak fogva személyeket, fontos annak meghatározása, hogy kik és milyen körülmények fennállása esetén követhetik el ezt a bűncselekményt.

Lényeges annak tisztázása, hogy melyek azok a magatartások, amelyek megvalósításával a fogolyszökés elkövethető. A bűncselekmény elkövetési magatartása a szökés. Szökés a fogvatartott minden olyan tevékenysége, amely arra irányul, hogy a hatósági őrizet alól időlegesen vagy véglegesen kivonja magát oly módon, hogy a kényszertartózkodásra kijelölt helyet (például zárka, kórterem, sétaudvar stb.) engedély nélkül elhagyja. A bűncselekmény csak szándékosan követhető el. A cselekmény akkor befejezett, amikor a fogvatartott – akár rövid időre is – kivonja magát a hatóság őrizetéből. A fentiek alapján az alábbiakat tartjuk kiemelendőnek:

- szökésnek minősül a fogvatartott minden olyan magatartása, amely arra irányul, hogy kivonja magát a hatóság őrizete alól (például előállítás során a felügyelőt ellöki, és elfut a helyszínről, vagy bástyafalon átmászik, és közterületre jut stb.);
- mivel más hatályos jogszabály nem határozza meg azt, hogy mit kell őrizet alatt érteni, így a Rendeletben meghatározott őrzés fogalmát kell irányadónak tekinteni, amit az utóbbi évek joggyakorlata is alátámaszt;
- amennyiben nem valósul meg a hatósági őrizet, nem beszélhetünk fogolyszökésről sem (például a fogvatartott ellenőrzés mellett van polgári egészségügyi intézményben elhelyezve, és a kórházat engedély nélkül elhagyja, ezen magatartása nem minősül fogolyszökésnek, csak engedély nélküli eltávozásnak);
- amennyiben a fogvatartott kivonja magát a hatóság őrizete alól akár rövid időre is (például elszalad az őt kísérő felügyelőtől, majd a felügyelő üldözi és elfogja), a fogolyszökés megvalósul.

A szökési kísérlet és az előkészület a befejezett bűncselekményt megelőző stádiumok. Szökési kísérletet valósít meg az a fogvatartott, aki a szökési cselekményt megkezdte (például a zárkából az ablak rácsainak elfűrészelésével kimászott), de az őrzött területet elhagyni még nem tudta. A fogolyszökés előkészületének minősül a fogvatartott mindazon cselekménye, amelyeket azért hajt végre, hogy a szökéshez szükséges feltételeket biztosítsa. Ez lehet eszközök megszerzése, alkalmassá tétele, valamint elkövetésre felhívás, ajánlkozás, vállalkozás vagy a fogolyszökés közös elkövetésében történő megállapodás, de a szökési magatartás megkezdése elmarad. Az előkészületi magatartás önmagában nem büntetendő, ilyen esetben a fogvatartottat fegyelmi felelősségre kell vonni.

Meg kell itt jegyezni, hogy a bíróság ítélkezési gyakorlata az elmúlt 25 évben néhányszor jelentősen megváltozott. Alapvetően két értelmezés váltakozott, az egyik röviden úgy jellemezhető, hogy minden olyan magatartás, amely következményeként a fogvatartott kivonta magát a fogva tartás alól, szökésnek minősült, míg a másik értelmezés aszerint differenciál, hogy milyen mértékben valósult meg a hatóság őrzete a szökés elkövetésének idején. A magunk részéről a másodikat tartjuk helyes értelmezésnek, ugyanis véleményünk szerint mindenképpen figyelembe kell venni azt, hogy a fogva tartás őrzéssel, felügyelettel vagy ellenőrzéssel valósult-e meg. Ugyanis a hatóság őrzete egy olyan tényállási elem, amelyet minden esetben vizsgálni kell. Ebből kiindulva, ha a fogvatartott olyan körülmények közül szökik meg, amelyek során az őrizet valamilyen formában nem volt biztosított, akkor nem beszélhetünk hatósági őrizetből történő szökésről. Ezen vélemény alátámasztására állítjuk példaként az egykori Legfelsőbb Bíróság (ma Kúria) alábbi határozatát.

„Nem követi el a fogolyszökés büntettét az elítélt, aki a büntetés-végrehajtási intézet előtt az utcát söpri és kihasználva azt, hogy ténylegesen őrzés, illetve felügyelet nélkül hagyták, a helyét elhagyja és elutazik. [...] Az irányadó tényállás szerint a terhelt őrzéséről nem gondoskodtak, ezért a hatóság őrzéséből nem szökhett meg, így a fogolyszökés büntettét nem valósította meg (BJD 8035.).”¹¹⁹ Amennyiben a fogvatartottat olyan körülmények közé helyezi a büntetés-végrehajtás, amelyben sem a személyi állomány, sem technikai eszköz vagy berendezés által nem biztosított a fogva tartás, akkor nem beszélhetünk hatósági őrizetről.

¹¹⁹ Kúria, 291/2000. számú büntető elvi határozat.

A jogi értelmezés mellett a gyakorlati végrehajtás szempontjából is elemezni szükséges a fogolyszökést. A cselekményt több aspektusból is görcsö alá lehet vonni, az alábbiakban a legfontosabbakat emeljük ki.

A szökési cselekmények elkövetésének helye

Ennek kapcsán a szökések konkrét helyszíneit kell vizsgálni. A fogvatartott számára minden esetben ki kell jelölni a kényszerszertartózkodási helyet. Ezek általában a következők lehetnek:

- Intézetben belül:
 - valamely zárt helyiség (például zárka, lakóhelyiség, munkacsarnok, közösségi helyiség stb.);
 - valamely zárt terület (például az intézet udvara, sétaudvar, munkaterület stb.).
- Intézetben kívül:
 - valamely előállítási helyszín (például bíróság, ügyészség stb.);
 - külső munkahely;
 - polgári egészségügyi intézet;
 - valamilyen szállító gépjármű.

Meghatározó körülmény, hogy bv. intézetben belüli vagy bv. intézetben kívüli helyszínről beszélünk. A bv. intézetben belüli területről való fogolyszökések végrehajtása mindenképpen nagyobb előkészületi tevékenységet igényel. Ebbe beletartozik az intézet területének pontos ismerete, a szükséges eszközök beszerzése, elkészítése, elrejtése, a megfelelő időpont kiválasztása stb. Ugyanakkor az intézet területén kívüli helyszínek vonatkozásában sokkal könnyebb egy szökést végrehajtani, akár ad hoc jelleggel is.

Ebben a kategóriában figyelembe kell venni még az *időpontokat* is, így a hónapot, a hét napját, valamint azt, hogy a nap melyik órájában történt a fogolyszökés. Általánosságként elmondható, hogy bv. intézetből történő fogolyszökések, szökési kísérletek általában késő éjszaka, illetve hajnalban történnek, míg bv. intézetben kívül az ellenőrzéseket követő időszakokban.

A fogolyszökések elkövetésének eszközei, módszerei

Ebben a szempontrendszerben azt vizsgáljuk és kategorizáljuk, hogy a szökési cselekményt milyen eszközzel és milyen módszerrel követték el.

Az *eszközökkel* kapcsolatban igen széles a lehetőségek tárháza. A módszertől és a helyszíntől függően nagyon sok eszköz szóba jöhet. A leggyakrabban előforduló eszközök a következők:

- a fogvatartott testi ereje (nem eszköz, de jelentőséggel bír az adott fogvatartott testi ereje);
- különféle vágó eszközök (például fűrész, gyorsvágó, fogók stb.);
- falbontásra alkalmas eszközök (például véső, csavarhúzó, fúró stb.);
- mászásra alkalmas eszközök (például kötél, vezeték, lepedőből kialakított kötél, létra stb.);
- zárok nyitására alkalmas eszközök (például zárfésű stb.);
- rácsok kifeszítésére alkalmas eszközök;
- egyéb, a cselekmény elkövetését segítő eszközök (például a falbontást elrejtő anyagok stb.).

Az elkövetés *módszereit* vizsgálva elmondható, hogy azok leginkább a szökési helyszíntől függenek. A zárt helyiségekből végrehajtott szökés esetén általában a falbontást, a rácsfűrészélést, rácsbontást alkalmazzák, míg a nyitott területekről az elfutás, fal és/vagy kerítés átmászása a szokásos módszer. Az előállítás, szállítás és kísérés során az elfutás a jellemző, amelyet gyakran a személyi állomány tagjának megtámadásával hajtanak végre.

Az elkövetők szerinti differenciálás

Az elkövetőket több szempontból lehet jellemezni, csoportba sorolni. A legfontosabbak közé tartozik az önálló vagy többes elkövetés, az elkövetett bűncselekmény, a végrehajtási fokozat, az életkor.

Kockázatelemzés alkalmazása a fogolyszökés megelőzésére

A szökés veszélyének megállapítására alapvetően két forrásból származhatnak adatok, információk. Az egyik forrás a prediktív mérőeszköz, ahol a már megtörtént eseményekre vonatkozó adatokat a nyilvántartási szakterület veteti fel, míg a reintegrációs tiszt, valamint a pszichológus azokat a körülményeket vizsgálja, amelyek a szökési hajlandóságot növelhetik. Sem a reintegrációs modulban, sem a pszichológusi modulban nincsenek olyan kérdések, amelyek direkt a szökési cselekmény elkövetésére irányulnak, ami egyfelől azért van,

mert ha már ilyen a múltban előfordult, akkor arról a szervezet hivatalból tud. Másfelől erről nagy eséllyel nem mondana igazat a fogvatartott. Ezért a jövőre nézve arra kell az elemzésnek irányulnia, hogy vannak-e olyan körülményei a fogvatartottnak, amelyekből arra lehet következtetni, hogy megkísérelné a szökést. Így az alábbi kérdéscsoportokat emelnénk ki:

- *fizikai állóképessége*: amennyiben valaki az átlagnál jobb fizikai állapotban van, növelheti a szökés eredményességének esélyét, mert akár egy a személyi állomány elleni támadást, akár bizonyos fizikai akadályok leküzdését, egy menekülést sokkal eredményesebben tud végrehajtani, mint aki kevésbé van jó fizikai állapotban. Ezért például a sporthoz való viszonyára több kérdést is fel kell tenni;
- *a börtönkörülményekhez való alkalmazkodási képessége*: amennyiben ezen témára adott kérdésekből az rajzolódik ki, hogy nagy valószínűséggel nem tud alkalmazkodni, akkor ezt szintén lehet úgy értékelni, hogy a fogvatartott nagyobb eséllyel fog szökést elkövetni, természetesen ez más rendkívüli esemény elkövetésének veszélyét is növelheti, például az öngyilkosságát;
- *a családi kapcsolatainak állapota*: talán az egyik legerősebb motivációs tényező lehet a család. Amennyiben a családnak nagy szüksége van a fogvatartottra, például munka, kereset, igen erős lehet a szökési hajlandóság;
- *újabb büntetőeljárás*: szintén nagyon erős indíték lehet a szökésre, különösen, ha valamilyen súlyos bűncselekmény a vád.

Az öngyilkosság (önkárosítás) veszélye

A büntetés-végrehajtási szervezet alapvető kötelezettsége, hogy a fogvatartott életét, testi épségét és egészségét meg kell óvnia mindaddig, amíg a büntetés, az intézkedés, a kényszerintézkedés vagy az elzárás hatálya alól jogszerűen nem szabadul. Az öngyilkosságok előrejelzése véleményünk szerint igen nehéz, mivel számos ok együttállása szükséges ahhoz, hogy egy ember önmaga ellen forduljon. Különösen igaz ez a fogvatartottakra, ugyanis a befogadás után a fogvatartottak jelentős része egy komoly krízisen megy keresztül, így a befogadást követő első hetekben, hónapokban szinte mindenkinél előfordulhatnak öngyilkossági gondolatok. Ezért ebben az időszakban különösen nagy figyelmet kell ezen fogvatartottakra fordítani.

Csiszér Nóra az alábbiakban foglalta össze a börtönön belüli motivációs tényezőket:

- „családi problémák 29%. A fogvatartott és családja közti kapcsolatban felmerülő probléma (például válási szándék bejelentése, elítélő attitűd);
- családon belül felmerülő nehézség (családtag megbetegedése, anyagi nehézségek a családban);
- valamely jogi eljárási esemény 26% (például kihallgatások, tárgyalások, ítélethirdetés, fellebbezés elutasítása, az ítélet jogerőre emelkedése, szabadulás előtti pánik szorongás, felelősség vállalás önmagáért stb.). Kiemelésre érdemes adat, hogy a legtöbb öngyilkossági kísérletet elkövető ügyében még nem született ítélet, valamint az előzetes le-tartóztatásban lévők körében a legmagasabb az előfordulás;
- problémák a fogvatartottak csoportján belül, vagy a személyzettel 24%, mentális egyészségi problémák 13–17%.”¹²⁰

Biztonsági szempontból az a legfontosabb, hogy a lehető legpontosabb információink legyenek azokról a fogvatartottakról, akik esetében komolyan feltételezhető az öngyilkossági szándék. Az első információkat a befogadáskor tudjuk beszerezni elsősorban a pszichológus által. A vizsgálatnak az alábbiakra kell kiterjednie:

- korábbi öngyilkossági kísérlet;
- korábbi és fennálló pszichiátriai zavarok, kezelések (kiemelten: depresszió, bipoláris affektív zavar, szorongásos zavarok, alkohol- vagy drogproblémák, szkizofrénia, személyiségzavar, ADHD);
- nem öngyilkossági szándékkal elkövetett önsértés;
- aktuális mentális állapot, pszichés panaszok, hangulat és jövőkép;
- családban (kiemelt figyelemmel az első- és másodfokú rokoni körre) elkövetett öngyilkosságok, öngyilkossági kísérletek és annak a fogvatartott és családja általi morális megítélése;
- kedvezőtlen gyermekkori életesemények, kiemelten az önértékelést és/vagy
- a létbiztonságot súlyosan károsító lélektani körülményeket (szülők elvesztése, családi tragédiák, fizikai vagy érzelmi, vagy szexuális abúzus, fizikai vagy érzelmi elhanyagolás stb.);
- tartósan fennálló fizikai és/vagy szexuális bántalmazásra vonatkozó információk;

- közelmúltban elszenvedett és/vagy aktuális veszteségélmények;
- kockázatot jelentő szociológiai tényezők (egyedülálló, elvált, özvegy, szélsőségesen izolálódott, hajléktalan stb.).

Amennyiben ezek az információk megvannak, akkor az alábbiakra kell kiemelt hangsúlyt fektetni:

- az önkárosításra, öngyilkosságra alkalmas eszközök felkutatása és elvétele;
- a fogvatartott soha ne legyen egyedül, azaz az elhelyezése során többszemélyes elhelyezésbe kerüljön, és lehetőleg olyan zárkatársak közé, akik folyamatosan figyelemmel tudják kísérni, és szükség esetén a lehető leggyorsabban reagálni tudjanak – ne feledkezzünk meg arról, hogy a fogvatartottakat is terheli a segítségnyújtási kötelezettség;
- a személyi állomány legyen kiképezve az azonnali intézkedésekre, ismerje az újraélesztési protokollt;
- mivel a börtönökben 90%-ban önakasztás módszerével követik el az öngyilkosságokat, legyen mindenhol olyan eszköz, amellyel a fogvatartottat le lehet vágni.

Arra is felhívnánk a figyelmet, hogy nem minden esetben igaz az, hogy az önkárosítás és az öngyilkosság között ne lenne kapcsolat. Számos esetben bebizonyosodott, hogy az öngyilkos személyek többször követtek el önkárosítási magatartást, amit nem vettek komolyan, továbbá az is előfordulhat, hogy a kísérlet túl veszélyesre sikerül, ami a kellő intézkedések megtétele nélkül szintén halálhoz vezethet.

Bármely személy elleni erőszakos cselekmény vagy annak kísérlete (agresszivitás)

A bármely személy elleni erőszakos cselekmény egy nagyon tág fogalom. Ezért a más személy elleni közvetlen támadás mellett ide kell sorolni a büntetés-végrehajtás két igen súlyos rendkívüli eseményét is, a terrorcselekményt, valamint a fogolyzendülést is. Ennek egyszerűen az az oka, hogy ezen cselekmények szükséges eleme a személy elleni erőszak. Az erőszakos cselekmények egyike lehet a hivatalos személy elleni erőszak. A Btk. meghatározza, hogy az, aki központi államigazgatási szervnél közhatalmi feladatot ellátó vagy szolgálatot teljesítő személy, akinek a tevékenysége a szerv

rendeltetésszerű működéséhez tartozik, hivatalos személynek minősül.¹²¹ Ezért ha a személyi állomány bármely tagját megtámadja a fogvatartott, akkor nagy valószínűséggel elköveti ezen bűncselekményt.

A bűncselekmény megvalósulhat, ha a hivatalos személyt akadályozzák, intézkedésre kényszerítik, vagy őt eljárása alatt, illetőleg emiatt bántalmazák. A büntetőjogi védelem a hivatalos személyt csak a jogszerű eljárása során illeti meg, amelyhez minden olyan cselekménye hozzátartozik, amelyet feladatai teljesítése során kifejt. Lényeges azonban, hogy az elkövető a hivatalos személy eljárását, a hivatalos személyi minőségét ténylegesen felismerhesse. Természetesen nemcsak a személyi állománnyal szemben lehet erőszakos cselekményeket elkövetni, hanem a fogvatartottak egymás sérelmére is igen nagy számban követik el ezen cselekményt, valamint más, az első két csoportba nem tartozó személyekkel (például látogatáson a hozzátartozó sérelmére) szemben is megvalósítható.

A személy elleni erőszakos cselekmények között van két igen súlyos rendkívüli esemény, amelyekre röviden szükségesnek tartunk kitérni. Az egyik ilyen cselekmény a terrorcselekmény,¹²² amelyből az 1980-as évek végén és az 1990-es évek elején három is bekövetkezett a büntetés-végrehajtási szervezetenél. Az elkövetés mindhárom esetben túszejtés módszerével történt, így elsősorban ennek a módszernek a megelőzésére és felszámolására kell felkészülnünk. „Az ilyen bűncselekmény jellegzetessége mindenekelőtt az, hogy a túszerk helyzete olyan kényszerszituációt teremt, amelyben a döntést viszonylag rövid időn belül meg kell hozni. A terroristák feltételezett célja a minél gyorsabb szökés vagy menekülés. A tettesek a bűncselekmény elkövetéséhez azért szednek túszerket, hogy a szabad elvonulást, a meneküléshez gépjárművet, repülőgépet nem utolsósorban pénzt szerezzenek, »követeljenek« [...]»¹²³

¹²¹ Btk. 459. § (11) bekezdés *k*) pont.

¹²² Btk. 314. § „(1) Aki abból a célból, hogy *a*) állami szervet, más államot vagy nemzetközi szervezetet arra kényszerítsen, hogy valamit tegyen, ne tegyen vagy eltűnjön, *b*) a lakosságot megfélemlítse, *c*) más állam alkotmányos, társadalmi vagy gazdasági rendjét megváltoztassa vagy megzavarja, illetve nemzetközi szervezet működését megzavarja, a (4) bekezdésben meghatározott személy elleni erőszakos, közveszélyt okozó vagy fegyverrel kapcsolatos bűncselekményt követ el, büntetett miatt tíz évtől húsz évig terjedő vagy életfogytig tartó szabadságvesztéssel büntetendő.”

¹²³ TUSJÁK 1983, 57.

Ehhez a cselekményhez több ponton is kapcsolódik a reintegrációs tiszt tevékenysége. Az első a megelőzés, amelyhez a kockázatelemzés pontos elvégzésével tud hozzájárulni. A másik kapcsolódási pont a kockázatkezelés, amelynek során folyamatosan kell monitorozni a fogvatartottat, és ha bármilyen releváns információ, adat birtokába kerül, akkor azonnal meg kell tennie a szükséges intézkedéseket. Harmadik kapcsolódási pont pedig a már megkezdődött terrorcselekmény megszakításában és felszámolásában való közreműködés. Bővebben az utóbbit fejthük ki.

A terrorcselekmény felszámolásának alapvetően három módszere ismert. Ezek a *tárgyalásos módszer*, az *erődemonstrációs-tárgyalásos módszer*, valamint az *erőszakos módszer*. A reintegrációs tiszt erőssége abban van, hogy ismeri a fogvatartottat, és ennek felhasználásával sokat tud segíteni a tárgyalás taktikájának kidolgozásában, valamint – amennyiben a kiképzett túsztárgyaló nincs még a helyszínen – a tárgyalást is meg tudja kezdeni. A túszejtéses helyzetekben az egyik legfontosabb feladat, hogy a lehető leggyorsabban fel kell venni a kapcsolatot az elkövetővel. A tárgyalásos módszer céljait az alábbiakban lehet összefoglalni:

- az elkövetőt rábírní a cselekmény abbahagyására;
- a túsul ejtett személyek szabadon bocsátásának, valamint a veszélyeztetett anyagi javak sértetlenül hagyásának elérése;
- a túsok életét, az anyagi javak épségét fenyegető közvetlen veszély elhárítása;
- engedmények megtételére rábírás, a túsok helyzetének könnyítése;
- az elkövetőkben és a túsokban keletkező feszültség csökkentése;
- időhúzás a leghatékonyabb felszámolási taktika kidolgozására, a végrehajtás megszervezésére;
- információszerzés az elkövetőkről, a fegyverzetükről, a céljaikról, a gyenge pontjaikról, az állapotukról, a túsokról,
- a taktikai beavatkozás elősegítése.¹²⁴

Összességében azt lehet mondani, hogy az úgynevezett elsődleges intézkedések megtételében nagyon fontos szerep jut a reintegrációs tisztnek.

A fogolyzandulás¹²⁵ szintén egy olyan rendkívüli esemény, amelyben az agresszivitásnak nagy szerepe van, ezért hasonlóan kell kezelni, mint a terrorcselekményt. Fogolyzandulásként értékelendő minden olyan nyílt fogvatartotti ellenszegülés – például munkamegtagadás, utasításmegtagadás –, amelyet legalább három fő követ el, és a fogva tartás rendjét súlyosan veszélyezteti.

A bűncselekmény elkövetési magatartása a bv. rendjét súlyosan veszélyeztető, nyílt ellenszegülés. A nyílt ellenszegülés a szembehelyezkedésnek bármely aktív vagy passzív formája lehet, mind tevéssel, mind pedig mulasztással elkövethető. Az ellenszegülés akkor nyílt, ha kifejezett, határozott, és mások által felismerhető. A cselekmény csak akkor tényállásszerű, ha a nyílt ellenszegülés a bv. intézet szabályszerű működése, rendje, fegyelme, a munkáltatás természete, ideje, rendeletek, utasítások, szabályok ellen irányul.

A bűncselekmény csak szándékosan követhető el. A szándékossághoz az elkövető tudatának át kell fognia azt is, hogy rajta kívül még legalább két fogvatartott vele együtt lép fel. A fogolyzandulás tettese kizárólag csak fogvatartott lehet.

A börtönökben az egyik legveszélyesebb rendkívüli esemény a fogolyzandulás. A legnagyobb veszélyt a nagyszámú – akár az egész fogvatartotti állományra kiterjedő – agresszív elkövetői kör jelenti. Az esetek többségében mind a fogvatartottak, mind a felügyelet esetében nagy esélye van a súlyos, akár halálos eredmény bekövetkezésének. A reintegrációs tisztnek ebben az esetben is hasonló szerepe lehet, mint a terrorcselekmény felszámolásánál.

¹²⁵ Btk. 284. § „(1) Az a fogvatartott, aki más fogvatartottakkal együtt a fogvatartás rendjét súlyosan veszélyeztető, nyílt ellenszegülésben részt vesz, büntetett miatt egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő. (2) Két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő a fogolyzandulás: a) kezdeményezője, szervezője vagy vezetője, b) résztvevője, ha a fogolyzandulással szemben fellépő személy ellen erőszakot alkalmaz. (3) A büntetés öt évtől tizenöt évig terjedő szabadságvesztés, ha a fogolyzandulás különösen súlyos következményre vezet. (4) A büntetés öt évtől húsz évig terjedő vagy életfogytig tartó szabadságvesztés, ha a fogolyzandulás halált okoz. (5) Aki fogolyzandulásra irányuló előkészületet követ el, három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő. (6) Az (1) bekezdésben meghatározott esetben korlátlanul enyhíthető annak a büntetése, aki az ellenszegülést önként vagy a hatóság felszólítására abbahagyja.”

A fogolyzendülés bekövetkezésének előjeleit tartalmazó legátfogóbb listát, amely egybehangzik más útmutatásokkal is, Useem és munkatársai, valamint Fliegauf állították össze Lofgreen és Logan munkái alapján: „1. A fogvatartottak etnikai hovatartozás szerint elkülönülnek, vagy elkülönítik őket. 2. A fogvatartottak kiétkezésakor sok élelmiszert vásárolnak az intézetben üzemeltetett kereskedelmi egységben. 3. Megnövekszik az olyan kérelmek száma, amiben a fogvatartottak másik intézetbe való szállításukat kérik. 4. Növekszik a betegállomány és nyugdíjazási kérelmek aránya személyzet körében. 5. Növekszik a fegyelmi és a biztonsági elkülönítésben lévő fogvatartottak száma. 6. A börtönlázadások előtt érezhető volt az Egyesült Államokban, hogy a fogvatartottak a személyzetet megfélemlítették, megfenyegették vagy több alkalommal és élesen konfrontálódtak a személyzettel; ugyanakkor a barátságosabb személyzetet a fogvatartottak előre figyelmeztették, hogy rendkívüli esemény lesz. 7. A lázadások előtt érezhető volt, hogy a fogvatartottak tekintete fenyegetővé vált.

8. A fogvatartottak körében bizonyos mozifilmek (egyes becslések szerint az összes mozifilm mintegy tíz százalékában a börtön valamilyen formában felbukkan) egyre népszerűbbek lesznek. 9. A fogvatartottaknál egyre több gyűlékony anyagot lehet találni, illetve (ez inkább Amerikára jellemző) geng-irodalmat. 10. A fogvatartottak és a személyzet részéről egyre több panasz ékezik. 11. Az intézeten kívül civil szervezetek, aktivisták vagy ügyvédek agitálnak. 12. Szokatlanul nagyszámú levél vagy telefonhívás érkezik az intézet vezetéséhez, amelyben a fogvatartottak hozzátartozói védelmet kérnek a szeretteik számára, vagy a börtönkörülményeket sérelmezik.”¹²⁶

A büntetés-végrehajtás, valamint a szervezett bűnözés közötti kapcsolat tekintetében azzal egyetért a szakma, hogy két alapvető kategória létezik. „Az első kategória a társadalomra különösen veszélyes, kiterjedt anyagi-technikai-kapcsolati forrásokkal rendelkező, a nyilvánosság és a média által ismert, számon tartott bűnözők csoportja. A második kategóriába a börtönben szerveződő, az úgynevezett »rabtársadalom« talajában gyökerező és működő gengek sorolhatók.”¹²⁷

¹²⁶ USEEM et al. 1996.

¹²⁷ HUSZÁR–TARI 1997, 49.

A szervezett bűnözéssel való kapcsolat, az abban való részvétel nagyon komoly kockázatot jelent a fogva tartás biztonságára. Abban az esetben, ha valaki szervezett bűnözés tagjaként működött, annak ténye a büntetőeljárás során szinte biztos, hogy kiderül. Ezért a bv. intézetbe történő befogadásakor már erről a büntetés-végrehajtás tudomással bír. A második kategória a börtönkörülmények között alakul ki, és általában ez adja a működés teljes területét is, és természetesen a tagokat is a börtönpopulációból szervezik be.

A két csoport tagjai között jelentős különbségek vannak. Az egyik a létszám, amely az első csoport esetében nagyon alacsonynak mondható, ami biztonsági szempontból könnyebbé teszi, ugyanis a megfelelő elhelyezéssel – ez általában nagyobb anyagi ráfordítást igényel – jobban kontrollálható a magatartásuk, ugyanakkor a médianyilvánosságuk jóval nagyobb az átlagosnál, ami viszont egy-egy intézetben kívüli feladat-végrehajtás során növeli a biztonsági kockázatot. További jellemző, hogy jelentős részük komoly anyagi háttérrel rendelkezik, ami bizonyos rendkívüli események elkövetéséhez – például fogolyszökéshez – nagy segítséget jelent. Meg kell itt még említeni azt is, hogy ezen személyek nagy eséllyel leszámolások célpontjai is lehetnek, ami szintén nagy kihívást jelent a biztonsági rendszer számára.

A másik szervezetszerű forma a gengsek kialakulása, amelynek alapvetően két mozgatórugója lehet. Az egyik a gazdasági érdek, ami azt jelenti, hogy anyagi haszonszerzés céljából működtetik a szervezetet, amely leginkább a kábítószer terjesztésére irányul, de természetesen egy kiépített hálózat alkalmas minden más – például tiltott eszközök – adásvételére is. A másik rendező elv leggyakrabban etnikai alapokon nyugszik, ami nagy eséllyel rejt magában a különböző okok miatti bandaháborúk kirobbanását. Erre a külföldi börtönrendszerekben sok példát találhatunk.

A fentiekben csak a legjellemzőbb veszélyforrásokat emeltük ki, de így is egyértelműen kirajzolódik, hogy a szervezett bűnözés minden formája súlyos terhet ró a fogva tartás biztonságára.

A pszichoaktív anyagokkal való visszaélés

„Pszichoaktív szerek (a köznyelvben: drogok vagy kábítószerek) azok a természetes vagy mesterséges anyagok, amelyek az élő szervezetbe kerülve a központi idegrendszerre hatva megváltoztatják annak működését, funkcióját, illetve hiányuk elvonási tünetekkel jár.”¹²⁸

A pszichoaktív anyagok jelenlétét a börtönökben az egyik legnagyobb veszélyforrásnak tartjuk. Ennek az az oka, hogy olyan tünetek kialakulását okozhatják, amelyek a fogyasztó viselkedését, magatartását egyszerűen kiszámíthatatlanná teszik. A kiszámíthatatlanság pedig nagyon megnehezíti a felkészülést. Ezért biztonsági szempontból a leghatékonyabb megoldás az lenne, hogy a lehető legnagyobb mértékben megakadályozzuk a kábítószerek bejutását a bv. intézetek területére. További feltétel, hogy a személyi állomány pontosan ismerje ezeket a szereket, valamint azok hatását. Ugyanis enélkül sem megtalálni, felkutatni nem lehet azokat.

A kockázatelemzés és a biztonsági kockázat megállapítása

A kockázatelemzés és -értékelés részeként el kell végezni a fogvatartott biztonsági kockázati besorolását is. Tehát a biztonsági kockázati besorolás a KEK-rendszer részét képezi. Ugyanakkor a két intézmény között sok átfedés is van, ami jelentősen megnehezíti azok elhatárolását. Egyfelől a kockázati besorolás után kapott értékelés ugyanúgy háromszintű, mint a prediktív mérőeszközök felvételét követő, továbbá a szintek megnevezése is ugyanaz, így mindkettő alacsony, közepes és magas. Ez némi disszonanciát okoz.

A két rendszer nagyon hasonló forrásokból nyeri az adatokat és információkat, valamint az elemzés és értékelés tárgyai sok ponton megegyeznek.

A biztonsági kockázati besorolásnál az alábbi körülményeket veszik figyelembe, így a kockázatelemzés az alábbi kockázati csoportok veszélyességi szintjének felmérésére irányul:

- fogolyszökés és annak kísérlete;
- öngyilkosságra irányuló magatartás;
- önkárosítás;
- bármely személy elleni erőszakos cselekmény vagy annak kísérlete;

¹²⁸ *Pszichoaktív szer – Kábítószerek* (é. n.).

- a bűnözői, illetve a fogvatartotti szubkultúrában betöltött vezetői, szervezői, végrehajtói szerep, tevékenység, ha erre vonatkozóan információ áll rendelkezésre;
- pszichoaktív szerrel való visszaélés.

Míg a biztonsági kockázati csoportba sorolás a következőkre irányul:

- bv. intézet rendjét súlyosan sértő cselekményt, szökést, a saját vagy mások életét, testi épségét sértő vagy veszélyeztető magatartást tanúsítana;
- a bv. intézet rendjével tudatosan szembehelyezkedik, az azzal kapcsolatos magatartási szabályokat megszegi;
- bv. intézet rendjét várhatóan betartja, szökésétől vagy más bűncselekmény elkövetésétől nem kell tartani.

Mint látható, nagyon hasonlóak – bizonyos események tekintetében ugyanazok – az elemzés tárgyát képező veszélyforrások. A kérdés azonnal felvetődik. Mennyiben fog a BFB eltérni a prediktív mérőeszköz által mutatott eredménytől a biztonsági kockázati besorolás meghatározásánál – ha például a fogolyszökés veszélyére magas vagy az öngyilkosságra közepes stb. eredményeket mutat –, valószínűleg nem nagyon. Ha viszont ez így van, akkor a következő kérdés is adott: Kell-e mindkettőt működtetni?

Véleményünk szerint, annak ellenére, hogy a biztonsági kockázati besorolás részét képezi a KEK-rendszernek, nem szerencsés a kettőt együtt működtetni. Ha összehasonlítjuk a két rendszert, akkor azt láthatjuk, hogy a prediktív mérőeszközzel azokat a kockázati csoportokat is felméri, amelyeket a biztonsági kockázati csoportba sorolás elvégzése esetén is.

A fogolyszökés mindkettőnél azonos, a saját vagy mások életét, testi épségét sértő vagy veszélyeztető magatartást kimutatja az öngyilkosság, önkárosítás veszélye, valamint a bármely személy elleni erőszakos cselekmény elkövetésének veszélye, végül az így született eredményekből lehet arra következtetni, hogy az adott személy tudatosan szembehelyezkedik-e az intézet rendjével, vagy nem. Ezért úgy ítéljük meg, hogy a biztonsági kockázati besorolás elhagyása nem okozna szakmai problémát.

Vákát oldal

A kockázatkezelés szerepe a fogva tartás biztonságának fenntartásában

Miután meghatározták azokat a kockázati csoportokat, amelyek veszélyeztetik a fogva tartást, meg kell kezdeni a kockázatkezelést. A kockázatkezelés egy olyan speciális kezelést jelent, amit az adott fogvatartottról készült elemzés figyelembevételével a fogvatartott számára készített egyéniesített fogvatartási programtervben meghatározottak alapján reintegrációs célú kezelési programokon keresztül valósít meg a bv. intézet. Ezeket a programokat a BVOP szervezeti egysége állította össze, majd azok intézeti végrehajtására kiképezte a szükséges állományt.

A reintegrációs célú programokat azon fogvatartottak részére kell szervezni, akik a prediktív mérőeszköz által kimutatott valamely kockázati csoportban közepes vagy magas értékelést kaptak. A programokon történő részvétel önkéntes, ami véleményünk szerint nem megfelelő. Ugyanis ha már kimutattak bizonyos veszélyforrásokat, akkor azokat – mind a biztonság, mind a reintegráció érdekében – azonnal kezelni szükséges. Amennyiben egy fogvatartottól kiderül, hogy szerhasználó, vagy veszélyt jelent a saját vagy mások életére, akkor véleményünk szerint nem lehetne a fogvatartott döntésére bízni, hogy részt vesz-e a droghasználatot megelőző tréningen vagy az agresszív viselkedést kezelő tréningen. Az önkéntességgel jelentősen csökkentjük a KEK-rendszer hatékonyságát.

Természetesen a szabályok előírják, hogy annak érdekében, hogy a fogvatartottak minél szélesebb köre éljen a kezelési lehetőségekkel, már a BFB ülését megelőzően köteles a reintegrációs tiszttal személyes meghallgatást tartani a fogvatartott számára annak érdekében, hogy vegye igénybe a kezeléseket.

A programok megajánlása, valamint az azokba történő bevonás során figyelembe kell venni a foglalkoztatásban való részvételhez fűződő fogvatartotti egyéni érdekek reintegrációs célú érvényesítését is, ezért azokat a fogvatartott egyéb tevékenységeihez (oktatás, munkáltatás stb.) igazítottan kell végrehajtani.

A programokon való részvételtől, valamint annak tapasztalatairól összegző véleményt kell készíteni. A véleményekben rögzíteni kell a foglalkozásnak a fogvatartottra gyakorolt hatását, eredményességét stb.

A fogva tartás biztonsága szempontjából a veszélyforrások felderítése mellett a nagy hangsúlyt azok kezelésére kell helyezni. Ennek érdekében minden szakterületnek, illetve a személyi állomány minden tagjának szerepe van. Ugyanakkor a reintegrációs tisztek szerepét újfent ki kell emelni, ugyanis a kezelés során a különböző foglalkozásokon, tréningeken ők szerzik a legtöbb információt a fogvatartottról, amit a lehető legpontosabban, leggyorsabban továbbítani kell minden érintett szakterületnek, illetve személynek – így a biztonsági szakterületnek is –, hogy a folyamatosan végrehajtott feladat-végrehajtást ennek függvényében tudják korrigálni.

Összefoglalásként kijelenthetjük, hogy a rendkívüli események megelőzésének az egyik – de nem az egyetlen – leghatékonyabb módszere a KEK-rendszer lehet. Az intézmény számos országban bizonyította hasznosságát, ezért a jövőben hazánkban is arra kell törekedni, hogy minden fogvatartottra vonatkozóan alkalmazzák.

Összegzés

Munkánk első harmadában bemutattuk a büntetés-végrehajtás biztonsági rendszerének felépítését, működését, valamint elvégeztük az azt veszélyeztető rendkívüli események több szempontból történő elemzését. Megállapítottuk, hogy a biztonsági rendszernek folyamatosan kell alkalmazkodnia az állandóan változó külső és belső körülményekhez, amihez a szükséges feltételeket – proaktivitás, adaptivitás, folyamatosság, reakcióképesség – is meghatároztuk.

A rendkívüli eseményekkel kapcsolatosan részletes elemzést végeztünk a fogalmi fejlődés tekintetében, valamint több szempontú, a gyakorlati tevékenységet segítő, támogató csoportosítást vázoltunk fel. Végül meghatároztuk azokat az általános veszélyforrásokat, amelyek jelentősen megnövelik a rendkívüli események bekövetkezésének esélyét.

Ezt követően rátértünk azokra a megelőzési formákra, amelyek alkalmazásával a reintegrációs tisztek hozzá tudnak járulni a rendkívüli események megelőzéséhez, megszakításához, valamint a felszámolásához. Felvázoltuk a reintegrációs tisztek érintettségét a biztonsági intézkedések, valamint a kényszerítő eszközök alkalmazásának vonatkozásában. Reméljük, hogy sikerült azt bizonyítanunk, hogy a jogviszonyból fakadóan, a szolgáltat teljesítés helye okán sokkal nagyobb a szerepük a reintegrációs tiszteknek ezen intézkedések alkalmazásával kapcsolatosan, mint amit a szakma első pillanatban gondolna.

Végül a tanulmány utolsó részében górcső alá vettük az egyik leg-hatékonyabb megelőzési módszert, a kockázatelemzést és -kezelést. Azt szerettük volna bemutatni, hogy ezen intézmény talán a legalkalmasabb arra, hogy felvegye a harcot a napjainkban egyre sokrétűbbé váló elkövetési módszerekkel. Egyértelműen úgy ítéljük meg, hogy ebben a rendszerben a központi szerep a reintegrációs tiszteké, és ezen tevékenység minél tökéletesebb elvégzésével tud a reintegrációs terület a legnagyobb mértékben hozzájárulni a fogva tartás biztonságának kialakításához és annak folyamatos és hatékony működéséhez.

Ahhoz azonban, hogy ez megvalósuljon, több területen kell kisebb-nagyobb módosításokat eszközölni. Az egyik ilyen terület az oktatás, amely mindenképpen változtatásokat igényel véleményünk szerint. A körülmények azt mutatják, hogy jelentősen meg kellene változtatni az elmélet és a gyakorlat arányait az utóbbi javára. Különösen igaz ez a végrehajtói állomány esetében, akik számára több olyan területet is oktatnak, amelyek a gyakorlati munkavégzés során nagyon ritkán vagy egyáltalán nem szükségesek. Ezen területek helyére főleg intézkedéstaktikai oktatást kellene beilleszteni, amelyet nap mint nap alkalmaznak.

Felhasznált irodalom

Könyvek, forrásgyűjtemények, tudományos-szakmai közlemények

- A büntetésvégrehajtás nevelés fejlesztési koncepciója (1984). *Módszertani Füzetek*, 1. évf. 1. sz. 1–19.
- BALOGH László (1984): A nevelés elvi és módszertani kérdései. *Módszertani Füzetek*, 1. sz. 41–43.
- BOGOTYÁN Róbert – KOVÁCS Mihály – SOMOGYVÁRI Mihály (2016): Kockázatelemzés és -kezelés a horvát büntetés-végrehajtásban. *Börtönügyi Szemle*, 35. évf. 2. sz. 101–112.
- CSISZÉR Nóra (2004): Szakértői vélemény a fogvatartottak szuicid cselekményeinek csökkentésére irányuló intézkedésekhez. *Börtönügyi Szemle*, 23. évf. 4. sz. 83–104.
- CSORDÁS Sándor (1989): A biztonsági rendszer helye a büntetés-végrehajtásban. *Módszertani Füzetek*, 6. évf. 1. sz. 22–25.
- FEJES Imre – CSORDÁS Sándor (1985): Gondolatok a büntetésvégrehajtás biztonsági rendszeréről. *Módszertani Füzetek*, 2. évf. 1. sz. 1–10.
- FILÓ Mihály (2005): Az inkvizítor védelmében – A kínzás jogállami apológiája? *Fundamentum*, 9. évf. 3. sz. 89–99. Elérhető: http://epa.oszk.hu/02300/02334/00020/pdf/EPA02334_Fundamentum_2005_03_089-099.pdf (A letöltés dátuma: 2016. 02. 13.)
- Fogalmi modellezés. *Ontológiai Alkalmazott modellező módszertan (UML)* (é. n.). Elérhető: http://people.inf.elte.hu/molnarba/Informaciorendszerek_ELTE/Larman_magyar/PDF/10_a_Introduction_Conceptual_Modelling.pdf (A letöltés dátuma: 2017. 08. 08.)
- GOLTS Mátyás (1982): Az őrseparancsnok szerepe az intézetek biztonságának fenntartásában és fokozásában. *Módszertani Füzetek*, 1. sz. 22–28.
- HAUTZINGER Zoltán (2002): A rendészeti kényszerítő eszközök alapelvei. *Pécsi Határőr Tudományos Közlemények*, 1. kötet. Elérhető: www.pecshor.hu/periodika/2002/hautzinger.pdf (A letöltés dátuma: 2017. 11. 02.)

- HÉZSELY János (1982): A differenciált őrzés elvi kérdései. *Módszertani Füzetek*, 1. sz. 43–50.
- HUSZÁR László – TARI Ferenc (1997): Gengek és keresztapák. *Börtönügyi Szemle*, 15. évf. 2. sz. 49–54.
- JÁVOR Endre (2014): Fésületlen gondolatok a biztonságról. *Nemzetbiztonsági Szemle*, 2. évf. 3. sz. 61–87.
- JENEI Tünde (2016): A leggyakrabban használt kockázatelemzési modellek összehasonlítása. *IJEMS*, Vol. 1, No. 1. DOI: <https://doi.org/10.21791/IJEMS.2016.1.22>.
- MEGYERY István (1905): *A magyar börtönügy és az országos letartóztatási intézetek*. Budapest, Magyar Kir. Ig. Min., Franklin ny.
- MÓDOS Tamás (1983): A fogva tartottak magatartása, fegyelmezése. *Módszertani Füzetek*, 1. sz. 46–50.
- PALLO József – FORGÁCS Judit (2015): Vonzások és választások, Aktuális kihívások és lehetséges válaszok a magyar börtönügyben. *Belügyi Szemle*, 63. évf. 11. sz. 77–95.
- PALLO József (2007): Gondolatok a rendészet fogalmi és alkalmazási kérdéseiről. *Börtönügyi Szemle*, 26. évf. 2. sz. 33–40.
- Pszichoaktív szer – Kábítószer* (é. n.). Elérhető: www.gyoriiorvosok.hu/kabitoszerek.html (A letöltés ideje: 2018. 06. 20.)
- RUZSONYI Péter (2015): A börtön mint veszélyforrás. *Pécsi Határőr Tudományos Közlemények*, 16. kötet. Elérhető: www.pecshor.hu/periodika/XVI/ruzsonyi.pdf (A letöltés dátuma: 2017. 02. 04.)
- SCHMEHL János (2014): A fogvatartottak kockázatelemzési és kezelési rendszere. *Börtönügyi Szemle*, 33. évf. 1. sz. 32–37.
- SCHMEHL János szerk. (2015): *Korszakváltás a büntetés-végrehajtásban. Útmutató a 2013. évi CCXL. (Bv.) törvény megismeréséhez*. Budapest, Büntetés-végrehajtás Tudományos Tanácsa.
- SZABÓ Imre (2001): A határőrség feladatai terrorelhárítás esetén. *Egyetemi Közlemények*, 5. évf. 1. sz.
- SZÖLLÖSY Oszkár (1935): *Magyar Börtönügy. A büntetések és biztonsági intézkedések végrehajtása*. Budapest, Révai Testvérek.
- SZTODOLA Tibor (2017): Mit vár a biztonság a reintegrációs tisztektől. *Börtönügyi Szemle*, 36. évf. 1. sz. 87–100.
- TARI Ferenc (1982): Gondolatok az Őrszolgálati szabályzat elvi és gyakorlati jelentőségéről. *Módszertani Füzetek*, 1. sz. 7–16.
- TUSJÁK János (1983): A terrorcselekményekről általában. Törzsgyakorlat a Szegedi Fegyház és Börtönben. *Módszertani Füzetek*, 2. sz. 56–60.

- USEEM, Bert – CAMP, Camille Graham – CAMP, George M. (1996): *Resolution of Prison Riots. Strategies and Policies*. New York, Oxford University Press.
- VINCZE Lajos (1982): Az őrzéstechnika jelenlegi helyzete, fejlesztésének perspektívái. *Módszertani Füzetek*, 1. sz. 60–64.
- VÓKÓ György (1999): Igény a szigorra. *Börtönügyi Szemle*, 18. évf. 3. sz. 24–31.

Jogsabályok és hivatalos dokumentumok

- 107/1982. (IK 3.) IM számú utasítása a büntetésvégrehajtási testület Őrszolgálati Szabályzatának kiadásáról.
1995. évi CVII. törvény a büntetés-végrehajtási szervezetről.
- 6/1996. (VII. 12.) IM rendelet a szabadságvesztés és az előzetes letartóztatás végrehajtásának szabályairól.
- 21/1997. (VII. 08.) IM rendelet a büntetés-végrehajtási szervezet Szolgálati Szabályzatáról.
- 13/2001. (V.14.) AB határozat.
2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről.
2013. évi CCXL. törvény a büntetések, az intézkedések, egyes kényszerintézkedések és a szabálysértési elzárás végrehajtásáról.
- 16/2014. (XII. 19.) IM rendelet a szabadságvesztés, az elzárás, az előzetes letartóztatás és a rendbírság helyébe lépő elzárás végrehajtásának részletes szabályairól.
- 6/2016. (XII. 7.) BVOP utasítás a büntetés-végrehajtási szervezet ügyeleti tevékenységéről és az események jelentési rendjéről
- Kúria, 17/2013. számú büntető elvi határozat.
- Kúria, 291/2000. számú büntető elvi határozat.
- Magyarország Alaptörvénye.
- Módszertani útmutató a kockázatelemzési és kezelési rendszer működéséhez (2016).

Vákát oldal

Rövidítések jegyzéke

BFB	Befogadási és Fogvatartási Bizottság
Btk.	2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről
BSz.	A büntetés-végrehajtási szervezet Biztonsági Szabályzata
bv. intézet	büntetés-végrehajtási intézet
BVOP	Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága
EJEB	Emberi Jogok Európai Bírósága
Hszt.	2015. évi XLII. törvény a rendvédelmi feladatokat ellátó szervek hivatásos állományának szolgálati jogviszonyáról
KEK-rendszer	Kockázatelemzési és Kezelési Rendszer
KKMI	Központi Kivizsgáló és Módszertani Intézet
Rendelet	16/2014. (XII. 19.) IM rendelet a szabadságvesztés, az elzárás, az előzetes letartóztatás és a rendbíróság helyébe lépő elzárás végrehajtásának részletes szabályairól
Rendelet1	6/1996. (VII. 12.) IM rendelet a szabadságvesztés és az előzetes letartóztatás végrehajtásának szabályairól
Szabályzat	Büntetés-végrehajtási Testület Őrszolgálati Szabályzata
Sztv.	1995. évi CVII. törvény a büntetés-végrehajtási szervezetről
Utasítás	3/2016. (XII. 7.) BVOP utasítás a büntetés-végrehajtási szervezet ügyeleti tevékenységéről és az események jelentési rendjéről

Ludovika Egyetemi Kiadó Nonprofit Kft.
Székhely: 1089 Budapest, Orczy út 1.
Kapcsolat: info@ludovika.hu

A kiadásért felel: Koltányi Gergely ügyvezető igazgató
Felelős szerkesztő: Gőcze István
Olvasószerkesztő: Tar Krisztina
Korrektor: Bíró Csilla
Tördelőszerkesztő: Gyapjas Anikó
Nyomdai kivitelezés: Pátria Nyomda Zrt.
Felelős vezető: Orgován Katalin vezérigazgató

DOI: https://doi.org/10.36250/00851_00

ISBN 978-963-531-219-1 (nyomtatott)
ISBN 978-963-531-220-7 (PDF)
ISBN 978-963-531-221-4 (ePUB)

Az egyik olyan mondat, amelyet a büntetés-végrehajtás személyi állományának egyetlen tagja sem szeretne soha kimondani vagy hallani, az a következő: Jelentem, rendkívüli esemény történt!

A büntetés-végrehajtási tevékenységet csak akkor lehet eredményesen ellátni, ha annak minden területén a jogszabályok által megkövetelt, szigorú rend uralkodik. Azokat a cselekményeket, amelyek jelentős mértékben képesek e rendet megbontani, rendkívüli eseményeknek nevezzük.

A szerző arra vállalkozott, hogy a büntetés-végrehajtási tevékenység két alapvető szakmai területének – biztonsági és reintegrációs – kapcsolódási pontjait a rendkívüli eseményeken keresztül mutatja be.

A mű első részében a szerző górcső alá veszi a rendkívüli esemény fogalmát, betekintést ad annak fejlődésébe, valamint több szempontból elemzi a jelenleg hatályos definíciót. Ezt követően sorra veszi azokat az eszközöket – biztonsági intézkedések, kényszerítő eszközök, kockázatelemzés és kezelés –, amelyek alkalmazásával a biztonsági és a reintegrációs terület a leghatékonyabban képes megelőzni, illetve felszámolni a rendkívüli eseményeket.

A kiadvány a KÖFOP-2.1.2-VEKOP-15-2016-00001 „A jó kormányzást megalapozó közszolgálat-fejlesztés” című projekt keretében jelent meg.

SZÉCHENYI

MAGYARORSZÁG
KORMÁNYA

Európai Unió
Európai Szociális
Alap

BEFEKTETÉS A JÖVŐBE